

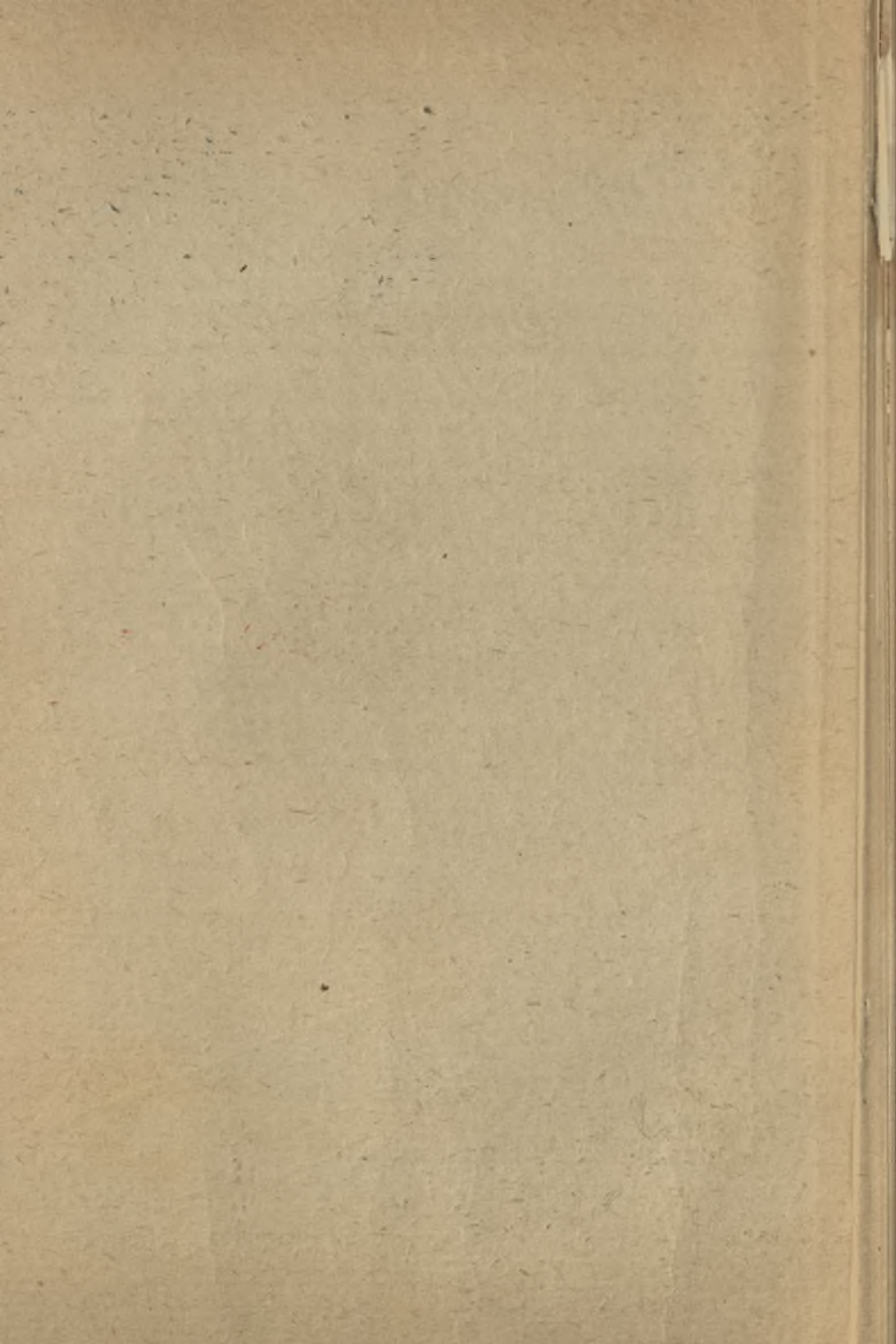
BIBLIOTECA SOCIALISTA

FRIEDRICH
ENGELS

Războiul
tărănilor
germani

Prefață :

FRANZ MEHRING

BIBLIOTECA SOCIALISTA

No. 89

Friedrich Engels

RĂZBOIUL ȚĂRANILOR GERMANI

INTRODUCERE :
Franz Mehring

TRADUCERE :
Tralan T. Mălăescu

46938

EDITURA PARTIDULUI SOCIAL-DEMOCRAT

Str. Piața Amzei 2 — București

D

Traducerea de față a fost făcută după
originalul german

Der deutsche Bauernkrieg

von

FRIEDRICH ENGELS

Leipzig 1875

Verlag der Genossenschaftsdruckerei.

ținându-se seamă și de traducerea franceză apărută
în 1929 în „Editions Sociales Internationales“

1948. : 154

INTRODUCERE

În prefața celei de a doua ediții a acestei lucrări, Friedrich Engels a arătat când și în ce împrejurări a scris-o. Ea s'a născut în timpul teroarei albe din 1850 și dovedește din partea lui adâncă înțelegere și curajul neînfrânt cu care Marx și Engels au înfruntat loviturile contra-revoluției.

În timp ce refugiații germani și, în genere, cei de pe continent, cari se adunaseră la Londra se îmbătau cu speranțe neputincioase sau se consumau într'o mânie neputincioasă, Marx și Engels se străduiau să ajungă singuri la înțelegerea luptelor și suferințelor vremii, înțelegere care a fost, dela începutul activității lor comune, îndemnul lor cel mai puternic și țelul cel mai înalt. În cercetarea critică a forțelor revoluționare și contra-revoluționare, au încercat pentru prima oară întreaga ascuțime a armei pe care și-o făuriseră în materialismul istoric și dădură primele probe despre capacitatea lor de a contopi în mod indisolubil propaganda practică și cercetarea științifică.

La începutul anului 1850 nu ajunseră încă la cunoștință că fluxul revoluționar se retrage fără încetare, flux care a fost deslănțuit în Paris de zilele din Februarie ale anului 1848. Ei scoaseră atunci din nou „Neue Rheinische Zeitung”, ca revistă lunară politico-economică, în care căutau să se lămurească asupra mersului de până atunci al revoluției. Marx întreprinse o cercetare critică asupra dezvoltării revoluției franceze din 1848—1850, iar Engels asupra campaniei

pentru constituția Reichului din 1849. Ambele lucrări au fost retipărite; aceea a lui Marx ca o lucrare deosebită, îngrijită și cu o introducere de Engels, sub titlul: „Luptele de clasă din Franța 1848—1850” (Berlin, 1895, editura „Vorwärts”); aceea a lui Engels, în ediția întocmită de mine din operele literare, postume ale lui Marx, Engels și Lassalle (vol. III, Stuttgart 1902, editura J. H. W. Dietz suc.).

Cu toată importanța acestor lucrări foarte bine apreciate de criticii de specialitate, îndată după apariția lor, noua întreprindere publicistică a celor doi prieteni fu fără noroc. E drept că nici dâșii nu i-au proorocit o viață lungă, dar nu se așteptau la o asemenea moarte. La 19 Decembrie 1849, Marx credea că, după apariția a 3—4 numere lunare va izbucni revoluția mondială. Dar în loc de aceasta, se stingeau ultimele flăcări ale revoluției. Au intervenit mai multe neplăceri întâmplătoare; boala lui Marx a împiedecat apariția la timp a revistei; deasemenea nici tipograful din Hamburg nu a fost la postul lui. În Mai 1850 soția lui Marx a scris lui Weydemeyer, prietenul ei și al soțului ei: „Singularul lucru pe care soțul meu îl putea cere aceluia pe care îi aprecia era să desfășoare pentru revista sa mai multă energie comercială și o participare mai mare. O afirm cu mândrie și curaj. Li erau datori acest puțin lucru. Cred că prin aceasta nimeni nu ar fi fost păgubit. Aceasta mă doare. Dar soțul meu gândea altfel. El nu și-a pierdut nici în cele mai groaznice momente siguranța viitorului și umorul său cel mai senin”. Strigătul de durere al nobilei soții era îndreptățit dar și cei mai fideli prieteni ai soțului ei trebuiau să-și recunoască neputința. Lassalle, care se străduia să câștige abonați în regiunea Rinului, a scris la Londra că trebuie să pătrundă ca un șobolan în toate găurile pământului, pentru a găsi un democrat și însuși Weydemeyer, care se ocupa din Frankfurt cu propaganda pentru revistă în rândurile tovarășilor de partid din sudul Germaniei, n'a izbutit să încaseze până în Iunie 1850 decât vreo 54 guldeni.

Dar Marx și Engels nu-și pierdută siguranța viitorului. După ce apariția aproape regulată a revistei a încetat, în Aprilie 1850, cu Nr. 4, Marx și Engels scoaseră, în Noembrie 1850, un număr dublu, în care nu s'au plâns, patetic sau cu mânie, că revoluția s'a stins, ci a procedat la cercetarea științifică a cauzelor care au contribuit la aceasta. Într'o privire rapidă economico-politică, asupra epocii din Mai până în Octombrie, pe care am retipărit-o în volumul al treilea al operelor postume editate de mine, Marx și Engels au ajuns la următorul rezultat: „In această prosperitate generală, în care forțele productive ale societății burgheze se desvoltă atât de mult cât este posibil, în general, înlăuntrul raporturilor burgheze, nu poate fi vorba de o revoluție adevărată. O nouă revoluție nu poate izbucni decât în urma unei noi crize. Revoluția însă este tot așa de sigură ca și criza”.

În acest din urmă număr dublu al revistei apăru și lucrarea lui Friedrich Engels asupra războiului țărănilor germani, care „față de delăsarea momentană ce se manifestă aproape pretutindeni, după doi ani de lupte”, voia „să prezinte din nou poporului german figurile aspre dar viguroase și dârze”, din luptele revoluționare ale secolului al șaisprezecilea. În zadar s'ar căuta în ea vreo urmă de descurajare; departe de orice fanfaronadă, lucrarea respiră totuși o dorință de luptă neînfrântă și neturburată.

Engels nu a făcut cercetări proprii pentru lucrarea sa, după cum relevă singur într'o notă din ediția primă precum și în prefața la ediția a doua. În toate faptele, Engels se sprijină pe istoria războiului țărănilor a lui Zimmermann, care și astăzi constituie cea mai bună culegere de fapte, deși pe alocurea prezintă lacune, după cum spunea Engels în 1870 și este învechită în multe amănunte; istoricii burghezi au pierdut cu timpul orice tragere de inimă în ce privește prezentarea mișcărilor revoluționare. Metoda istorică dă însă acestei lucrări o valoare proprie. Engels separă și leagă

materialul istoric adunat de Zimmermann după punctele de vedere conducătoare ale materialismului istoric și controlează justețea concepției sale, printr'o paralelă a revoluțiilor germane din 1525 și 1848, cumpănind asemănările și deosebiriile cu calmul obiectiv al cercetătorului, care întocmai ca și lui Marx nu i-a lipsit niciodată, atât în zilele de înfrângere cât și în cele de biruință.

Lucrarea constituia astfel la apariția ei un progres hotărâtor în cunoașterea istorică a epocii Reformei, a cărei imagine era până atunci vagă și acoperită de vălurile ideologiei religioase. În timp ce Engels desvelea forțele motrice economice ale epocii, forțe care constituie pârghia hotărâtoare în ultima instanță a dezvoltării ei, vălurile acelea cădeau și imaginea multicoloră și vie a intereselor ce se ciocneau în mod violent, se limpezea luminată de noile forțe de producție, care sdruncinau formele învechite de producție. Smulși din favoarea sau ura partidelor, Huttenii, Lutherii și Münzerii nu mai apărură în lumina înșelătoare de oameni care fac istoria, ci în propria lor lumină ca figuri vii, putând fi recunoscute după fiecare cută a frunții sau a feței, ca luptătorii din prima linie ai claselor, luptându-se unii cu alții pe viață și pe moarte, într'o epocă de răsturnare a lumii.

Scrierea a dispărut în vârtoarea contra-revoluției și încă după zece ani dela apariția ei un om ca Lassalle a putut să polemizeze cu Karl Marx și Engels asupra chestiunilor istorice pe care aceștia le-au lămurit din temelie. Totuși, după douăzeci de ani, Engels a trebuit s'o publice pentru a doua oară, mărturisind că, spre regretul său, lucrarea este încă de actualitate.

Era în anul 1870, în ajunul războiului germano-francez. Invingătorii revoluției germane din Martie au fost constrânși de mersul implacabil al dezvoltării economice să devină moștenitorii ei. Unitatea națională a Germaniei care:

nu a putut fi înfăptuită de revoluția ce pornea de jos din cauza lașității burgheziei germane, a început acum să fie realizată de revoluția de sus. Asemenea revoluții nu pot realiza însă decât o operă fragmentară și de cârpăceală; în mișcarea muncitorească germană, care a reapărut în anul 1870, s'a născut astfel o controversă aprigă nu asupra revoluției pornite de sus ca atare, nici asupra completei insuficiențe a rezultatelor ei, ci asupra chestiunii dacă trebuie să fie recunoscută ca un fapt irevocabil și combătută pe propriul ei teren, sau dacă trebuie înlăturat din nou din lume printr'o revoluție pornită de jos, care va crea, apoi, unitatea națională.

În legătură cu aceasta, s'a ajuns, în August 1869, la o desbinare completă a tânărului partid muncitoresc din Germania în două fracțiuni, aceea a lui Lassalle și aceea din Eisenach. Partizanii lui Lassalle acceptau Liga Germanilor de nord ca un fapt istoric, fără a aduce prin această vreo atingere principiilor lor socialiste, în timp ce fracțiunea din Eisenach, observând deasemenea cu cea mai mare severitate principiile lor socialiste, voia totuși să mențină un contact strâns cu partidul poporului de atunci, care câștigase câțiva aderenți numai în Germania de Nord, cu excepția regatului saxon; era însă mai puternic reprezentată în Statele de sud care, după cum se știe, se bucurau în anii 1866—1870 de avantajul îndoelnic, de a acționa ca puteri europene pe cont propriu. Acest contact a avut în curând urmări penibile pentru fracțiunea din Eisenach. Fracțiunea n'avea mai mult de o lună când Internaționala și-a ținut la Basel cel de al patrulea congres al ei, hotărînd că societatea are dreptul să transforme moșiile în proprietate comună.

Față de aceasta, bravul partid al poporului își ieși din fire și începu să țipe ca un posedat împotriva „clicei de însetați de putere” a Internaționalei, pe care-i denunța că sunt complicii lui Bonaparte și ai lui Bismark. În modul acesta, fracțiunea din Eisenach trebui să aleagă între a se lepăda de acești prieteni burghezi sau de principiile ei socialiste. Orice

evitare a devenit imposibilă atunci când partizanii lui Lassalle s'au declarat îndată pentru rezoluțiile dela Basel; din punctul de vedere pe care îl reprezentau până atunci, puteau face aceasta pe bună dreptate. Totuși s'a încercat o asemenea evitare, dar nu din partea conducerii fracțiunii din Eisenach, cu sediul în Braunschweig, care era dispusă mai curând să dea un comunicat oficial în favoarea rezoluției dela Basel, ci din partea lui Liebknecht ca redactor al ziarului „Volkstaat”, organul partidului, care apărea la Leipzig. El nu voia, după cum a scris la Braunschweig, să intre în conflict prematur cu partidul poporului și socotea că este suficient dacă organul partidului nu tăgăduia rezoluțiile dela Basel. Numai că o asemenea jumătate de măsură nefiind în obiceiul lui Liebknecht, el a făcut prin aceasta o foarte proastă experiență. Partizanii lui Lassalle își băteau joc de partizanii din Eisenach acuzându-i că nu îndrăznesc să recunoască principiile cardinale ale comunismului științific, „școala lui Karl Marx” în timp ce oamenii de treabă din partidul poporului erau în mod categoric împotriva rezoluțiilor dela Basel. Fi-rește că Liebknecht și-a recunoscut în curând greșeala și de-a-deja în Ianuarie 1870, descrie cât se poate de bine partidul poporului ca un partid de ocazie format din întâmplare, incapabil de altceva decât să facă galăgie și să pericliteze din ce în ce mai mult Liga Germanilor de Nord.

Engels și-a scris prefața la ediția a doua sub impresia proaspătă a acestor evenimente. Partizanii din Eisenach voiau, în opoziție cu aceia ai lui Lassalle, să fie considerați ca marxiști adevărați și, într'adevăr, în certurile de atunci dinlăuntru partidului, Marx și Engels erau de partea lor. La dorința lui Liebknecht, Engels a permis tipărirea lucrării sale asupra războiului țăranilor germani în „Volkstaat” și apoi scoaterea ei ca lucrare separată; de aceea, în prefața sa, el le spune partizanilor din Eisenach adevăruri tot așa de aspre, dacă nu și mai aspre decât partizanilor lui Lassalle. Rămâne de văzut dacă Engels vizează pe unii din conducă-

torii lassallienilor când declară că orice conducător al muncitorilor care se sprijină pe lumpenproletariat dovedește prin aceasta că este un trădător al mișcării; asemenea imputări au fost făcute în văltoarea luptei chiar și fără motiv. În orice caz, Engels reprezenta, în mod lămurit, punctul de vedere unilateral al partizanilor din Eisenach, atunci când credea că „acțiunea principală și de stat” din 1866 interesa numai în unele puncte pe lucrători — puncte cari — sau erau prea depărtate, ca nevinovăția pierdută a coroanei prusace de când a înghițit alte trei coroane din mila lui Dumnezeu, sau erau accentuate în primul rând tocmai de lassallieni, cum era obținerea votului universal — dar față de situația socială a Germaniei, anul 1866 nu ar fi schimbat „aproape nimic”. Pentru a rectifica exagerarea din această părere este suficient să amintim o declarație de mai târziu, în care Engels spune că în anii 1866—1870 reformele burgheze de care Germania de atunci avea nevoie, au fost făcute „rapid și în totul după metoda liberală”, deși târziu și incomplet, în comparație cu popoarele civilizate din Vestul Europei.

În toată acestei explicații, Engels a declarat că național-liberalismul și partidul poporului nu sunt decât polii opuși ai unuia și aceluiași spirit mărginit, ceea ce era în mod vădit o aluzie la adresa partizanilor din Eisenach. Astăzi când jalnicele resturi ale faimosului partid al poporului găfăie la jugul politiceii blocului într'o dulce tovărășie cu național-liberalii, extraordinara siguranță a acestei preziceri nu mai are nevoie de nici o dovadă. O aluzie tot așa de clară la adresa partizanilor din Eisenach o constituie propozițiunile finale din prefața lui Engels. El relevă acolo că rezoluțiile dela Basel privoare la proprietatea comună a moșiilor au venit tocmai la timp pentru Germania, întrucât din ziua în care masa proletarilor dela țară va fi învățat să înțeleagă propriile ei interese, un guvern birocratic, feudal, reacționar sau burghez nu va mai fi posibil. Nu mai este nevoie să

dăm vreo explicație amănunțită cât de potrivite sunt încă și astăzi explicațiile pe care Engels le-a dat asupra acestei chestiuni.

Credem necesar să dăm o scurtă lămurire asupra unei afirmații din prefața sa, făcută în treacăt. Engels spune că minunat de proastă strategie a Prusacilor dela Sadova a învins strategia și mai minunat de proastă a Austriecilor. Se pare, cel puțin în ce privește strategia prusacă, că avem de-a face cu o tendință urită de ponegrire. Este suficient însă să ne reamintim împrejurările mai apropiate care au provocat această părere, pentru a recunoaște temeinicia ei. Engels a zeflemisit deja „eleganța” victoriei, pe care Prusacii credeau că au câștigat-o în războiul germano-danez, dar aceasta se atribuia, natural, invidiei „bandei infernale” din Londra, pe când astăzi putem ceti chiar în lucrarea Marelu Stat Major prusac asupra războiului din 1864 cât de prost a fost condusă această campanie din partea Prusacilor. Bătrânul Wrangel a condus-o ca un Moș Teacă aproape ireponsabil.

Tot așa și bătrânul Wilhelm a compromis personal încă din proiect campania din 1866, prin politica glorioasă, pe care furiosul Bismarck a caracterizat-o cu cuvintele: abia s'a reușit să se aducă calul la șanț dându-i-se piteni, că acesta a și făcut un salt puternic înapoi. Astăzi încă se mai poate scoate din literatura oficială asupra războiului din 1866 toate lămuririle dorite. Moltke a salvat atunci situația proastă printr'o hotărîre curajoasă de a recupera timpul pierdut, nu adunând mai întâi trupele prusace undeva în interiorul țării, ci conducându-le concentric, în două grupe mari, din Launitz și Saxonia în Boemia. Dar acest drum al victoriei a trecut pe lângă prăpastia unei înfrângerii zdrobitoare la care s'ar fi ajuns, fără îndoială, dacă strategia bătrânului Benedek nu ar fi fost, în mod miraculos, mai proastă decât strategia bătrânului Wilhelm.

Dacă după douăzeci de ani dela prima apariție a lucrării sale, Engels a putut să spună că este încă de actualitate, după 40 de ani dela apariția ediției a doua, nu putem tăgădui acest lucru, decât într'o măsură redusă. In ultima decadă a vieții sale, Engels s'a preocupat mult s'o publice din nou, într'o formă mai vastă și mai aprofundată, dar a fost împiedecat s'o facă fiind supraîncărcat cu alte lucrări. La 31 Decembrie 1884 scrise lui Sorge: „Refac în întregime „Războiul țăranilor”. Va fi baza întregii istorii germane. Aceasta necesită muncă. Studiile preliminare sunt însă ca și terminate”.

Apoi îmi scrise, la 13 Iulie 1893, încurajându-mă să extind asupra întregii istorii prusace prezentarea epocii lui Frederic pe care am făcut-o în cartea mea asupra lui Lessing: „Odată și odată tot trebuie făcută, înainte de a se prăbuși șandramaua; risipirea legendei monarho-patriotică este dacă nu chiar o premisă necesară a înlăturării monarhiei care sprijină domnia de clasă (deoarece o republică pur burgheză a fost depășită înainte de a fi luat ființă), totuși una din cele mai eficace pârghii pentru aceasta. Atunci veți avea mai mult spațiu și ocazii să înfățișați istoria locală a Prusiei ca o parte din mizeria totală germană. Acesta este punctul în care mă abat puțin, ici-colo, de concepția Dvs. și anume: în concepția asupra condițiilor preliminare ale împrăstierii și ale nereușitei revoluției germane burgheze din veacul al șaisprezecilea. Dacă voi ajunge să refac din nou introducerea istorică, la lucrarea mea asupra războiului țăranilor, ceea ce sper și doresc să să întâmple în cursul acestei ierni, voi desvolta atunci punctele respective. Nu că nu găsesc juste cele arătate de Dvs., dar voi adăoga și alte lucruri, grupându-le altfel”.

In studiul istoriei germane, care reprezintă o unică și continuă mizerie, am constatat totdeauna că comparația epocelor franceze corespunzătoare constituie măsura cea mai potrivită, deoarece acolo se întâmplă tocmai contrarul celor

dela noi. Acolo a avut loc formarea statelor naționale din membrele răslețite ale statului feudal, tocmai atunci când la noi a avut loc cea mai mare decădere. Acolo o logică obiectivă rară în tot cursul procesului, la noi o confuzie crescândă. Acolo cuceritorul englez din Evul Mediu reprezintă intervenția străină prin imixtiunea lui în favoarea naționalității provensale contra celei din Nordul Franței; războaiele engleze reprezintă, ca să spunem așa, războiul de 30 de ani, care s'a terminat prin înlăturarea imixtiunii străine și supunerea Sudului de către Nord. Apoi vine lupta puterii centrale cu vasalul burgund, care se sprijină pe posesiunile străine, care joacă rolul avut de Brandenburg-Prusia. Și aici învinge puterea centrală și formează, în mod definitiv statul național. Dar tocmai atunci se prăbușește la noi, în întregime, Statul național (dacă „regalitatea germană” din cadrul sfântului imperiu roman se poate numai un Stat național) și începe jefuirea ținutului german în proporții mari. Este o comparație cât se poate de rușinoasă pentru germani, dar cu atât mai instructivă și, de când muncitorii noștri au așezat Germania în prima linie a mișcării istorice, putem înghiți mai ușor rușinea trecutului. Deosebit de caracteristic pentru dezvoltarea germană este și faptul că ambele state componente, care la urmă au împărțit Germania între ele, nu sunt state curat germane ci colonii pe ținuturile slave cucerite: Austria, o colonie bavareză, Prusia o colonie saxonă, că și-au procurat puterea în Germania numai prin faptul că se sprijineau pe posesiuni străine, negermanice: Austria pe Ungaria (fără să vorbim de Boemia), Brandenburg pe Prusia. La frontiera de Vest, care era cea mai amenințată nu s'a întâmplat așa ceva, iar la granița de Nord s'au bazat pe Danezi să apere Germania contra Danezilor și în Sud era atât de puțin de apărat, că păzitorii graniței, Elvețienii, puteau să se separe chiar singuri de Germania”.

Cu câteva luni înainte de moartea sa, la 21 Mai 1895, Engels a scris lui Kautsky într'o critică a cărții acestuia:

despre precursorii socialismului¹⁾: 1) „Am învățat foarte mult din cartea ta; pentru noua mea prelucrare a Războiului țăranilor este o lucrare pregătitoare indispensabilă. Nu-i văd decât două greșeli principale: studiul foarte insuficient al dezvoltării și rolului elementelor declasate care stau complet în afara ierarhiei feudale și a căror situație este aproape ca și a acelor pe care-i numim paria, care formează stratul cel mai de jos, cel mai lipsit de drepturi din populația urbană a Evului mediu și care nu au nicio legătură cu comuna rurală, feudalitatea și corporațiile. Acest studiu este foarte greu, dar constituie o bază **principală**; căci, în timp ce raporturile feudale se disolvă, preproletariatul, care a făcut în 1789 revoluția în foburgurile Parisului, se naște din aceste elemente. Tu vorbești de proletari — această expresie nu este exactă în întregime — și clasezi printre ei pe țesători, a căror importanță o expui foarte just, dar numai începând din momentul în care au apărut calfele de țesători declassate, excluse din corporații și numai în măsura în care au fost, poți vorbi de „proletariat”. Este încă mult de făcut aici. 2) N'ai studiat suficient situația pieței mondiale, în măsura în care poate fi vorba de așa ceva și situația economică internațională a Germaniei la sfârșitul secolului al XV-lea. Această situație explică singură pentru ce mișcarea burghezo-plebeiană care, sub forma religioasă, a fost învinsă în Anglia, în Țările de Jos și în Boemia, a putut avea în Germania un **oarecare** succes în secolul al XVI-lea: succesul **camuflajului său religios**, în timp ce succesul **conținutului** său burghez era rezervat secolului următor și țărilor care au profitat între timp de noile orientări ale pieței mondiale, adică Olanda și Anglia. Este o temă mare pe care sper să o expun în extenso în „Războiul țăranilor”, dacă voi reuși să mă apuc de el”.

---

1) În curs de apariție în Editura Partidului Social-democrat.

N'a putut s'o facă, lucru pe care trebuie să-l deplângem cu atât mai mult cu cât punctele de vedere pe care Engels și le-a propus pentru noua formă a lucrării sale vechi erau mai fecunde și mai multilaterale.

Totuși nu trebuie să deprecieăm ceea ce avem din aceeași lucrare. S'o retipărim și s'o facem accesibilă lucrătorilor este nu numai o datorie de pietate față de atât de merituosul autor al problemelor muncitorești. Lucrarea este cu atât mai mult astăzi o armă în plus pentru o propagandă viguroasă, armă mai potrivită decât oricare alta pentru a prezenta proletarului modern revoluția germană în sâmburele istoric al esenței sale, nu numai pentru a lărgi cunoștințele sale istorice, ci și pentru a ascuți înțelegerea justă a sarcinilor sale, pe care lupta sa de emancipare de azi trebuie să le rezolve.

În unele părți ea este depășită prin expunerea pe care a făcut-o Kautsky în cărțile sale asupra lui Thomas Morus¹⁾ și asupra premergătorilor socialismului din epoca Reformei²⁾. Multe pe care Engels le anunță numai, sunt expuse de către Kautsky mai fin și mai bogat, și oricine, stimulat de prezenta lucrare va ceti una din aceste cărți ale lui Kautsky, va avea un dublu folos. Dar așa cum a redat liniile mari fundamentale ale războiului țăranilor germani, ea rămâne neîntrecută ca prima introducere în înțelegerea temeinică a unei epoci memorabile, care pentru fiecare lucrător german este de trei ori memorabilă.

FRANZ MEHRING

---

1) Apărută și în românește, Editura Partidului Social-democrat.

2) În curs de apariție la Editura Partidului Social-democrat.

PREFAȚA AUTORULUI

I.

Lucrarea de față a fost scrisă la Londra în vara anului 1850, sub impresia directă a contrarevoluției care abia se terminase; ea a apărut în numerele 5 și 6 din **Neue Rheinische Zeitung**, revistă politico-economică redactată de Karl Marx, la Hamburg, în 1850. Amicii mei politici din Germania doresc s'o retipăresc; mă conformez cererii lor, dat fiind că lucrarea este, din nenorocire, încă de actualitate.

Ea nu are pretenția să furnizeze o documentare personală inedită. Din contra, tot materialul relativ la răzcoalele țărănilor și la Thomas Münzer a fost împrumutat dela Zimmermann. Cartea acestuia, deși prezintă, pe alocurea, lacune, rămâne totuși cea mai bună culegere de fapte. Bătrânul Zimmermann își iubește, de altfel, subiectul. Acelaș instinct revoluționar care se manifestă pretutindeni în opera lui în favoarea clasei oprimate, a făcut din el, mai târziu, unul din cei mai buni reprezentanți ai extremei stângi din Frankfurt.

Dacă este adevărat că expunerea lui Zimmermann este lipsită de coeziune internă, că nu reușește să prezinte chestiunile religioase și politice desbătute în acea vreme drept imaginea fidelă a luptelor contemporane de clasă, că nu vede în aceste lupte decât opresori și oprimați, răi și buni și, în cele din urmă, triumful celor dintâi, că concepția sa asupra raporturilor sociale care determină atât izbucnirea cât și sfârșitul luptei este extrem de defectuoasă, greșeala

este a epocii în care a apărut această carte. Din contra, putem spune că, pentru timpul său, această carte este încă foarte realistă și constituie o lăudabilă excepție printre operele istorice idealiste germane.

Expunerea mea caută, schițând cursul istoric al luptei numai în contururile sale, să arate că originea războiului țărănilor, pozițiunile luate de diferitele părți care au participat la acest războiu, teoriile politice și religioase prin care căutau să-și explice atitudinea și, în sfârșit, rezultatul luptei sunt consecințe necesare ale condițiunilor istorice ale vieții sociale a claselor. Cu alte cuvinte, am căutat să dovedesc că regimul politic al Germaniei, răscoalele contra acestui regim, teoriile politice și religioase ale epocii, nu erau cauze ci rezultate ale gradului de dezvoltare la care au ajuns în această țară, agricultura, industria, căile de comunicație, comerțul și finanțele. Această concepție — care este singura concepție materialistă a istoriei — provine dela Marx și nu dela mine și se găsește în lucrările sale asupra revoluției franceze din 1848—1849, publicate în revista menționată mai sus și în al său „18 Brumar al lui Louis Bonaparte”¹⁾.

Paralela dintre revoluția germană din 1525 și cea din 1848—49 era prea izbitoare ca să nu fiu ispășit să o stabilesc la vremea când scriam lucrarea de față. Alături de asemănarea cursului general al evenimentelor când diferitele răscoale locale au fost înăbușite una după alta totdeauna de aceleași armate ale prinților, alături de asemănarea adeseori ridicolă a atitudinii burghezimei orășenești în ambele cazuri, există și deosebiri perfect clare și nete:

„Cine a profitat de revoluția din 1525 ? **Prinții**. Cine a profitat de revoluția dela 1848 ? **Marii prinți**, aceia ai Austriei și Prusiei. În spatele micilor prinți din 1525 stăteau micii burghezi de care primii erau legați prin impozite; în

1) Apărută în Editura Partidului Social-democrat.

spatele marilor prinți din 1850, în spatele Austriei și Prusiei, stau marii burghezi moderni, care i-au pus rapid la jugul lor cu ajutorul datoriei de stat. Iar în spatele marilor burghezi, sunt proletarii”.

Imi pare rău că sunt silit să spun că în această frază, se face o prea mare onoare marelui burghezii germane. Ea a avut ocazia foarte bună, atât în Austria, cât și în Prusia, „de a-și supune rapid” monarhia „cu ajutorul datoriei de Stat”, dar niciodată și nicăieri ea nu a profitat de această ocazie.

În urma războiului din 1866, Austria a căzut, ca un dar în mâinile burgheziei; aceasta însă nu poate domina, este neputincioasă și incapabilă de orice.

Ea nu poate decât un lucru: să se năpustească asupra muncitorilor de îndată ce aceștia se mișcă. Ea rămâne încă la cârmă pentru că Ungurii au nevoie de ea.

Și în Prusia? Este adevărat, datoria de Stat a crescut peste măsură, bugetul este mereu în deficit, cheltuielile publice sporesc din an în an, burghezii au majoritatea în Cameră, fără ei nu se poate nici spori impozitele, nici obține noi împrumuturi, dar unde este oare puterea lor asupra Statului? Acum câteva luni, când bugetul era din nou deficitar, aveau poziția cea mai bună. Cu puțină stăruință ar fi putut smulge multe concesiuni. Ce-au făcut? Au considerat ca o concesiune suficientă faptul că guvernul a **binevoit să le permită** să depună la picioarele sale 9 milioane, și aceasta nu numai într'un an, ci și în fiecare din anii viitori.

Nu vreau să-i blamez pe acești bieți „național-liberali” ai Camerei mai mult decât merită. Știu că au fost părăsiți de aceia care sunt în spatele lor, de masa burgheziei; această masă **nu vrea** să guverneze. Amintirea anului 1848 este încă prea vie în ea.

Vom arăta mai departe pentru ce burghezia germană a manifestat o lașitate atât de remarcabilă.

De altfel, fraza de mai sus a fost complet confirmată. Dela 1850, vedem că micile state care nu servesc decât de pârgii pentru intrigile prusace sau austriace, trec hotărît, din ce în ce mai mult, pe planul din fund; că se duc lupte tot violente pentru hegemonie între Austria și Prusia, lupte care primesc, în sfârșit, soluția violentă din 1866, în virtutea căreia Austria își păstrează propriile sale provincii; că Prusia își supune direct sau indirect, tot Nordul, în timp ce cele trei State dela Sud-Vest sunt, pentru moment, eliminate.

Pentru clasa muncitorească germană toate aceste evenimente de Stat, nu prezintă decât importanța următoare:

În primul rând, grație votului universal, muncitorimea a obținut posibilitatea de a fi reprezentată direct în Adunarea legislativă.

În al doilea rând, Prusia a dat, prima, bunul exemplu, înghițind alte trei coroane din mila lui Dumnezeu. Chiar național-liberalii nu mai cred, după acest procedeu, că mai posedă aceeași coroană imaculată din mila lui Dumnezeu pe care și-o atribuiu înainte.

În al treilea rând, nu mai există în Germania decât un singur adversar serios al revoluției — guvernul prusac.

Și, în al patrulea rând, Germano-Austriecii trebuie, în fine să se întrebe odată ce vor să fie: Germani sau Austrieci? La ce țin mai mult, la Germani sau la anexele lor transleithaniene?

Era evident că trebuia de mult să renunțe la una sau la alta dar democrația mic-burgheză a disimulat-o totdeauna.

În ce privește celelalte litigii importante ale anului 1866 și discutate de atunci, cu exasperare, între „național-liberali” pe de o parte, și „partidul poporului” pe de altă parte, istoria anilor următori a dovedit că aceste două puncte de vedere nu s’au combătut cu atâta violență decât pentru că erau polii opuși ai aceluiaș spirit mărginit.

Anul 1866 n’a schimbat aproape nimic în raporturile

sociale ale Germaniei. Cele câteva reforme sociale: sistemul uniform de greutăți și măsuri, libertatea de a circula, libertatea profesională, etc., toate acestea în limitele stabilite de biurocrație, n'au atins nici măcar nivelul celor cucerite, de mult, de către burghezia altor țări din Europa occidentală și lasă, dealtfel, intact principalul flagel, adică sistemul autorizațiilor biurocratice. Dealtfel pentru proletariat, toate aceste legi asupra libertății de a circula, asupra dreptului de cetățenie, asupra suprimării pașapoartelor, etc. au fost făcute perfect iluzorii prin practicile polițiste curente.

Ceea ce e mult mai important decât evenimentele de Stat din 1866, este dezvoltarea dela 1848 încoace, în Germania, a industriei și comerțului, a căilor ferate, telegrafelor și navigației transoceanice cu aburi. Cu toate că aceste progrese au fost depășite cu mult de către acelea realizate în acelaș interval de timp în Anglia și chiar în Franța, ele sunt totuși ne mai pomenite pentru Germania și i-au dat, în cursul acestor 20 de ani, mai mult decât i-a dat un secol întreg din altă perioadă. Numai acum Germania este cu adevărat și irevocabil antrenată în comerțul mondial. Capitalurile industriașilor s'au acumulat rapid, importanța socială a burgheziei a sporit, în consecință. Simptomul cel mai sigur al prosperității industriale, speculația, înflorește în mod abundent și conții și ducii sunt înhâmați la carul ei triumfal. Capitalul german — fie-i țărâna ușoară — construiește acum căi ferate în Rusia și România deși abia sunt 15 ani de când căile ferate germane cereau sprijinul antreprenorilor englezi. Cum este oare cu puțință că burghezia nu a cerut și dominația politică, că ea se comportă atât de lasă față de guvern ?

Burghezia germană are nenofocirea că, după maniera germanică favorită, a sosit prea târziu. Prosperitatea sa coincide cu o perioadă în care burghezia altor țări ale Europei occidentale este politicește în declin. În Anglia, ea nu

a putut face să intre propriul ei reprezentant, Bright, în guvern, decât cu prețul unei extinderi a dreptului electoral, fapt care, prin consecințele sale, va pune, în mod necesar, capăt întregii dominații burgheze.

În Franța, unde burghezia ca atare, ca clasă, n'a domnit decât 2 ani, sub republică, în 1849 și 1850, nu și-a putut prelungi existența socială decât predându-și dominația sa politică și armată în mâinile lui Louis Bonaparte. Și, dată fiind influența infinit sporită a celor trei țări europene mai avansate, nu mai este posibil, astăzi, ca burghezia să-și poată instaura liniștit puterea ei politică în Germania, atunci când această putere abia mai supraviețuiește în Anglia și în Franța.

Este o particularitate care distinge burghezia de toate clasele care au domnit altădată, că în dezvoltarea sa, este o cotitură dela care orice creștere a mijloacelor sale de putere, în primul rând deci, a capitalurilor sale, nu reușește decât să contribuie a o face din ce în ce mai inaptă pentru dominația politică.

„În spatele marilor burghezi stau proletarii”. Burghezia dă naștere proletariatului, în măsura în care își dezvoltă industria, comerțul și mijloacele de comunicație. Și la un anumit moment, care nu este necesarmente acelaș pretutindeni și nu trebuie în mod absolut să ajungă la acelaș grad de dezvoltare, ea începe să bage de seamă, că tovarășul ei de drum, proletariatul, o depășește cu o alură vie. Incepând din acest moment, ea pierde forța de a-și menține exclusiv dominația politică și caută aliați cu care își împarte puterea sau cărora le-o cedează complet, după împrejurări.

În Germania, această cotitură a fost atinsă de burghezie în 1848. Și, în acel moment, burghezia germană s'a speriat; nu atât de mult de proletariatul german cât de cel francez. Proletariatul german era destul de agitat pentru a-i dovedi că și aici sămânța era aruncată pentru aceeași recoltă; și, începând din acea zi, vârful acțiunii politice a

burgheziei fu bontit. Ea căută aliați, li se vându pe orice preț — și, astăzi, ea nu este mai avansată cu nici un pas.

Acești aliați au cu toții caracter reacționar: regalitatea, cu armata și birocrăția sa, marea aristocrație feudală, junckerii fără importanță și chiar popimea.

Burghezimea a pactizat și s'a unit cu toți aceștia numai pentru a-și salva prețioasa ei piele, până într'atâta încât nu a mai rămas nimic de traficată. Și cu cât proletariatul se desvolta, cu atât el începea să simtă caracterul său de clasă, să acționeze ca atare și cu atât burghezii deveneau mai fricoși. Când strategia minunată de proastă a Prusacilor triumfă la Sadova asupra aceleia și mai minunată de proastă a Austriecilor, este foarte greu de spus care va respira mai ușurat și cu mai mare bucurie, burghezul prusac care a fost bătut și el la Sadova sau cel austriac.

Marii noștri burghezi acționează în 1870 exact ca și burghezii mijlocii din 1525. În ce privește pe micii burghezi, pe meșteșugari și micii comercianți, ei vor rămâne întotdeauna aceiași. Ei speră să se ridice la rangul de mare burghezie și se tem să nu fie aruncați în proletariat. Intre frică și speranță ei își vor salva pielea, în timpul luptei, și după aceea se vor alătura învingătorului. Aceasta este natura lor.

Acțiunea politică socială a proletariatului a urmat ritmul avântului industrial dela 1848. Rolul pe care îl joacă astăzi lucrătorii germani în sindicatele, cooperativele, organizațiile și reuniunile lor politice, în alegeri și așa zisul Reichstag, ne arată ce transformare a suferit Germania, imperceptibil, în acești 20 de ani din urmă. Este cea mai mare cinste pentru lucrătorii germani de a fi reușit, ei singuri, să trimită în Parlament lucrători și reprezentanți ai lucrătorilor atunci când nici francezii și nici englezii nu au izbutit să facă aceasta.

Dar nici proletariatul nu este la un nivel care să permită o paralelă cu anul 1525. Clasa care trăește exclusiv

și în tot timpul vieții sale, din salariu, este încă foarte de parte de a constitui majoritatea poporului german. Ea este obligată deci să-și caute aliați. Și aceștia nu pot fi căutați decât printre micii burghezi printre lumpenproletariatul orașului, printre micii țărani și zilerii agricoli.

Am vorbit deja de **micii burghezi**. Ei sunt foarte puțin siguri, afară de cazul când sunt după victorie și când scot strigăte asurzitoare de triumf, la crăsmă. Totuși există printre ei elemente foarte bune.

Lumpenproletariatul, această pleavă de indivizi decăzuți din toate clasele, care își are cartierul general în marile orașe, este, dintre toți aliații posibili, cel mai rău. Specia aceasta este absolut venală și nerușinată. Când lucrătorii francezi puneau pe case, în timpul revoluțiilor, inscripția: „moarte hoșilor” și când îi împușcau, nu o făceau, Jedisigur, din entuziasm pentru proprietate, ci cu conștiința că trebuia, înainte de toate, să se debaraseze de această bandă. Orice conducător al muncitorilor care-i întrebuințează pe acești vagabonzi drept gardă, sau care se sprijină pe ei, dovedește că nu este decât un trădător al mișcării.

Micii țărani — căci cei mari fac parte din burghezie — sunt de diferite categorii.

Sau sunt țărani feudali care prestează clăci nobilului lor stăpân. După ce burghezia nu și-a făcut datoria de a elibera pe acești iobagi, nu va fi dificil de a-i convinge că nu mai pot aștepta eliberarea lor decât dela clasa muncitorească.

Sau sunt **micii arendași**. În acest caz există aceleași raporturi ca și în Irlanda. Arenda este așa de ridicată încât atunci când recolta este mijlocie, țărani cu familiile lor, abia pot să trăiască, iar când este slabă, sunt aproape înfometăți, nu sunt în stare să plătească arenda și ajung în întregime la cheremul proprietarului funciar.

Pentru aceste feluri de oameni burghezia nu face nimic decât atunci când este constrânsă.

Dela cine pot ei deci să aştepte mântuirea, dacă nu dela muncitori ?

Rămân ţăranii care cultivă **propriul lor petec de pământ**. Aceştia sunt, de cele mai multe ori, atât de copleşiţi de ipotecă încât depind de cămătari în aceeaşi măsură ca şi arendaşul de proprietarul funciar. Acestora de asemenea nu le rămâne decât mizerabilul lor salariu, dealtfel nesigur, căci el depinde de buna sau reaua recoltă. Ei pot mai puţin decât toate celelalte categorii să aştepte ceva dela burghezie căci tocmai pe aceştia turghezul, capitalistul cămătar îi stoarce mai mult. Totuşi ei sunt de cele mai multe ori foarte ataşaţi de proprietatea lor, cu toate că în realitate ea nu le aparţine lor, ci cămătarului. Putem totuşi să-i convingem că nu vor putea fi eliberaţi de cămătar decât atunci când un guvern, depinzând de popor, va transforma toate datoriile ipotecare într'o datorie unică faţă de Stat şi va scădea astfel mărirea dobânzii; or, numai clasa muncitorească poate realiza aceasta.

Pretutindeni unde domină marea proprietate şi proprietatea mijlocie, **lucrătorii agricoli salariaţi** constituie clasa cea mai numeroasă la ţară. Acesta este cazul întregii Germanii de Nord şi de Est şi în ea lucrătorii industriali dela oraş găsesc **aliatul lor natural cel mai numeros**.

Intre marele proprietar funciar sau marele arendaş şi lucrătorul agricol sunt acelaşi raporturi ca între capitalist şi lucrătorul industrial. Aceleaşi măsuri care ajută pe unul trebuie să ajute şi pe celălalt. Lucrătorii industriali nu se pot elibera decât transformând capitalul burghezilor, adică materiile prime, maşinile şi uneltele, precum şi mijloacele de existenţă care sunt necesare producţiei, în proprietate a societăţii, adică în proprietatea lor utilizată de dânsii în comun. La fel lucrătorii agricoli nu pot fi eliberaţi de propria lor mizerie decât dacă, înainte de toate, principalul obiect al muncii lor, pământul, este smuls proprietăţii private a ţăranilor chiaburi şi a marilor seniori feudali, trans-

formată în proprietate socială și cultivat colectiv, pe seama lor, prin cooperative de lucrători agricoli. Și aci întâlnim, celebra hotărîre a congresului muncitoresc internațional dela Basel care proclama că societatea are interes să transforme proprietatea funciară în proprietate colectivă, națională. Această deciziune privea mai ales țările unde există marea proprietate funciară și exploatarea de vaste domenii cu un singur stăpân și mulți salariați. Or, această situație predomină încă în, general, în Germania și, pentru aceasta, hotărîrea în chestiune era **în mod special oportună pentru această țară, după Anglia.** Proletariatul ogoarelor, salariații agricoli, constituie clasa din care se recrutează, în marea lor masă, armatele suveranilor. Este clasa care în virtutea votului univrsal, trimite acum în Parlament toată această mulțime de feudali și boernași dela țară, dar în acelaș timp este și clasa cea mai apropiată de lucrătorii industriali urbani, care împărtășesc cu ei aceleași condițiuni de existență, care este într'o mizerie mult mai profundă chiar decât a lor. Această clasă este neputincioasă pentru că este fărîmițată și împrăștiată; dar guvernul și aristocrația cunosc atât de bine forța ascunsă în ea, încât lasă, cu intenție, școalele în ruină, ca să rămână ignorantă. Sarcina cea mai urgentă a mișcării muncitorești germane este să învieze această clasă și să o atragă pe drumul ei.

În ziua în care masa lucrătorilor agricoli va fi înțeles propriile sale interese, un guvern reacționar, feudal, biurocrațic sau burghez va fi imposibil în Germania.

II.

Rândurile de mai sus au fost scrise acum patru ani și mai bine. Ele își mai păstrează încă și azi întreaga lor semnificație. Ceea ce era adevărat după Sadova și împărțirea Germaniei, a fost confirmat după Sedan și întemeierea Sfântului-Imperiu „german” al națiunei prusace. Atât de

mici sunt schimbările pe care le pot imprima, în cursul mișcării istorice, acțiunile principale și de stat „care sgu-
due lumea”, ale așa zisei mari politici.

Ceea ce pot, din contră, aceste acțiuni principale și de stat este să accelereze rapiditatea acestei mișcări. Și, din acest punct de vedere, autorii „evenimentelor care sgu-
due lumea” menționate mai sus, au avut, involuntar, suc-
cese pe care, desigur, nu le-au dorit deloc, dar în fața că-
roră sunt nevoiți, de voie, de nevoie, să se resemneze.

Războiul din 1866 a sdruncinat vechea Prusie în ba-
zele sale cele mai profunde. A costat foarte multă oboseală
aducerea la vechea disciplină, după 1848, a elementelor
industriale rebele — burghezi și proletari, — din provinciile
occidentale; ea s'a făcut totuși și, interesele junkerilor din
provinciile orientale și a aceloră din armată au ajuns să
predomine, din nou, în Stat. În 1866, aproape toată Ger-
mania de Nord-Vest deveni prusacă. Abstracție făcând de
paguba morală, ireparabilă, pe care coroana prusacă, din
mila lui Dumnezeu, și-a făcut-o înghițind alte trei coroane,
din mila lui Dumnezeu, aceasta a fost un fapt de o impor-
tanță foarte mare ca deplasarea considerabilă către Vest,
începând din acest moment, a centrului de gravitate al mo-
narhiei. Cele 5 milioane de Renani și de Westfalieni au fost
sporite, mai întâi direct, prin cele patru milioane, apoi in-
direct, prin cele șase milioane de Germani anexate prin a-
lianța Germaniei de Nord și, în 1870, li se adăugară încă
cele opt milioane de Germani din Sud-Vest, astfel că, de
acum înainte, în „noul imperiu”, la cele 14 milioane și ju-
mătate de vechi Prusieni (din cele 6 provincii ale Elbei
orientale, în care mai erau și două milioane de Polonezi)
se opuneau cele 25 milioane care au depășit de mult timp
stadiul feudalismului vechi prusac al boernașilor dela țară.
Astfel, victoriile armatei prusace sdruncinată toate bazele
edificiului statului prusac. Dominația junkerilor deveni din
ce în ce mai de nesuferit chiar și pentru guvern. Dar, în a-

celaș timp, dezvoltarea industrială rapidă a înlocuit lupta dintre boiernașii dela țară și lucrători prin lupta dintre burghezi și muncitori în așa fel încât și în interior, bazele sociale ale vechiului stat au suferit o schimbare totală. Monarhia care se descompunea, încetul cu încetul, începând dela 1840, a avut drept condițiune fundamentală de existență lupta dintre aristocrație și burghezie, luptă în care ea a ținut echilibrul. Din momentul în care a ajuns să protejeze nu numai aristocrația contra presiunii burgheziei, ci toate clasele posedante contra presiunii clasei muncitoare, vechea monarhie absolută a trebuit să treacă complet la forma de Stat special elaborată în acest scop, adică la **monarhia bonapartistă**.

Am analizat în altă parte ¹⁾ această trecere a Prusiei la bonapartism.

Nu am accentuat acolo un lucru, care aici este esențial: această tranziție a fost cel mai mare pas înainte făcut de Prusia dela 1848 încoace. Atât de mult rămăsese Prusia în urma dezvoltării moderne... Ea continua să fie un stat semi-feudal, în timp ce bonapartismul este, în orice caz, o formă modernă de stat, care presupune suprimarea feudalismului. Prusia trebuie deci să se decidă să termine cu numeroasele sale resturi de feudalitate și să-și sacrifice junkerimea ca atare. Natural, aceasta se îndeplinește sub formele cele mai atenuate și după melodia iubită: „încet, dar sigur”. Așa s'a întâmplat, de exemplu, cu faimoasa organizație a regiunilor. Se suprimă privilegiile feudale ale junkerului pe pământul său, pentru a le restabili însă ca privilegii ale totalității marilor proprietari funciari asupra întregii regiuni. Lucrul rămâne, numai că este tradus din dialectul feudal în cel burghez. Junkerul vechi-prusac este transformat cu sila în ceva analog squire-ului englez; el nu

1) Friedrich Engels: Chestiunea locuințelor.

prea are nevoie să reziste la această transformare, dat fiind că este tot așa de prost ca și celălalt.

Straniul destin al Prusiei a voit ca această țară să-și termine, către sfârșitul acestui secol, sub forma agreabilă a bonapartismului revoluția sa burgheză, pe care o începuse în 1808—1813 și a continuat-o puțin în 1848. Și dacă totul merge bine, iar lumea rămâne liniștită, când vom fi toți destul de bătrâni, nu este exclus să vedem, în 1900, că guvernul Prusiei a suprimat toate instituțiile feudale, că Prusia a ajuns, în sfârșit, la punctul unde era Franța în 1792.

Suprimarea feudalismului, dacă vrem să ne exprimăm pozitiv, înseamnă instaurarea regimului burghez. Pe măsură ce privilegiile aristocrate cad, legislația devine burgheză. Și aici ne aflăm chiar în inima raporturilor burgheziei germane cu guvernul. Am văzut că guvernul a fost constrâns să introducă aceste lente și mediocre reforme. Dar burgheziei el îi prezenta fiecare din aceste mici concesiuni ca un sacrificiu făcut burghezilor, ca o concesiune smulsă cu multă greutate coroanei, concesiune în schimbul căreia burghezii trebuiau, la rândul lor, să acorde ceva guvernului. Și burghezimea, deși era destul de lămurită asupra faptelor, acceptară înșelătoria. De aici acea convenție tacită care este la baza tuturor desbaterilor Reichstagului și camerei: pe deoparte guvernul, cu pas de melc, reformează legile în sensul intereselor burgheziei, înlătură obstacolele din calea dezvoltării industriei, creeate de feudalitate și particularismul micilor State; stabilește unitatea de monedă, greutate și măsuri; introduce libertatea profesională, pune prin libertatea de circulație, puterea de lucru a Germaniei la dispoziția nelimitată a capitalului, favorizează comerțul și speculația; pe de altă parte, burghezia abandonează, în favoarea guvernului, întreaga putere politică efectivă; votează impozite, împrumuturi și soldați și-l ajută să alcătuiască nouile legi de reformă în așa fel încât vechea putere polițistă își păstrează întreaga sa putere față de indivizii

recalcitranți. Burghezia își cumpără emanciparea sa socială treptată, cu prețul renunțării imediate la propria sa putere politică. Natural, principalul motiv care face ca o asemenea convenție să fie acceptabilă pentru burghezie este, nu teama sa de guvern, ci de proletariat.

Oricât de lamentabile ar fi manifestările burgheziei noastre în domeniul politic, nu se poate nega că sub raport industrial și comercial, ea își face, în definitiv, datoria. Avântul industriei și comerțului, pe care l-am semnalat în introducerea la cea de a doua ediție a acestei lucrări, s'a dezvoltat de atunci, cu și mai multă putere. Ceea ce s'a întâmplat în această privință, dela 1869, în regiunea industrială renano-westfaliană, este într'adevăr nemai pomenit pentru Germania și ne amintește avântul districtelor cu uzine din Anglia, la începutul acestui secol. Și la fel va fi în Saxonia și în Silezia de sus, la Berlin, Hanovra și în orasele maritime. Avem, în fine, un comerț mondial, o industrie într'adevăr mare, o burghezie într'adevăr modernă; în schimb, am suferit și un adevărat krach și avem, deasemenea, un proletariat veritabil și puternic.

Pentru istoricul viitorului, bubuitul tunurilor dela Spichern, Mars-la Tour și Sedan și tot ce a urmat, va avea mult mai puțină importanță în istoria Germaniei dela 1869-1874 decât dezvoltarea fără pretenții, calmă și neîntreruptă a proletariatului german. Deja în 1870, lucrătorii germani au avut de suferit o încercare aspră: provocarea războinică bonapartistă și efectul ei natural: entuziasmul național general în Germania. Muncitorii socialiști germani nu se lăsară înșelați nici-o clipă. Ei nu manifestară nici cel mai mic șovinism național. În mijlocul celei mai nebune beții a victoriilor, ei rămaseră reci, cerură „pace acceptabilă cu republica franceză și fără anexiuni” și însăși starea de asediu nu putu să-i reducă la tăcere. Nu se lăsară mișcați nici de gloria luptelor, nici de înmurile „măreției imperiului german”; singurul lor scop a rămas eliberarea în-

regului proletariat european. Putem să o spunem cu drept cuvânt: muncitorii din nici o altă țară nu au fost, până în prezent, supuși la o încercare atât de grea, atât de strălucit suferită.

Starea de asediu din timpul războiului a fost urmată de procesele de înaltă trădare, de lèse-majestate și de ultragiuri a funcționarilor, apoi de persecuții polițiste, care creșteau fără încetare din timpul de pace. Ziarul **Volkstaat** avea, în regulă generală, trei, patru redactori simultan în închisoare; celelalte ziare la fel, proporțional. Fiecare orator al partidului, oricât de puțin cunoscut ar fi fost, trebuia, cel puțin odată pe an, să compare înaintea tribunalelor unde era aproape regulat condamnat. Surghiunurile, confiscările, împrăștierea de întruniri cădeau ca grindina; totuși era însă în zadar. Fiecare militant arestat sau expulzat era înlocuit îndată prin altul; de fiecare întrunire împrăștiată, se convocau alte două și supra arbitrarul polițist, fu extenuat, prin răbdarea și prin respectarea strictă a legilor. Toate persecuțiile au produs un efect contrar scopului urmărit; departe de a sparge sau numai de a face să se plece partidul muncitoresc, ele îi aduseră, din contra, fără încetare, noi recruți și îi întăriră organizația. În lupta lor contra autorităților, ca și contra burghezilor individuali, muncitorii se arătară pretutindeni superiori din punct de vedere intelectual și moral acestora și dovediră mai ales în conflictele lor cu „patronii” că muncitorii erau oameni cultivați, în timp ce capitaliștii erau ignoranți. Pe lângă aceasta, ei duceau luptele lor cu un humor care dovedea cât erau de siguri de cauza lor și conștienți de superioritatea lor. O luptă astfel condusă, pe un teren pregătit istoric, trebuie să dea rezultate mari. Succesele obținute în alegerile din Ianuarie rămân unice până acum în istoria mișcării muncitorești moderne și stupefacția pe care ele o provocară în toată Europa era perfect justificată.

Muncitorii germani au asupra celor din restul Europei

două avantagii esențiale. În primul rând, ei aparțin popoului cel mai teoretician din Europa; și au păstrat sensul teoretic care a dispărut atât de complet în Germania așa zisă „cultivată”. Dacă nu ar fi fost mai înainte filozofia germană, în deosebi aceea a lui Hegel, socialismul științific german — singurul socialism științific care a existat vreodată — nu ar fi fost niciodată întemeiat. Fără simțul teoretic printre muncitori, aceștia nu și-ar fi asimiliat niciodată acest socialism științific în măsura în care au făcut-o. Cât de mare este avantajul ce rezultă din aceasta, ne-o arată pedeoparte, indiferența față de orice teorie, una din cauzele principale ale micului progres al mișcării muncitorești engleze, cu toată organizarea excelentă a diferitelor sindicate și, pe de altă parte, tulburarea și confuzia provocată de proudhonism în forma sa inițială la francezi și belgieni, în forma sa caricaturată de către Bakunin, la Spanioli și Italiani.

Al doilea avantaj constă în faptul că Germanii au venit destul de târziu în mișcarea muncitorească, aproape ultimii. După cum socialismul teoretic german nu va uita niciodată că el s'a ridicat pe umerii lui Saint-Simon, Fourier și Owen, trei oameni cari, cu toată fantezia și utopia doctrinelor lor, contează printre cele mai mari capete din toate timpurile, și au anticipat în mod genial asupra nenumăratelor idei, a căror justeță o demonstrăm științific în prezent, — la fel mișcarea muncitorească practică germană nu trebuie să uite niciodată că s'a dezvoltat pe umerii mișcării engleze și franceze, că a putut profita de experiențele lor dobândite scump și să evite, în prezent, greșelile lor, în cea mai mare parte inevitabile. Fără trecutul trade-unionurilor engleze și a luptelor politice muncitorești franceze, fără impulsul gigantic dat în deosebi de Comuna din Paris, unde am fi astăzi ?

Trebuie să recunoaștem că muncitorii germani au știut să profite de avantajile situației lor cu o rară inteligență.

Pentru prima oară de când există o mișcare muncitorească, lupta este dusă în cele trei direcții ale sale — teoretică, politică și economică practică (rezistența contra capitaliștilor) — cu metodă și coeziune. În acest atac concentric, pentru a spune astfel, stă forța invincibilă a mișcării germane.

Luptătorii germani sunt actualmente în avangarda luptei proletare, ca urmare, pe deoparte, a poziției lor avantajoase, iar pe de altă parte, a particularității insulare a mișcării engleze și a violentei reprimări a mișcării franceze. Nu s'ar putea prezice cât timp evenimentele le vor lăsa acest post de onoare. Dar atât timp cât îl vor ocupa, să sperăm că își vor îndeplini datoria așa cum se cuvine. Pentru aceasta ei vor trebui să-și îndoiască eforturile în toate domeniile luptei și agitației. Este de datoria șefilor să se lămurească din ce în ce mai mult asupra tuturor chestiunilor teoretice, să se elibereze din ce în ce mai mult de influența frazelor tradiționale aparținând concepțiilor învechite despre lume și să nu uite niciodată că socialismul, din momentul în care a ajuns o știință, pretinde să fie tratat, adică studiat, ca o știință. Sarcina va consta apoi în a răspândi cu zel sporit, în rândurile masselor muncitorești, concepțiile mereu mai clare, dobândite în acel mod și în a consolida din ce în ce mai puternic organizația partidului și aceea a sindicatelor. Deși voturile socialiste, exprimate în Ianuarie, reprezintă deja o destul de frumoasă armată, ele sunt încă foarte departe de a constitui majoritatea clasei muncitorești germane și, oricât de încurajatoare ar fi succesele propagandei în rândurile populației rurale, rămâne încă foarte mult de făcut tocmai pe acest teren. Nu este vorba deci de slăbirea luptei; din contră, trebuie să smulgem inamicului un oraș, o circumscripție una după alta; dar, înainte de toate trebuie să se mențină veritabilul spirit internațional, care nu admite nici un șovinism patriotic și care salută cu bucurie orice progres nou al mișcării proletare, dela orice

națiune ar proveni. Dacă lucrătorii germani continuă să lucreze astfel, nu vor merge chiar în fruntea mișcării — nu este în interesul mișcării ca lucrătorii unei singure națiuni să meargă în fruntea sa — dar vor ocupa un loc onorabil în linia de luptă și vor fi înarmați și gata, când încercări grele și neprevăzute, sau evenimente mari vor cere de la ei mult mai mult curaj, hotărîre și putere de acțiune.

FRIEDRICH ENGELS

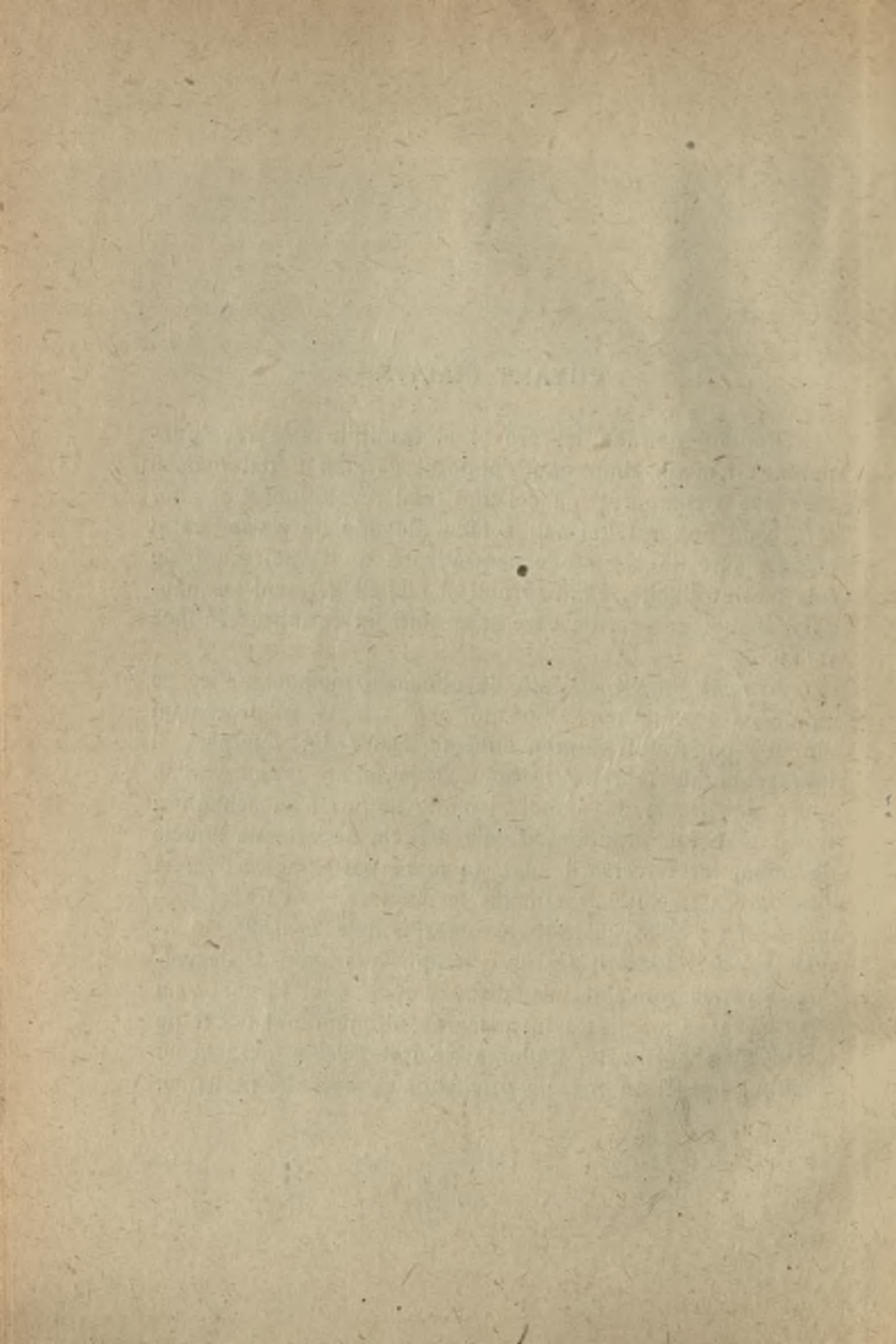
Londra, 1 Iulie 1871.

CUVANT INAINTE

Poporul german își are și el tradițiile sale revoluționare. A fost un timp când poporul german a dat oameni care pot fi comparați cu cei mai buni revoluționari ai altor țări, când poporul german a făcut dovadă de o răbdare și energie care, la o națiune centralizată, ar fi dat rezultatele cele mai strălucite, când țărani și plebeii germani au mângâiat idei și proiecte de care succesorii lor se îngrozesc încă și azi.

A sosit timpul ca față de oboseala momentană ce se manifestă pretutindeni, după doi ani de luptă, să prezentăm din nou poporului german siluetele aspre dar viguroase și îndrăznețe ale marelui războiu al țăranilor germani. S'au scurs trei secole de atunci și multe lucruri s'au schimbat; totuși războiul țăranilor nu este atât de departe de luptele de-acum, iar adversarii sunt, în mare parte, aceiași ca și altă dată. Clasele și fracțiunile de clasă care au trădat pretutindeni în 1848 și 1849 le regăsim deja în 1525, în acelaș rol de trădători, deși la o treaptă inferioară de dezvoltare. Și dacă robustul vandalism al războiului țăranilor nu a putut să se manifeste în mișcarea ultimilor ani decât pe alocurea, în Odenwald, Pădurea Neagră, Silezia, aceasta nu constituie în nici un caz, un privilegiu al răscoalei moderne.

SITUAȚIA ECONOMICĂ ȘI STRUCTURA SOCIALĂ A GERMANIEI LA ÎNCEPUTUL SECOLULUI AL XVI-LEA

Să aruncăm mai întâi o privire rapidă asupra situației Germaniei la începutul secolului al XVI-lea.

Industria germană a luat, în cursul secolului al XIV-lea și al XV-lea, un avânt considerabil. Industriei rurale locale feudale i s'au substituit meseriile orășenești, organizate pe bresle, și care produceau pentru o piață largită și chiar pentru piețe îndepărtate. Țesutul stofelor groase de lână și de in a devenit o industrie permanentă și foarte răspândită. La Augsburg se fabricau deja țesături de lână fină, de in și de mătase. Alături de țesut, s'au dezvoltat, mai cu seamă, industriile de lux, care găseau un aliment în luxul eclesiastic și lumesc al evului mediu: acelea ale aurarilor și argintarilor, sculptorilor, gravurilor în aramă și lemn, armurierilor, medalierilor, strungarilor, etc. O serie întregă de invențiuni, mai mult sau mai puțin importante, dintre care cele mai remarcabile sunt acelea ale pulberii și tiparului, au contribuit considerabil la dezvoltarea industriei.

Comerțul se dezvoltă în același pas cu industria. Grație monopolului său secular asupra mării, Hansa a înlesnit ridicarea întregii Germanii de Nord deasupra barbariei evului mediu. Și, cu toate că a început încă dela sfârșitul secolului al XV-lea să decadă repede în fața concurenței Englezilor

46938

și Olandezilor, marea cale comercială ce ducea din India la Nord, continua, cu toată descoperirea lui Vasco de Gama, să treacă prin Germania. Augsburg servea totdeauna de an-trepozit pentru măturile italiene, mirodeniile Indiei și produsele Levantului. Orașele germane de sus, îndeosebi Augsburg și Nürnberg, erau centrul unei bogății și al unui lux considerabil pentru epoca aceea. Producția de materii prime s'a dezvoltat de asemenea în mod considerabil. Minierii germani erau, în secolul al XV-lea, cei mai îndemânateci din lume; dezvoltarea orașelor a smuls agricultura din barbaria începutului evului mediu. Nu numai că s'au desțelenit suprafețe imense de pământ, dar s'a introdus cultura de plante tinctoriale și de alte plante importate din străinătate, a căror cultură perfecționată a exercitat, în general, o influență favorabilă asupra agriculturii.

Cu toate acestea, dezvoltarea producției naționale a Germaniei a rămas inferioară în comparație cu producția celorlalte țări. Agricultura era foarte înapoiată față de aceea a Angliei și a Țărilor de jos; la fel industria, în raport cu cea din Italia, Flandra și Anglia, iar în domeniul comerțului maritim, Englezii și mai cu seamă Olandezii, începeau deja să-i întrecă pe Germani. Populația era încă foarte împrăștiată. Civilizația nu exista în Germania decât în mod sporadic, grupată în jurul unui număr restrâns de centre industriale și comerciale. Interesele acestor centre se deosebeau considerabil și abia dacă aveau ici și colo câte un punct de contact. Sudul avea cu totul alte căi de comunicație și alte deșeuiri decât Nordul. Răsăritul și Apusul erau aproape în afară de orice comunicație. Nici un oraș nu era în măsură de a deveni centrul industrial și comercial al întregii țări ca, de pildă, Londra, pentru Anglia. Comunicațiile interioare se mărgineau aproape numai la navigația de coastă și fluvială și la câteva mari căi comerciale ducând dela Augsburg și Nürnberg prin Colonia, în Țările de jos și, prin Erfurt, spre Nord. Departate de fluvii și de drumurile

comerciale, se aflau un număr de orașe mici, care nefiind lângă marile căi de comunicație, continuau să vegezeze în condițiunile de existență ale evului mediu, neconsumând decât foarte puține produse străine și nefabricând decât o cantitate mică de produse pentru export. Din populația rurală, numai nobilimea era în contact cu cercuri mai întinse și cu noile trebuințe. În ce privește marea masă a țăranilor, ea nu a depășit niciodată cadrul relațiilor locale imediate și al strâmtului ei orizont local.

În timp ce în Anglia și în Franța dezvoltarea comerțului și industriei avea drept consecințe înlănțuirea intereselor din țara întreagă și, prin urmare, centralizarea politică, Germania nu reușea decât să grupeze interesele pe provincii, în jurul unor centre pur locale; de aici, o împrăștiere politică, întărită prin excluderea Germaniei din comerțul mondial. Pe măsura descoperirii Imperiului pur feudal, legăturile care uneau între ele diferitele părți ale acestui imperiu dispărură, marii vasali ai imperiului se transformară în prinți aproape independenți și orașele imperiale și cavalerii Imperiului se uniră când unii contra altora, când contra prinților sau contra împăratului. Guvernarea imperială îndoindu-se de ea însăși, oscila între diferitele elemente componente ale imperiului și pierdea din ce în ce mai mult din autoritate. Încercarea ei de a centraliza, după sistemul Ludovic al XI-lea, nu reuși, cu toate intrigile și violențele, decât să grupeze țărilor ereditare ale Austriei. Cei care trăgeau și trebuiau să tragă, în cele din urmă, un folos din această desordine generală, din această încrucișare a nenumăratelor conflicte, fură reprezentanții centralizării în interiorul împrăștierei, reprezentanții centralizării locale și provinciale, adică prinții, față de care însuși împăratul deveni, din ce în ce mai mult, un prinț ca ceilalți.

În aceste condițiuni, situația claselor ieșite din evul mediu se modifică considerabil și noi clase se constituie pe lângă cele vechi.

Prinții se trăgeau din înalta nobilime. Erau deja aproape complet independenți de împărat și în posesiunea celor mai multe dintre drepturile regaliene. Făceau războiul și încheiau pace din propria lor inițiativă, întrețineau armate permanente, convocau parlamentele și ridicau impozite. O mare parte a micii nobilimi și a orașelor se supuseră deja autorității lor. Ei întrebuițau toate mijloacele de care dispuneau pentru a anexa la teritoriile lor orașele și fiefurile ce depindeau încă direct de Imperiu. În raport cu aceștia din urmă, ei făceau operă de centralizare, după cum făceau operă de descăentralizare în raport cu puterea Imperiului. În interior, puterea lor era deja o putere absolută. Ei nu convocau statele decât atunci când nu puteau face altfel. Ridicau impozite după bunul lor plac. Dreptul de aprobare a impozitelor de către state era rareori recunoscut și încă și mai rar aplicat. Și chiar atunci, prințul avea, de obicei, majoritatea, grație celor două stări care nu erau supuse impozitului, dar care-și primeau partea lor, adică nobilimea și clerul. Nevoia de bani a prinților creștea odată cu luxul și cheltuielile necesitate de întreținerea Curții, cu înființarea armatelor permanente și cheltuielile crescânde ale guvernării. Impozitele deveniră din ce în ce mai grele. Orașele erau, de cele mai multe ori, scutite de impozite grație privilegiilor de care se bucurau. Toată greutatea impozitelor cădea, prin urmare, asupra țăranilor, atât asupra acelorora de pe domeniile prințului, cât și asupra iobagilor, dijmașilor și embaticarilor nobilimei vasale. Când impozitele directe nu ajungeau, se recurgea la impozitele indirecte. Se întrebuițau cele mai rafinate manevre ale artei financiare pentru a umple casa goală a fiscoiului. Când toate acestea nu ajungeau, când nu se mai putea pune nimic în gaj și când nici un oraș liber imperial nu mai voia să acorde credit, se recurgea la cele mai condamnabile operații monetare, se bătea moneta falsă, se stabileau cursuri forțate, ridicate sau joase, după cum îi convenea fiscoiului. Traficul cu privilegiile orașenești

sau cu altele, care erau reluate apoi cu forța pentru a fi revândute cu un preț foarte ridicat, exploatarea oricărei încercări de opoziție ca pretext la tot felul de contribuțiuni și de jafuri, etc., etc., erau de o potrivă, la acea epocă, surse de venituri importante și zilnice pentru prinți. Insfârșit, justiția era de asemenea pentru ei un articol de comerț permanent foarte important. Intr'un cuvânt, supușii acestei epoci care pe lângă aceasta, trebuiau să satisfacă și lăcomia judecătorilor și a altor funcționari ai prințului, se bucurau cu prisosință de beneficiile sistemului „părintesc” al administrației în vigoare la acea vreme.

Nobilimea mijlocie aproape că dispăruse din ierarhia feudată a Evului mediu. O parte din membrii săi au devenit prințișori independenți; alții au căzut în rangurile micii nobilimi. Mica nobilime, cavalerimea, mergea spre pieire. O mare parte era deja complect sărăcită și intră în serviciul civil sau militar, al prinților; o altă parte a devenit vasală prinților; partea cea mai mică, era în directă dependență de Imperiu. Desvoltarea tehnicei militare, rolul crescând al infanteriei, progresul armelor de foc, micșorară din ce în ce mai mult importanța sa militară de cavalerie grea și puseră capăt, în acelaș timp, inexpugnabilității castelelor sale fortificate. Existența cavalerilor a fost făcută de prisos de progresul industriei întocmai ca și aceea a meșterilor din Nürnberg. Nevoile de bani ale cavalerimei contribuірă considerabil la ruina sa. Luxul desfășurat în castele, în tournois-uri și sărbători, prețul armelor și cailor sporiră cu desvoltarea civilizației, în timp ce sursele de venituri ale cavalerilor și baronilor nu sporeau decât foarte puțin, sau chiar deloc. Războaiele, cu jafurile și contribuțiile lor, actele de brigandaj și alte nobile ocupațiuni de acest gen, deveniră cu timpul foarte periculoase. Taxele și prestațiunile supușilor abia aduceau mai mult decât altă dată. Pentru a face față trebuințelor lor crescânde, seniorii trebuiră să întrebuițeze aceeași mijloace ca și prinții. Exploatarea țăranilor de către

nobilime se agravă din an în an. Servii fură storși până la ultima limită, dijmașii încărcăți, sub tot felul de pre-texte și de etichete, cu noi taxe și prestațiuni. Corvezile, impozitele, taxele de toate felurile: cazuri de deces, taxe asupra străinilor, etc., fură mărite în mod arbitrar, cu călcarea tuturor contractelor. Se refuza împărțirea dreptății sau se vindea, și când cavalerul nu mai găsea nici un pretext pentru a scoate bani delă țăran, îl arunca în închisoare, fără nici o formalitate, și-l obliga să-și răscumpere libertatea.

Cu celelalte stări, mica nobilime nu trăia într'o înțelegere mai bună. Nobilimea vasală se străduia să intre în rândurile nobilimii Imperiului. Aceasta, la rândul său, căuta să-și păstreze independența. De aci o serie de conflicte veșnice cu prinții. Cavalerii vedeau cu ochi pismași marile domenii ale clerului, pe care îl considerau, în forma lui pompoasă din acea vreme, ca o clasă de prisos, precum și imensele sale bogății acumulate grație celibatului și constituției Bisericii. Cu orașele erau în conflict permanent. Ei ie datorau bani, trăiau din jefuirea teritoriilor lor, din jefuirea negustorilor lor și din banii obținuți pentru eliberarea cetățenilor luați prizonieri în cursul expedițiilor întreprinse de ei. Și lupta cavalerimei contra tuturor acestor clase se agrava pe măsură ce chestiunea banilor devenea pentru ea din ce în ce mai mult o chestiune vitală.

Clerul, reprezentând ideologia feudală, suferea, întocmai ca și clasele precedente, influența evoluției istorice. Invenția tiparului și dezvoltarea relațiilor comerciale i-au ridicat monopolul nu numai al învățământului elementar ci și al învățământului superior. Diviziunea muncii și-a făcut apariția deopotrivă și în domeniul intelectual. Clerul s'a văzut dat la o parte dintr'o serie de posturi influente de nouă castă a juriștilor. Clerul apăru, în curând, ca o clasă de prisos, fapt pe care-l confirma dealtfel el însuși prin lenea și ignoranța sa crescânde. Dar cu cât devenea mai de prisos,

cu atât devenea mai numeros, grație multipleror sale bogății pe care și le șporea mereu prin toate mijloacele posibile.

Clerul se împărțea în două clase complet distincte. Clasa superioară constituia aristocrația ecleziastică: episcopii și arhiepiscopii, abații, egumenii și alți prelați. Acești înalți demnitari ai Bisericii erau sau prinți ai Imperiului sau seniori feudali, stăpânind, sub suveranitatea altor prinți, vaste teritorii, locuite de un mare număr de iobagi. Ei exploatau pe supușii lor tot așa de nemilos ca și nobilimea și prinții, și chiar într'un mod și mai rușinos. Pe lângă violență, întrebuițau toate șiretlicurile religiei; pe lângă grozăviile torturii, toate grozăviile excomunicării și ale refuzului iertării păcatelor, toate intrigile confesionalului, pentru a smulge supușilor lor ultimii lor bani și a mări averea Bisericii. Fabricarea de documente false era pentru acești oameni demni un mijloc curent de extorcare. Dar, cu toate că pe lângă prestațiunile și taxele feudale ordinare ridicau și dijmă, toate aceste venituri nu le ajungeau. Pentru a stoarce și mai mulți bani dela popor, ei făcură apel la confecționarea de icoane și relicve miraculoase, la construirea de locuri sfinte, la comerțul de indulgențe și aceasta mult timp cu cel mai mare succes.

Acești prelați și jandarmeria lor de călugări, care creștea cu dezvoltarea ereziilor politice și religioase, erau obiectul urii poporului precum și a nobilimii. În măsura în care depindeau direct de imperiu, ei constituiau un obstacol pentru prinți. Viața desfrânată a episcopilor, a abaiților corporlenți și a armatei lor de călugări provocau gelozia nobilimei și îndigna cu atât mai mult poporul care suporta cheltuielile, cu cât era în contradicție cu predicile lor.

Fracțiunea plebeiană a clerului se compunea din preoții satelor și orașelor. Ei erau în afara ierarhiei feudale a Bisericii și nu participau în nici un fel la bogățiile sale. Munca lor era mai puțin controlată și oricât de importantă ar fi fost

pentru Biserică, ea era mai puțin indispensabilă decât serviciile polițiste ale călugărilor încazarmați. De aceea, ei erau mai prost plătiți și beneficiile lor erau, de cele mai multe ori, foarte reduse. Fie că erau de origine burgheză sau plebeiană, ei erau, prin urmare, foarte aproape de situația materială a masei, pentru a nutri, cu toată situația lor de preoți, simpatii burgheze și plebeiene. Participarea la mișcările epocii, care nu era decât o excepție la călugări, era la dânsii regulă. Ei dădeau teoreticieni și ideologi mișcării, și un mare număr dintre ei, reprezentanți ai plebei și țărănilor, muriră, din cauza aceasta, pe eșafod. Așa se explică de ce ura poporului contra preoțimei nu se întorcea decât rareori contra lor.

După cum deasupra prinților și nobilimei se afla împăratul, tot așa deasupra clerului de sus și de jos se afla Papa. După cum Împăratul primea „centima ordinară” și taxele Imperiului, tot așa și Papa ridica taxe eclesiastice generale, cu ajutorul cărora plătea luxul desfășurat la Curtea din Roma. În nici o țară, aceste impozite ale Bisericii nu erau percepute, grație puterii și numărului preoților, mai sever și mai strict decât în Germania.

Astfel era cazul mai ales cu anatele percepute cu ocazia ocupării episcopilor. Cu creșterea nevoilor, se inventau mijloace noi pentru procurarea banilor: negoțul cu relicvele și indulgențele, taxe asupra petrecerilor, etc. În modul acesta, sume imense erau transportate anual din Germania la Roma și oprimarea crescândă care rezulta din aceasta nu numai că mărea ura contra preoților, dar întărea sentimentul natural, în deosebi al nobilimii, clasa cea mai națională a epocii.

Vechii mici burghezi ai orașelor Evului mediu au dat naștere, în urma dezvoltării comerțului și industriei, la trei fracțiuni bine distincte.

În fruntea societății urbane era patriciatul, care se mărea și „onorabilitatea” (Ehrbarkeit). El se compunea din

familiile cele mai bogate. Acestea singure făceau parte din consiliu și ocupau toate funcțiunile municipale. Iată pentru ce ele nu numai că administrau veniturile orașului, ci și le consumau. Puternice din cauza bogățiilor lor și a situației aristocratice tradiționale, recunoscute de împărat și Imperiu, ele exploatau în toate chipurile comunitatea orășenească precum și pe țăranii care depindeau de oraș. Ele practicau camăta în materie de cereale și bani, acaparau tot felul de monopoluri, ridicau comunității unul după altul drepturile la lemne din păduri și de pășune, își însușeau folosirea exclusivă a pădurilor și fânețelor comunale, decretau, în mod arbitrar, taxe pe drumuri și poduri, porți, etc. și traficau privilegiile corporative, drepturile de cetate și meșteșug sau de justiție. Țăranii din împrejurimi nu erau mai bine tratați de patricieni decât de nobile și cler. Din contră, judecătorii și funcționarii municipali la sate, toți patricieni, adăugau la duritatea și lăcomia aristocratică o anumită precizie birocratică în extorcare. Veniturile municipale astfel adunate erau administrate în modul cel mai arbitrar. Contabilitatea registrelor municipale, pură formalitate, era neglijată și cât se poate de confuză. Malversațiunile și deturnările de fonduri erau la ordinea zilei. Este de înțeles cât era de ușor unei caste puțin numeroase, înconjurată de privilegii, strâns unită prin legăturile de rubedenie și interesele comune, să se îmbogățească cu ajutorul veniturilor municipale, când ne gândim la malversațiunile și abuzurile de încredere pe care le-a scos la iveală anul 1848 într'un număr atât de mare de administrații municipale.

Patricienii au făcut tot ce era necesar pentru a lăsa pretutindeni să se stingă drepturile comunității. Abia mai târziu când escrocheriile acestor domni au devenit prea grave, comunitățile s'au pus din nou în mișcare pentru a cuceri cel puțin controlul administrației municipale. Și reușiră în cele mai multe orașe. Dar din cauza neînțelegerilor permanente dintre bresle și a tenacității lor, precum și a

protegerii pe care o găseau pe lângă Imperiu și conducerea orașelor aliate, patricienii izbutiră în curând să restabilească, în fapt, vechea lor dominație, fie prin viclesug, fie prin violență. La începutul secolului al XVI-lea, în toate orașele, comunitatea se găsea din nou în opoziție.

Opoziția orașenească contra patriciatului se compunea din două fracțiuni care se manifestară foarte net în cursul războiului țaranilor.

Opoziția burgheză, precursora liberalilor noștri de azi, cuprindea pe burghezii bogați și mijlocii, precum și o parte mai mult sau mai puțin importantă, după împrejurările locale, a micilor burghezi. Revendicările sale se mențineau exclusiv pe terenul constituțional. Ea reclama dreptul de control asupra administrației municipale și o participare la puterea legislativă, fie prin intermediul adunării comunale, fie prin intermediul unei reprezentanțe comunale (mare consiliu, municipalitate); apoi, limitarea nepotismului patrician și a oligarhiei câtorva familii, care se manifesta din ce în ce mai net chiar în sânul patriciatului. Mai cerea apoi, ocuparea câtorva locuri în Consiliu de către burghezii din sânul ei. Acest partid la care s'a raliat, pe alocurea, fracțiunea nemulțumită și declasată a patriciatului, constituia marea majoritate în toate adunările comunale ordinare și în bresle. Partizanii Consiliului și opoziția radicală constituia o infimă minoritate printre cetățenii veritabili.

Vom avea prilejul să vedem cum, în cursul mișcării din veacul al XVI-lea, această opoziție „moderată”, „legală”, „binevoitoare”, „inteligentă” a jucat exact acelaș rol și exact cu acelaș succes, ca și moștenitorul ei, partidul constituțional, în mișcarea anilor 1848 și 1849.

De altfel, opoziția burgheză denunța foarte viguros pe proești a căror viață leneșă și moravuri desfrânate provocau supărarea ei. Cereamăsurile contra felului de viață scandalos al acestor cinstite fețe. Pretindea suprimarea jurisdicției

eclesiastice și a scutirii de impozite de care se bucurau preoții și, în general, reducerea numărului călugărilor.

Opoziția plebeiană se compunea din burghezi declasați și din masa orășenilor privați de drepturile cetățenești: cafele, zilierii și numeroase elemente aparținând lumpenproletariatului, situate pe treapta cea mai de jos a scării sociale. Lumpenproletariatul constituie de altfel un fenomen pe care-l găsim mai mult sau mai puțin în toate societățile de patricieni. Massa oamenilor fără profesiune bine definită și fără domiciliu fix, a fost, la această epocă, considerabil mărită în urma descompunerii feudalismului într-o societate în care fiecare ramură de activitate, fiecare sferă a vieții, era încă înserată într-o rețea de privilegii. În toate țările dezvoltate, niciodată numărul vagabonzilor nu a fost atât de considerabil ca în prima jumătate a secolului al XVI-lea. O parte din acești vagabonzi se angajau, în timpul epocilor de războiu, în armată; alții cerșeau prin țară; alții, în fine, se străduiau, în orașe, să-și câștige mizerabila lor existență prin munci cu ziua sau alte ocupațiuni neacaparate de corporații. Toate aceste trei categorii jucau un rol în războiul țărănilor: prima, în armatele prinților, înaintea cărora sucombară țărani; a doua, în conjurațiunile și bandele țărănești, în care influența sa demoralizantă se manifesta la fiecare moment; a treia, în luptele partidelor orășenești. Nu trebuie să uităm de altfel că o mare parte a acestei clase, îndeosebi elementul orășenesc, posedă încă la acea epocă, un fond considerabil de sănătoasă natură țărănească și era încă departe de a fi atins gradul de venalitate și demoralizare a lumpenproletariatului modern.

Vedem că opoziția plebeiană a orașelor, la acea epocă, se compunea din elemente foarte amestecate. Ea grupa elemente declasate ale vechei societăți feudale corporative și elementele proletariene, nedezvoltate încă, ale societății burgheze născânde. De o parte, meseriașii sărăciți, legați încă de ordinea burgheză existentă prin privilegiile corporațiilor,

de altă parte, țăranii goniți de pe pământurile lor și oamenii de serviciu, concediați, care nu puteau încă să se transforme în proletari. Intre ei, calfele, ținute momentan în afara societății oficiale și care, prin condițiunile lor de existență, se apropiau de proletariat, atât cât permitea industria epoci și privilegiile corporațiilor, dar care, în acelaș timp, erau aproape toți viitori meșteri, tocmai din cauza acestor privilegii. Iată de ce atitudinea acestui compus de elemente diverse era necesarmente foarte puțin sigură și diferită după localități. Până la războiul țăranilor, opoziția plebeiană nu participa la luptele politice ca partid. Ea nu se manifesta decât ca fracțiune a opoziției burgheze, fracțiune sgomotoasă, avidă de jaf, vânzându-se pentru câteva butoaie de vin. Răscoalele țărănești o transformară într'un partid independent și chiar atunci ea rămase aproape peste tot, în revendicările și acțiunea ei, legată strâns de țărani, ceea ce dovedește până la ce punct orașele depindeau încă, la acea epocă, de sat. În măsura în care ducea o acțiune independentă, ea reclama stabilirea de monopoluri industriale orășenești asupra satului, se opunea la reducerea veniturilor orașului prin suprimarea sarcinilor feudale care apăsau asupra țăranimii dela periferie, etc.; într'un cuvânt, în această măsură, ea era reacționară, se subordona propriilor sale elemente mic burgheze, furnizând astfel un preludiu caracteristic la tragicomedia pe care o joacă de trei ani, sub forma democrației, mica burghezie modernă.

Numai în Turingia, sub influența directă a lui Münzer și într'un anumit număr de alte regiuni, fracțiunea plebeiană a orașelor a fost antrenată de furtuna generală într'atât încât elementul proletar embrionar s'a ridicat momentan deasupra tuturor celorlalte fracțiuni ale mișcării. Acest episod, care constituie punctul culminant al întregului războiu al țăranilor și se desfășoară în jurul figurei sale celei mai grandioase, aceea a lui Thomas Münzer, este, în acelaș timp, cel mai scurt. Este de înțeles că trebuia să dispară rapid, să

Îmbracă un caracter mai curând fantastic, și că expresia revendicărilor sale trebuia să rămână extrem de confuză, căci acest element proletarian era cel care întâlnea, în condițiile epocii, terenul cel mai puțin prielnic.

Dedesubtul acestor clase, cu excepția ultimei, se afla marea masă exploatată a națiunii: țărani. Pe ei se sprijineau toate celelalte straturi sociale: prinții, funcționarii, nobilimea, clerul, patriciatul și burghezia. Fie că aparține unui prinț, unui baron al Imperiului, unui episcop, unei mănăstiri sau unui oraș, țăranul era pretutindeni tratat ca un lucru, ca o vită de povară și adeseori chiar și mai rău. Iobag, stăpânul lui putea să dispună de el după plac. Dijmaș, prestațiunile legale erau suficiente să-l strivească, dar aceste prestațiuni deveneau din zi în zi mai grele. Partea cea mai mare din timpul său trebuia s'o întrebuințeze lucrând pe pământurile stăpânului său. Din ceea ce câștiga în puținele secole ore disponibile, trebuia să plătească dijme, impozite, taxele, „viaticum”-ul (impozit militar), impozitele Statului și taxele Imperiului. El nu putea nici să se căsătorească și nici măcar să moară fără a plăti vreo taxă stăpânului său. Mai mult, pe lângă prestațiunile feudale ordinare, el trebuia să strângă pentru stăpânul său paie, să culeagă fragi, afine, să adune melci, să sgornească vânatul, să despice lemne, etc. Dreptul de pescuit și de vânătoare aparținea stăpânului și țăranul trebuia să asiste liniștit la distrugerea recoltei sale de către seniori. Pășunile și pădurile comunale ale țăranilor au fost luate, aproape pretutindeni, de către seniori. Și chiar dacă dispunea de vreo proprietate, seniorul dispunea de persoana țăranului, a soției și a fiicelor sale. El avea dreptul primei nopți. Oricând putea să-l arunce pe țăran în închisoare, unde îl aștepta tortura, tot atât de sigur ca astăzi judecătorul de instrucție. El dispunea să-l ucidă sau să-l decapiteze, după placul său. Din acele edificatoare capitole ale „Carolinei”, care tratau despre modul de „a tăia urechile”, „a tăia nasul”, „a scoate ochii”, de „a reteza de-

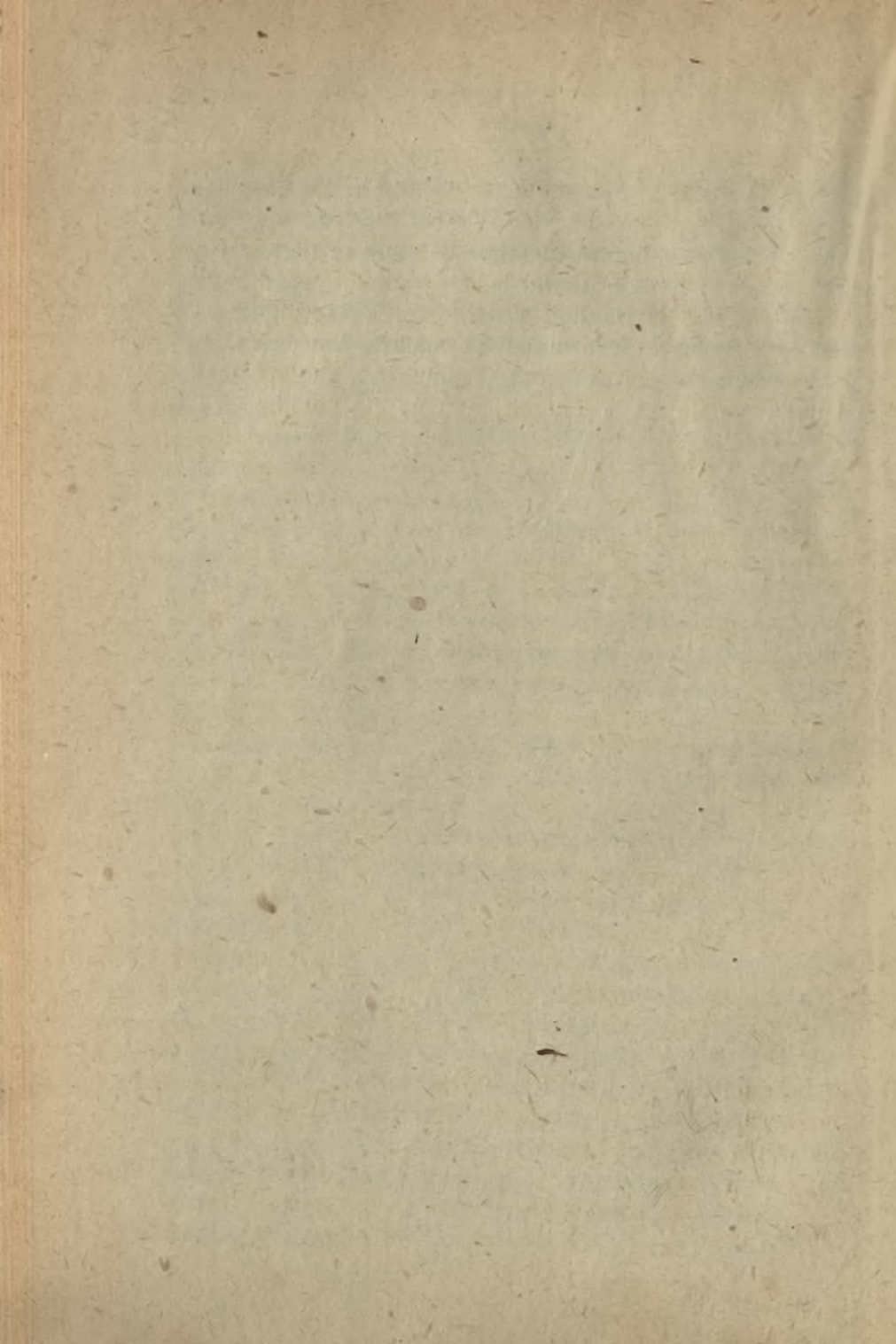
getele și mâinile", de „a decapita", de „a frage pe roată", de „a arde", de „a ciupi cu cleștele fierbinte", de „a sfâșia", etc., nu este unul pe care nobilii seniori să nă-l fi întrebuințat după bunul lor plac, contra țăranilor. Cine i-ar fi apărat? În tribunale stăteau baronii, preoții, patricienii sau legiștii care știau perfect pentru ce treabă erau plătiți. Căci toate straturile sociale ale Imperiului trăiau din exploatarea țăranilor.

Totuși, oricât de îngrozitor a fost jugul care-i apăsa, țăranii se răsculau foarte greu. Imprăștierea lor făcea extrem de dificilă o acțiune comună. Obișnuința generațiilor succesive să se supună, pierderea obiceiului de a întrebuința armele într'un mare număr de regiuni, duritatea exploatarei, care când se atenua, când se agrava, după persoana seniorilor, contribuiau la menținerea țăranilor într'o stare de calm. Iată pentrece găsim un mare număr de revolte țărănești locale în Evul mediu, dar în Germania, cel puțin, nu găsim, înainte de războiul țăranilor, nici o răscoală țărănească generală, națională. La aceasta trebuie să adăugăm faptul că țăranii nu erau capabili să facă singuri o revoluție atât timp cât aveau în fața lor puterea organizată a prinților, a nobilimei și a orașelor, unite într'o alianță solidă. Numai o alianță cu alte straturi sociale putea să le dea o șansă de a învinge, dar cum să se alieze cu alte clase când toate îl exploatau la fel?

Astfel la începutul secolului al XVI-lea diferitele clase ale Imperiului: prinții, nobilimea, prelații, patricienii, burghezii, plebeii și țăranii formau o massă extrem de tulbură, a cărei nevoi, erau în cel mai înalt grad variate și contradictorii. Fiecare clasă se opunea celeilalte și era angajată într'o luptă permanentă, când deschisă, când mascată, cu toate celelalte clase deodată. Această împărțire a întregii națiuni în două tabere, care exista la izbucnirea primelor revoluții franceze și pe care o constatăm și acum la o treaptă superioară de dezvoltare, în țările cele mai avan-

sate, era imposibilă în condițiunile de atunci. Ea nu putea nici să apară decât într'un mod foarte aproximativ când stratul inferior al națiunii exploatare de toate celelalte clase, adică țărani și plebeii, se ridica. Ne vom da seama ușor de complexitatea intereselor, vederilor și a aspirațiilor acestei epoci, când ne vom aminti ce confuzie a provocat, în cursul acestor doi ani din urmă, compunerea actuală, mult mai puțin complicată, a națiunii germane din nobilime feudală, burghezie, mica burghezie, țărani și proletariat.

II.

PRINCIPALELE GRUPARI DE OPOZIȚIE ȘI IDEOLOGII LOR: LUTHER ȘI MÜNZER

Gruparea diferitelor straturi sociale ale epocii în mari unități, a fost făcută aproape imposibilă prin descentralizarea și independența locală și provincială, separatismul comercial și industrial al diferitelor provincii și proasta stare a căilor de comunicație. Această grupare nu se realizează decât în urma răspândirii generale a ideilor revoluționare, religioase și politice, în timpul Reformei. Diferitele clase care aderă la aceste idei, sau le resping, divizează, la drept vorbind, în mod penibil și într'un chip aproximativ, națiunea în trei tabere: tabăra catolică sau reacționară, tabăra lutherană burghezo-reformistă și tabăra revoluționară. Dacă în această divizare a națiunii găsim puțină consecvență, dacă găsim câte odată aceleași elemente în primele două tabere, aceasta se explică prin starea de descompunere în care se găsea, la acea epocă, cea mai mare parte a claselor oficiale eșite din Evul mediu și prin descentralizarea care, în anumite regiuni, împingea clasele în direcții diferite.

Am avut atât de des prilejul în cursul acestor ani din urmă, în Germania, să constatăm fenomene analoage, încăt o astfel de confuzie aparentă a claselor și a straturilor sociale în condițiunile mult mai complicate ale secolului al 16-lea, nu trebuie să ne mire.

Cu toate experiențele recente, ideologia germană nu vede în luptele Evului mediu decât dispute violente teologice. Dacă oamenii acestei epoci s'ar fi putut înțelege asupra lucturilor cerești, nu ar fi avut, după părerea istoricilor și oamenilor noștri de stat, nici un rost să se certe pentru lucrurile din această lume. Acești ideologi sunt destul de creduli pentru a lua drept monetă bună toate iluziile pe care o epocă și le face asupra ei înșiși, sau pe care ideologii unei epoci și le fac asupra ei. Acest soi de oameni nu văd, de exemplu, în Revoluția din 1789 decât o desbatere puțin cam violentă asupra avantajelor monarhiei constituționale în raport cu monarhia absolută; în revoluția din Iulie, o controversă practică asupra lipsei de soliditate a dreptului „din mila lui Dumnezeu”; în revoluția din Februarie, o încercare de a rezolva practic chestiunea: „republică sau monarhie”?, etc. Despre luptele de clasă care continuă printre aceste răsturnări și a căror expresie justă sunt frazele politice înscrise pe drapele, ideologii noștri chiar și astăzi abia își fac o idee, cu toate că sgomotul răsună destul de distinct nu numai în străinătate ci și în murmurul care iese din miile și miile de piepturi de muncitori dela noi.

La fel în ceea ce se numește războaiele religioase ale secolului al 16-lea, este vorba, înainte de toate, de foarte pozitive interese materiale de clasă; aceste războaie erau lupte de clasă întocmai ca și conflictele interioare care izbucniră mai târziu în Anglia și în Franța. Dacă aceste lupte de clasă aveau, la acea epocă, un caracter religios, dacă interesele, nevoile și revendicările diferitelor clase se ascundeau sub o mască religioasă, aceasta nu schimbă cu nimic chestiunea și se explică ușor prin condițiunile epocii.

Evul mediu ieșise în întregime din barbarie. Se facu tabula rasa de vechea civilizație, de vechea filosofie, de vechea politică, de vechea jurisprudență, pentru a reîncepe totul din nou. El n'a primit ca moștenire dela lumea veche dispărută decât creștinismul, precum și un anumit număr

de orașe pe jumătate distruse care și-au pierdut civilizația lor antică. Rezultatul a fost că, la fel ca și în toate etapele precedente ale dezvoltării, preoții dobândiră monopolul culturii și astfel cultura însăși primi un caracter esențialmente teologic. În mâinile preoților, politica și jurisprudența rămăseră, ca și celelalte științe, simple ramuri ale teologiei și fură tratate după principiile în vigoare în teologie. Dogmele bisericii erau în acelaș timp axiome politice și pașagiile din biblie aveau putere de lege, înaintea tuturor tribunalelor. Chiar atunci când se constitui o clasă independentă de juriști, jurisprudența rămase mult timp încă sub tutela teologiei. Și această suveranitate a teologiei în orice domeniu de activitate intelectuală era, în acelaș timp consecința necesară a situației bisericii ca sinteză generală și sancțiune a dominației feudale.

Este clar deci că toate atacurile contra feudalismului și mai ales contra bisericii, toate doctrinele revoluționare, sociale și politice, trebuiau să fie în acelaș timp și în mod principal, erezii teologice. Pentru a putea aduce o atingere instrucțiunilor sociale existente trebuia prin urmare să li se ridice caracterul lor sacrosanct.

Opoziția revoluționară contra feudalității se continuă în tot timpul Evului mediu. Ea se exprimă, după împrejurări, când sub formă de mistică, când sub formă de erezie deschisă, când sub formă de insurecție armată. În ceea ce privește mistica, se știe până la ce punct reformatorii din secolul al 16-lea au suferit influența ei. Münzer îi datorește foarte mult. Ereziile erau, fie expresia reacțiunii comunităților patriarhale ale păstorilor din Alpi contra feudalității care pătrundea până la ei (vaudois) fie expresia opoziției orașelor contra feudalismului (Albigenzii, Arnold de Brescia, etc.), fie simple răscoale țărănești (John Ball, Jacqueria, etc.). Putem lăsa aici deoparte ereziile patriarhale ale celor din Vaud, precum și răscoalele cantoanelor helveticе ca fiind, după forma și conținutul lor, încercări reacționare de a se

opune mișcării istorice și ca neavând decât o importanță locală. În celelalte două forme de erezie din Evul mediu, noi găsim în secolul al XII-lea premergătorii marelui antagonism între opoziția burgheză și opoziția țărănească-plebeiană, care a fost principala cauză a eșecului războiului țăranilor. Acest antagonism a continuat în tot Evul mediu.

Erezia orașelor — și aceasta este erezia oficială a Evului mediu — se întorcea în mod principal contra preoților, a căror bogăție și poziție politică le ataca. După cum burghezia cere acum un „guvern ieftin” la fel burghezia Evului mediu reclamă „o biserică ieftină”. Reacționară în forma sa, ca orice erezie care nu vede decât o degenerescență în dezvoltarea Bisericii și a dogmelor, erezia burgheză reclamă restabilirea constituției primitive a Bisericii și suprimarea preoțimei. Această reformă ar fi avut ca rezultat suprimarea călugărilor, prelaților, curții romane, într'un cuvânt, tot ceea ce în Biserică, era costisitor. Orașele, chiar republicele, când erau așezate sub protecția monarhilor, exprimau pentru întâia oară, sub o formă mai generală, prin atacurile lor contra papalității acest adevăr că forma normală a domniei burgheziei este Republica. Opoziția lor la o serie întregă de dogme și de legi ale Bisericii, se explică parte prin cele ce preced, parte din propriile lor condițiuni de existență. De ce, spre exemplu, se ridicau atât de violent contra celibatului preoților ne este explicat minunat de Boccacio. Arnold de Brescia în Italia și Germania, Albigenzii în Sudul Franței, John Wycliffe în Anglia, Huss și calixtinii în Boemia, fură principalii reprezentanți ai acestei tendințe. Dacă opoziția contra feudalismului nu se manifestă aici decât ca opoziție contra feudalității ecleziastice, motivul este pur și simplu că, pretutindeni, orașele constituiau deja o clasă recunoscută, și că ele aveau în privilegiile lor, armele lor sau adunările de state mijloace suficiente pentru a lupta contra feudalității laice.

Aici deasemenea vedem deja că atât în sudul Franței cât și în Anglia și Boemia, cea mai mare parte a micii nobi-

limi se realiază, în orașe, la lupta contra preoților și aderă la doctrinele eretice, fenomen care se explică prin dependența micii nobilimi de orașe și prin solidaritatea de interese cu acestea din urmă contra prinților și prelaților, fenomen pe care îl vom reîntâlni în războiul țărănilor.

Cu totul diferită era erezia care reprezenta expresia directă a aspirațiilor țărănești și plebee și care era aproape totdeauna legată de o răscoală. Ea comporta desigur, toate revendicările ereziei burgheze privitoare la preoți, papalitate și restabilirea constituției Bisericii primitive, dar ea le depășea totuși cu mult. Ea pretindea stabilirea egalității creștine originare în sânul membrilor comunității și recunoașterea ei ca normă și pentru lumea burgheză. Din „egalitatea fiilor lui Dumnezeu”, ea făcea să decurgă egalitatea civilă și chiar, în parte, egalitatea socială. Egalitatea nobilimei cu țărani, a patricienilor și a burghezilor privilegiați cu plebeii, suprimarea prestațiunilor feudale, a redevențelor, impozitelor, privilegiilor și în orice caz, a inegalităților sociale cele mai strigătoare, acestea erau revendicările puse mai mult sau mai puțin net și considerate ca decurgând în mod necesar din doctrina creștină primitivă. Această erezie țărănească-plebeiană, care în epoca apogeei feudalismului, de exemplu, la Albigenzi, abia putea fi deosebită de erezia burgheză, se transformă în secolele XIV și XV, într'un program de partid net formulat și apărea cu totul independentă de erezia burgheză. Astfel fu John Ball, predicatorul răscoalei din Wat-Tyler în Anglia, alături de mișcarea lui Wycliffe; astfel Taboriții alături de calixtini, în Boemia. La Taboriți, tendința republicană apărea deja sub garnitura teocratică, tendință care fu perfecționată la sfârșitul secolului al XV-lea și începutul secolului al XVI-lea de către reprezentanții plebeilor în Germania.

La această formă de erezie se adăuga fanatismul sectelor mistice, flagelanții, lolarzii, etc. cari în timpul perioadelor de împilare, propagau tradițiile revoluționare.

Plebeii constituiau, la vremea aceea, singura clasă așe-

zată cu totul în afara societății oficiale. Ei erau în afara societății feudale precum și a societății burgheze. Nu aveau nici privilegii, nici proprietate și nu posedau nici măcar, ca și țărani și micii burghezi vreun bun chiar grevat de sarcini grele. Erau, sub toate raporturile, fără bunuri și drepturi. Condițiunile lor de existență nu-i puneau nici odată în contact direct cu instituțiunile oficiale cari îi ignorau complet. Ei erau simbolul viu al descompunerii societății feudale și corporative burgheze și, în acelaș timp, primii, precursori ai societății burgheze moderne.

Această situație explică de ce fracțiunea plebeiană, începând dela această epocă, nu putea să se mulțumească să lupte contra feudalismului și patriciatului, cu toate că ea trebui cel puțin în imaginație să depășească societatea burgheză abia născândă. Ea explică deopotrivă pentru ce această fracțiune, care nu posedă absolut nimic, trebuia să pună în discuțiune instituții și concepții care sunt comune tuturor formelor de societate care se bazează pe antagonismele de clasă. Reveriile chiliastice ale creștinismului primitiv ofereau pentru aceasta o excelentă trăsătură de unire. Dar, în acelaș timp această anticipare a viitorului nu putea avea decât un caracter violent, fantastic și trebuia la prima încercare de realizare practică, să recadă în limitele restrânse impuse de condițiunile epocii. Atacurile contra proprietății private, revendicarea privind stabilirea comunității bunurilor, trebuie să ajungă la o vulgară organizare de binefacere. Vaga egalitate creștină putea, cel mult, să ajungă la o egalitate civilă înaintea legii, iar suprimarea oricărei autorități, la constituția guvernelor republicane alese de popor. Anticiparea comunismului prin imaginație, a fost în realitate, o anticipare a societății burgheze moderne.

Această anticipare violentă, dar în acelaș timp de înțeles, date fiind condițiunile de existență ale fracțiunii plebeiene, o întâlnim mai întâi în Germania, la Thomas Münzer și discipolii săi. A fost deja, la Taboriți, un fel de comunitate

chiliastică a bunurilor, dar numai ca o măsură de ordin exclusiv militar. Numai la Münzer aceste revendicări comuniste devin expresia aspirațiunilor unui veritabil strat social. Numai la el, ele sunt formulate cu o anumită netezime și, după el, le regăsim în fiecare mare răscoală populară, până ce ele se contopesc, în fine, cu mișcarea muncitorească modernă, așa cum în Evul mediu luptele țăranilor liberi contra feudalității, care le strânge din ce în ce mai tare în plasele sale, se contopesc cu luptele iobagilor și ale dijmașilor pentru răsturnarea completă a feudalismului.

În timp ce prima din cele trei mari tabere în care se împărțea națiunea, adică tabăra conservatoare-catolică, grupa toate elementele interesate la menținerea ordinii existente: puterea Imperiului, clerul și o parte din prinții seculari, marea aristocrație, prelații și patriciatul orașelor, partidul reformei lutherano-burgheze moderate grupa elementele posedante din opoziție și chiar o parte din prinții seculari, cari sperau să se îmbogățească din despuierea bunurilor eclesiastice și vroiau să profite de prilej pentru a cuceri o mai mare independență față de puterea centrală. În sfârșit, țăranii și plebeii constituiau un partid revoluționar ale cărui revendicări și doctrine au fost exprimate în modul cei mai net de Thomas Münzer.

Atât după doctrinele lor cât și după caracterul și acțiunea lor, Luther și Münzer reprezentau în mod admirabil partidele pe care le conduceau respectiv.

Dela 1517 la 1525, Luther a suferit exact aceeași evoluție ca și liberalii germani moderni dela 1846 la 1849; el a suferit aceeași evoluție ca și fiecare partid burghez, care, după ce a fost un moment în fruntea mișcării, se vede întrecut de partidul plebeian sau proletarii care-l susțineau până atunci.

Când în 1517, Luther atacă în primul rând dogmele și constituția Bisericii catolice, opoziția sa nu avea încă un caracter bine determinat. Fără a depăși revendicările vechei

erezii burgheze, ea nu excludea nici o tendință mai radicală, și nici nu putea de altfel, căci trebuia la început să grupeze toate elementele opoziției, să desfășoare energia cea mai hotărât revoluționară și să apere ansamblul doctrinelor eretice contra ortodoxiei catolice. Exact în acest sens liberalii noștri burghezi erau încă revoluționari în 1847, se intitulau socialiști și comuniști și visau emanciparea clasei muncitorești. Puternica natură țărănească a lui Luther se manifestă în cursul primei perioade a activității sale. „Dacă furia lor ar trebui să continue, scria el vorbind despre preoții romani, cred că cel mai bun mijloc de a aduce un remediu și de a o face să înceteze ar fi ca regii și prinții să recurgă la violență, să atace aceste lifte nefaste care otrăvesc lumea și să le distrugă cu armele și nu cu vorba. La fel cum pedepsim pe fâlhari cu spada, pe asasini cu ștreangul, pe eretici cu focul, pentru ce nu am ataca mai în grabă pe acești nefaști profesori de ruină — pe papi, cardinali, episcopi și toată hoarda Sodomei romane, cu toate armele de care dispunem, și nu ne-am spăla mâinile în sângele lor ?”

Dar acest prim foc revoluționar nu a durat multă vreme. Fulgerul pe care l-a lansat Luther se stinse repede. Poporul german se puse în curând în mișcare. De o parte țăranii și plebeii văzură în apelurile sale la luptă contra preoților, în predicile sale asupra libertății creștine, semnalul răscoalei; de altă parte, burghezii cei mai moderați și o mare parte a micii nobilimi se grupară în jurul lui, aducând cu ei un număr de prinți.

Unii crezură că a sosit momentul se se răfuiască cu toți opresorii lor, alții doreau numai să pună capăt atotputerniciei preoților, dependenței față de Roma și ierarhiei catolice și să se îmbogățească în acelaș timp, grație confiscării bunurilor eclesiastice. Partidele se diferențiară și-și găsiră reprezentanți. Luther trebui să aleagă între aceste partide. Protejat de electorul de Saxa, eminent profesor la Universitatea din Wittenberg, care, într'o noapte, dobândi notorie-

tate și putere, înconjurat de o mulțime de creaturi și lingușitori care căutau să se apropie de el, acest mare om nu ezită un singur minut. El trădă elementele populare ale mișcării și aderă la nobilele, burghezie și prinți.

Apelurile la războiul de exterminare contra Romei se sfinseră. Luther predica acum **evoluția pasivă și rezistența pasivă** (a se vedea, de exemplu „Apelul la nobilimea germană, 1520, etc.). La invitarea ce i-a fost făcută de Ulrich von Hutten de a se alia cu el și cu Sickingen la Ebernburg, centru al conspirației nobilei contra clerului și prinților, Luther răspunde: „Nu sunt pentru a se impune evanghelia prin violență și vărsări de sânge. Lumea a fost învinsă, prin cuvânt și tot prin cuvânt Biserica s'a menținut până acum și va continua să se mențină. După cum puterea sa i-a venit fără violență, la fel Antichrist va cădea fără să fie nevoie de a se întrebuița violența”.

Dela această nouă orientare, sau mai curând dela această fixare a veritabilei tendințe a lui Luther, începu târguiala asupra instituțiilor și dogmelor de păstrat sau de reformat, acest joc respingător de diplomație, de concesiuni, de intrigi și de acorduri, a căror rezultat a fost Confesiunea dela Augsburg și constituțiunea bisericii burgheze reformate obținută prin tocmeală. Exact aceeaș tocmeală murdară, care s'a repetat recent, până la îngreșoare, sub forma politică, în adunările naționale germane, adunările de înțelegere, camerele de revizuire și Parlamentele din Erfurt. În cursul acestor negocieri s'a manifestat în modul cel mai deschis caracterul mic-burghez al Reformei oficiale.

Luther, recunoscut de acum înainte ca reprezentant al Reformei burgheze, predica evoluția pașnică, pentru că avea motive serioase. Partea cea mai mare dintre orașe se pronunțase în favoarea Reformei moderne. Mica nobilime începu și ea să se ralieze din ce în ce mai mult acestei mișcări. Un număr de prinți aderară și ei la această reformă; ceilalți ezitau. Succesul său era, prin urmare, aproape asi-

gurat, cel puțin într'o mare parte a Germaniei. Față de continua dezvoltarea pașnice a lucrurilor, celelalte regiuni nu puteau, mult timp, să reziste presiunii opoziției moderate. Dar orice sguđuire violentă trebuia să pună partidul moderat în conflict cu partidul extrem, plebeian și țărănesc, să îndepărteze din mișcare pe prinți, nobilimea și o parte din orașe și să nu lase, în cele din urmă, altă alternativă decât debordarea partidului burghez de către partidul țărănesc și plebeian sau înfrângerea tuturor partidelor din opoziție în folosul restaurației catolice. Evenimentele recente ne-au arătat îndeajuns modul în care micii burghezi se silesc, prin metode legale, de îndată ce au obținut cel mai mic succes, să plutească între Scylla revoluției și Charybda restaurației.

Cum în condițiunile generale, sociale și politice ale epocii, rezultatele oricărei transformări trebuiau în mod necesar să fie în avantajul prinților și să le mărească puterea, Reforma burgheză trebuia să cadă din ce în ce mai mult sub controlul prinților reformați, pe măsură ce ea se separa mai net de elementele plebeiene și țărănești. Luther, el însuși, deveni din ce în ce mai mult servitorul lor și poporul știa foarte bine ce făcea când îl acuza că a devenit valetul prinților, ca și ceilalți și când îl gonea, ca la Orlamünde, cu lovituri de pietre.

Când izbucni războiul țăranilor și tocmai în regiunile unde prinții și nobilimea erau în majoritate catolici, Luther se sforță să joace rolul de mediator. Atacă energic guvernele și declară că ele erau responsabile de răscoala în urma oprimării de care s'au făcut vinovate. Nu țăranii se răsculau contra lor, ci însuși Dumnezeu. Dar, în acelaș timp, afirmă că revolta era nelegiuită și contrară învățăturii Evangheliei. La urmă, sfătui pe cele două părți adverse să-și facă concesiuni reciproce și să încheie un acord amiabil.

Dar cu toate aceste propuneri binevoitoare de mediație, răscoala se răspândi cu repeziciune. Ea se întinse chiar în regiunile care se aflau sub autoritatea prinților, nobililor și

a orașelor partizane lui Luther și depăși rapid Reforma burgheză „rezonabilă”. În apropiata vecinătate a lui Luther, în Turingia își stabili cartierul general fracțiunea cea mai energetică a răsculaților, condusă de Münzer. Încă câteva succese și toată Germania era în flacări. Luther era înconjurat, poate gonit cu lovituri de baston ca trădător și Reforma burgheză dusă de valul revoluției plebeiene și țărănești. Nu mai avea deci de ezitat. În fața Revoluției, toate vechile dușmăni fură uitate. În comparație cu bandele țărănești, servitorii Sodomei romane erau mieluși nevinovați, dulci copii ai lui Dumnezeu. Burghezi și prinți, nobilime și cler, Luther și papa se uniră contră „hoardelor asatine și jefuitoare ale țăranilor”. „Trebuie să-i omoriți, să-i gătuiți, să-i înjunghiați, în taină și public, cum ucideți câinii turbați ! strigă Luther. Iată pentru ce, scumpii mei seniori, duceți-vă, alergați, înjunghiați, omoriți, gătuiți ! Dacă cădeți în luptă, aceasta va fi moartea cea mai sfântă pe care puteți s'o doriți !” Nici o milă falsă pentru țărani. Aceia cari au milă de cei de care Dumnezeu însuși n'are milă și pe cari vrea, din contra, să-i pedepsească și să-i nimicească, se raliază prin aceasta însăși răsculaților. După aceasta, însăși țăranii vor mulțumi lui Dumnezeu, dacă sunt obligați să cedeze una din vacile lor pentru a putea să păstreze pe cealaltă în pace. Și răscoala va arăta prinților că nu se poate conduce poporul decât prin forță. „Înțeleptul zice: Cibus, onus et virgam asino. Țăranii au paie de ovăz în cap; ei nu ascultă cuvintele lui Dumnezeu și sunt stupizi; pentru aceasta, ei trebuie să înțeleagă nu-iaua, archebuza; aceasta le va prinde bine. Să ne rugăm pentru ei ca să se supună. În caz contrar, nici o milă ! Să vorbească archebuzele, altfel va fi mult mai rău !”

Exact așa vorbeau vechii noștri socialiști și filantropi burghezi, atunci când proletariatul, a doua zi după zilele de Martie, reclama partea sa din fructele victoriei.

Prin traducerea Bibliei, Luther a dat mișcării plebeiene o armă puternică. În Biblie, opuse creștinismului, feudalizat

al epocii, modestul creștinism al primelor secole; societății feudale în descompunere, tabloul unei societăți care nu cunoștea vasta și artificiala erarhie feudală. Țăranii au utilizat pretutindeni această armă contra prinților, nobililor și clerului. Ca urmare, Luther se întoarce contra lor și trase din Biblie un veritabil imn autorităților stabilite de Dumnezeu cum n'a făcut-o vreodată nici un burghez al monarhiei absolute. Regalitatea de drept divin, supunerea pasivă, chiar iobăgia fură aprobate de el în numele Bibliei. Aceasta condamna nu numai răscoala țăranilor ci și toată opoziția lui Luther contra autorității spirituale și temporale. Trădare nu numai față de mișcarea populară, ci chiar față de mișcarea burgheză, în profitul prinților.

Este nevoie să numim pe burghezii cari recent au dat din nou exemple de o asemenea condamnare a propriului lor trecut?

Să-i opunem acum reformatorului burghez Luther pe revoluționarul burghez Münzer.

Thomas Münzer s'a născut la Stolberg, în Hartz, către anul 1498. Tatăl său murise pe eșafod, victimă zice-se a arbitrarului contelui de Stolberg. La vârsta de 15 ani, Münzer înființă, la școală, în Halle, o ligă secretă contra episcopului de Magdeburg și Bisericii romane. Cunoașterea profundă a teologiei îi permise să obțină de vreme gradul de doctor și un post de capelan într-o mănăstire de femei, la Halle. Deja aci trata cu cel mai mare dispreț dogmele și ritualul bisericii, suprima complet la liturghie cuvintele transubstanțierii și, după cum raportează Luther, înghițea hostia nesfințită. Studiul său principal era lectura misticilor din Evul mediu, în deosebi aceea a scrierilor chiliastice a lui Joachim de Calabria. Münzer crezu că, odată cu reforma și răscoala generală a epocii, s'au apropiat regatul milenar și proclamarea judecății din urmă asupra bisericii degenerate precum și asupra lumii corupte, pe care acest scriitor o vestește și-o zugrăvește. El predică în regiune cu foarte mult succes. În

1520 a fost numit predicator evanghelic la Zwickau. Acolo, găsi una din aceste secte chiliastice, fanatice, cari continuau să trăiască liniștit într'un mare număr de regiuni și în dosul modestiei și rezervei momentane a căroră s'a ascuns opoziția crescândă a straturilor sociale inferioare, contra stării de lucruri existente și care acum, cu agitația crescândă, manifestau o activitate din ce în ce mai deschisă și energică. Aceasta era secta anabapțiștilor, în fruntea căreia se afla Nicolas Storch. Ei predicau venirea judecății din urmă și a regatului milenar și aveau „fața, extazele și spiritul profetilor”. Intrară rapid în conflict cu Consiliul din Zwickau. Münzer îi apăără fără ca să li se ralieze complet, aducându-i însă din ce în ce mai mult, sub influența sa. Consiliul interveni energic contra lor; ei trebură să părăsească orașul și, odată cu ei, și Münzer. Aceasta era la sfârșitul anului 1521.

Münzer se duse la Praga unde se sforță să propage ideile sale, utilizând rămășițele mișcării hussite; dar proclamațiile sale n'aură alt rezultat decât să provoce expulzarea sa din Boemia. În 1522 fu numit predicator, la Altstedt, în Turingia. Acolo începu să reformeze cultul. Înainte chiar ca Luther să fi îndrăznit să meargă până acolo, el suprimă complet întrebuințarea limbii latine și, la slujbele de Duminică, ceti toată Biblia și nu numai evangheliile și epistolele prescrise. În același timp, organizează propaganda în regiune. Poporul alerga la el din toate părțile și în curând Altstedt deveni centrul mișcării populare anti-papale din întreaga Turingie.

La această epocă, Münzer era încă, înainte de toate, teolog; atacurile sale erau îndreptate încă, aproape exclusiv, contra preoților. Dar el nu predica, așa cum făcea deja Luther, debateri liniștite și evoluție pașnică. El continuă vechile prădici violente ale lui Luther și chemă pe prinții saxoni și pe popor la lupta cu armele contra preoților romani: „Christos nu spune el oare: Nu am venit să aduc pacea, ci sabia? Dar ce aveți de gând (prinți saxoni) să

faceți? Intrebuințați-o la nimicirea celor răi cari pun piedici în calea evangheliei, dacă vreți să fiți slugile bune ale lui Dumnezeu. Christos a poruncit foarte energic (Sf. Luca 19,27): Prindeți pe dușmanii mei și gătuiți-i înaintea ochilor mei... Nu repetați aceste prostii fade că puterea lui Dumnezeu o va face fără ajutorul sabiei voastre, care altfel ar putea să ruginască în teacă. Căci aceia care sunt contra revelației lui Dumnezeu, trebuie să fie nimiciți fără îndurare așa cum Ezechiel, Iosua, Daniil și Ilie au exterminat preoții lui Baal. Căci altfel, biserica creștină nu poate să revină la originea sa. Trebuie să smulgem buruienile din via Domnului în vremea recoltei. Dumnezeu a zis (Moise 5,7): Nu trebuie să aveți milă de cei ce se închină la idoli. Distrugeți altarele lor, rupeți icoanele lor și le ardeți, pentru ca mânia mea să nu se abată asupra voastră”.

Dar aceste apeluri la prinți n'avură nici un rezultat atunci când fermentarea revoluționară creștea din zi în zi, în sânul poporului. Münzer, ale cărui idei, exprimate din ce în ce mai net, deveneau tot mai îndrăznețe, se separă acum de Reforma burgheză și se manifestă direct ca agitator politic.

Doctrina sa teologico-filosofică ataca toate punctele fundamentale, nu numai ale catolicismului ci și ale creștinismului. El învăța, sub forme creștine, un panteism, care prezintă o asemănare extraordinară cu concepțiile speculative moderne și frizează chiar, uneori, ateismul. El înlătură Biblia, nu numai ca revelație unică, ci și ca infailibilă. Adevărata revelație vie este rațiunea, spunea Münzer, o revelație care a existat în toate timpurile și la toate popoarele. A opune Biblia rațiunii, înseamnă a omorî spiritul prin literă. Căci Sfântul Duh, despre care vorbește Biblia, nu există în afară de noi. Sfântul Duh este chiar rațiunea. Credința nu este decât încarnarea rațiunii în om, și de aceea păgânii pot avea și ei credință. Grație acestei credințe, a rațiunii devenită vie, omul se divinizează și se sanctifică. Iată dece-

cerul nu este situat în afara existenței noastre actuale; el trebuie căutat în însăși viața noastră. Sarcina credincioșilor este tocmai de a stabili cerul, regatul lui Dumnezeu, pe pământ. După cum nu există cer în afară de existența noastră actuală, la fel nu există infern sau osândă veșnică; la fel nu există alt diavol decât instinctele rele și poftetele oamenilor. Christos a fost un om ca ceilalți, un predicator, un profet, și cina cea de taină a fost o simplă masă de comemorare, unde vinul și pâinea erau consumate fără vreun alt ornament mistic.

Münzer învăța această doctrină întrebându-l mai tot timpul frazeologia creștină, sub care noua filosofie trebuia să se ascundă un anumit timp. Dar gândirea eretică reese pretutindeni din scrierile sale și se observă că masca biblică are pentru el mai puțină importanță reală decât pentru mulți discipoli ai lui Hegel, astăzi. Și totuși trei sute de ani separă pe Münzer de filosofia modernă.

Doctrina sa politică aderă exact la această concepție religioasă revoluționară și atacă tot așa de energic raporturile sociale și politice existente ca și teologia sa concepțiunile religioase ale epocii. După cum teologia lui Münzer friza ateismul, la fel programul său politic friza comunismul și multe secte comuniste moderne, încă în ajunul revoluției din Martie, nu dispuneau de un arsenal politic mai bogat decât acela al sectelor comuniste din secolul al XVI-lea. Acest program, care era mai puțin sinteza revendicărilor plebeilor din acea vreme, decât o anticipare genială a condițiilor de emancipare a elementelor proletariene, în germene, printre acești plebei, cerea instaurarea imediată a regatului lui Dumnezeu, a regatului milenar, pe care l-au vestit proorocii, prin întoarcerea Bisericii la origina sa și prin suprimarea tuturor instituțiilor în contradicție cu această Biserică, așa zisă primitivă, dar în realitate, de tot nouă. Pentru Münzer regatul lui Dumnezeu nu era altceva decât o societate în care nu mai există vreo deosebire de clasă, vre-

proprietate privată, vreo putere de coercițiune independent de membrii societății. Toate autoritățile existente, dacă refuzau să se supună și să adere la revoluție, trebuiau distruse; toate muncile și bunurile trebuiau puse în comun și egalitatea cea mai perfectă să domnească între membrii societății. O asociație trebuia să fie întemeiată pentru a realiza acest program, nu numai în Germania, ci în întreaga creștinătate. Prinții și nobilii vor fi invitați să adere la ea; dacă vor refuza, asociația, la cel dintâi prilej, îi va răsturna și omori.

Münzer se așază de îndată la lucru pentru a organiza această asociație. Predicile sale luară un caracter și mai violent revoluționar. Nu se mai mărginea să atace pe preoți, ci tuna cu aceiași impetuozitate contra prinților, nobilimei și patriciatului. El zugrăvea în culorile cele mai aprinse opresiunea existentă și-i opunea tabloul regatului milenar al egalității sociale. În acelaș timp, el publica numeroase pamflete revoluționare și trimetea emisari în toate direcțiile, în timp ce el însăși organiza asociația la Altstedt și în împrejurimi.

Primul rezultat al acestei propagande a fost distrugerea capelei Mariei la Mellerbach, lângă Altstedt, după porunca „Veți distruge altarele lor, veți sparge coloanele lor și veți da foc idolilor lor, căci voi sunteți un popor sfânt (Deuteronom, 7,5)”. Prinții saxoni se duseră ei înșiși la Altstedt pentru a potoli revolta și îl convocară pe Münzer la castelul lor. Acesta veni și ținu o predică cum nu au auzit desigur niciodată vreuna la fel din gura lui Luther „carnea liniștită dela Wittenberg”, cum îl numea Münzer. El declară sprijinindu-se pe Noul Testament, că trebuie să fie uciși suveranii nelegiuți, în deosebi preoții și călugării cari consideră evanghelia eretică. Căci nelegiuții nu au nici un drept la viață și ei nu trăesc decât prin grația celor aleși. Dacă prinții refuză să nimicească pe cei nelegiuți, Dumnezeu le va reține sabia căci puterea sabiei aparține comunității. Cloaca

camătei, furtului și tâlhăriei, sunt prinții și seniorii care fac din toate creaturile vii proprietatea lor: peștii în apă, pasărilor în cer, plantele pe pământ. Și tocmai ei propovăduiesc săracilor porunca: Să nu furi. Ei însăși se fac stăpâni pe tot ce le cade în mâini, jupoaie pe țaran și pe meseriaș, iar când aceștia din urmă fac o mină ca și când ar vrea să se apere, sunt spânzurați și, la toate acestea, doctorul Lügner ¹⁾ zice: Amin !

Seniorii înșiși sunt răspunzători că săracii devin dușmanii lor. Dacă refuză să suprime cauza revoluției, cum vor să suprime revolta însăși ? Ah, scumpii mei seniori, cum va lovi Domnul frumos în oalele vechi cu o rangă de fier ! Dacă îmi spuneți că sunt din cauza aceasta rebel, ei bine, sunt rebel ! (vezi Zimmermann, Războiul țăranilor, t. II, pag. 75).

Münzer își tipări predica. Pentru acest fapt tipografic său din Altstedt fu obligat de către ducele Iosif de Saxa să părăsească țara, iar, în ce-l privește pe Münzer, scrierile sale fură supuse de acum înainte cenzurei guvernului din Weimar. Dar el nu ținu seama de acest ordin. Dăpă câțva vreme, el tipări în orașul imperial Mühlhausen un manifest de o violență extremă, în care ceru „poporului să deschidă larg groapa pentruca lumea întreagă să-și poată da seama cari sunt ticăloșii, cari au reprezentat pe Dumnezeu în mod nelegiuît sub forma unui omuleț zugrăvit” și pe care îl termina cu aceste cuvinte: „Lumea întreagă trebuie să îndure o mare lovitură. Se va întâmpla că nelegiuïții vor fi răsturnați iar cei umiliți se vor ridica”. Ca motto puse: „Thomas Münzer cu ciocanul”, și scrise: „Ascultă, am pus cuvintele mele în gura ta, te-am ridicat deasupra oamenilor și deasupra celor bogăți, ca să desrădăcinezi, să spargi, să răstorni, să construești și să plantezi. Un zid de fier este ridicat contra

1) Joe de cuvinte: Lügner, adică mincinoșul, în loc de Luther.

regilor, prinților, preoților și contra poporului. Să se bată ! Victoria este sigură, pentru distrugerea puternicilor tirani nelegiuiți”.

Ruptura lui Münzer cu Luther și cu partidul său era de mult timp un fapt îndeplinit. Luther a fost obligat să accepte un număr de reforme privitoare la cult, pe care Münzer le-a introdus dela sine fără să-l consulte. El considera activitatea lui Münzer cu neîncrederea bănuitoare a reformatorului moderat față de partidul revoluționar mai avansat. Din primăvara anului 1524, Munzer îi scrie lui Melancton, acest model de cloșcar bolnăvicios și de filistin, că nici dânsul și nici Luther nu înțelegeau nimic din mișcare și că ei se străduiau să o denatureze în credința literară în Biblie. Toată doctrina lor era împănată cu versuri. El le spunea: „Scumpi frați, destulă așteptare și șovăire ! Vara bate la porțile voastre. Rupeți prietenia cu nelegiuiții ! Nu-i lingușiți pe prinții voștri, căci altfel vă veți osândi la pieire cu ei. Blânzilor învățați, nu vă îndignați, căci nu pot face altfel”.

În mai multe rânduri, Luther l-a provocat pe Münzer să vină și să discute cu dânsul, dar acesta, gata să întreprindă, în orice moment, lupta înaintea poporului, nu avea nici cea mai mică poftă să se lase târât într'o discuție teologică înaintea publicului părtinitor al Universității din Wittenberg. El nu voia „să aducă dovada că spiritul este privilegiul Universității”. Dacă Luther era sincer, n'avea decât să se tolosească de influența de care dispuneau pentru a face să înceteze șicanele contra tipografilor lui Münzer și să pună capăt cenzurei care apăsa asupra scrierilor sale, pentru ca lupta să poată fi dusă liber în presă.

Acum însă, după apariția pamfletului revoluționar al lui Münzer, despre care am vorbit mai sus, Luther îl denunță în mod public vindictei prinților. În a sa „Scrisoare către prinții de Saxa contra spiritului rebel”, el afirmă că Münzer era o unealtă a Satanei și ceru prinților să intervină și să gonească din țară pe provocatorii revoltei, dat fiind că a-

ceștia nu se mulțumeau numai să-și răspândească relele lor învățături, ci făceau apel la revoltă și la rezistența cu armele contra autorităților.

La 1 August, Münzer fu convocat la castelul dela Weimar pentru a se apăra înaintea prinților de acuzația de rebeliune. Avea în sarcina sa un anumit număr de fapte extrem de grave. Se descoperise asociația sa secretă și se constata activitatea sa în asociațiunile de minieri și de țărani. Fu amenințat cu exilul. Abia întors la Altstedt, află că ducele George de Saxa cerea să-i fie predat. S'au prins scrisori de-ale asociației purtând semnătura sa, scrisori în care chema pe supușii lui George la rezistența cu armele contra înamicilor Evangheliei. Dacă n'ar fi părăsit orașul la timp, Consiliul l-ar fi predat.

Intre timp agitația crescândă printre plebei și țărani a înlesnit considerabil propaganda lui Münzer, pentru care găsisse auxiliari minunați în anabapțiști. Acești sectari, fără dogme bine definite, pe care-i ținea grupați numai ostilitatea lor comună față de toate clasele dominante și simbolul comun al celui de al doilea botez, cu moravuri ascetice, neobosiți, fanatici, făcând agitație fără nici o teamă, s'au grupat din ce în ce mai mult în jurul lui Münzer. Excluși, din cauza persecuțiilor, din orice localitate, anabapțiștii parcurgeau întreaga Germanie și proclamau pretutindeni noua învățătură, cu ajutorul căreia Münzer le-a dat conștiință de nevoile și de aspirațiunile lor. Un mare număr dintre ei fură puși la tortură, arși pe eșafod, executați în mii de feluri, dar curajul și energia lor rămaseră de neclintit. Succesul activității lor, dată fiind agitația crescândă a poporului, fu nemaipomenit. Așa se explică de ce în momentul fugii sale din Turingia, Münzer a găsit pretutindeni terénul pregătit. El putea să meargă, de-acum înainte, unde voia.

La Nürnberg, unde se duse mai întâi, o revoltă țărănească fu înăbușită în germene, cu o lună mai înainte. Münzer făcu acolo agitație clandestină. În curând apărură pe

scenă oameni cari apărară ideile sale teologice cele mai îndrăznețe asupra caracterului neobligator al Bibliei și asupra neînsemnătății sacramentelor. Afirmară că Christos nu era decât un om și declarară nelegiuită puterea temporară. „Se recunoaște în aceasta acțiunea Satanei, spiritul dela Altstedt!” strigă Luther. La Nürnberg, Münzer își tipări răspunsul către Luther. El îl acuza că lingușește pe prinți și că susține, în fapt, prin șovăirile sale, partidul reacționar. Dar, adăugă el, poporul totuși se va elibera și în acel moment, doctorul Luther va fi ca și o vulpe prinsă în capcană. Din ordinul Consiliului, această scriere fu confiscată și Münzer trebui să părăsească Nürnbergul.

Străbătând Suabia, el se duse în Alsacia, apoi în Elveția și reveni în sudul Pădurii Negre unde răscoala izbucni de ja de mai multe luni, grăbită în mare parte de emisarii săi anabapțiști. Această călătorie de propagandă a lui Münzer contribui puternic la organizarea partidului popular, la fixarea revendicărilor sale și la răscoala generală din Aprilie 1525. Dubla activitate a lui Münzer, pentru papa, pe de o parte, căruia i se adresă în limbajul profetismului religios, singurul pe care era capabil să-l înțeleagă la acea vreme și, pe de altă parte, pentru inițiați, cu care putea să se întrețină liber asupra adevăratelor sale scopuri, se manifestă aci foarte net. Dacă în Turingia, grupase deja în jurul lui și puse în fruntea asociației secrete un grup de oameni energici, ieșiți nu numai din popor ci și din clerul inferior, în Pădurea Neagră, el deveni centrul întregii mișcări revoluționare din Germania de Sud-Vest. El organiză legătura dintre Saxonia și Turingia, pe deasupra Franconiei și Saubiei până în Alsacia și la frontiera elvețiană și numără printre discipolii săi și șefii asociației pe agitatorii Germaniei de Sud, ca Hubmaier, la Wadshut; Conrad Grebel, la Zürich, Franz Rabmann, la Griessen, Schappelar, la Memmingen; Iacob Wehe, la Leipheim, doctorul Mantel la Stuttgart, cea mai mare parte eclesiastici revoluționari. El în-

suși, avea reședința de obicei la Griessen, la marginea cantonului Schaffhausen, de unde întreprindea turnee peste Hegau, Klettgau, etc. Persecuțiile sângeroase pe care prinții și seniorii neliniștiți le întreprinseră pretutindeni împotriva acestei noi erezii plebeiene, contribuîră puternic la așăzarea spiritului de rebeliune și la întărirea asociației. Așa făcu Mûnzer agitație timp de aproape 5 luni în Germania de Sud. Câtva timp înainte de a izbucni răscoala, el reveni în Turingia, de unde voia să conducă răscoala, și unde-l vom întâlni mai târziu.

Vom vedea pînă la ce punct caracterul și atitudinea celor doi șefi de partide reflectau exact atitudinea partidelor lor, cum nehotărîrea lui Luther, teama sa de mișcarea populară crescîndă, servilitatea sa înaintea prinților, corespundeau perfect politicii șovăielnice, echivoce a burgheziei; și cum energia și fermitatea revoluționară a lui Mûnzer erau acelea ale fracțiunii cea mai avansată a plebeienilor și țăranilor. Singura deosebire era, că, în timp ce Luther se mulțumea să exprime concepțiunile și aspirațiunile majorității clasei sale, și să cucerească o popularitate efitină, Mûnzer din contră depășea cu mult ideile și revendicările imediate ale clasei țăranilor și plebeilor. El formă, cu clita elementelor revoluționare, un partid care, dealtfel, în măsura în care împărtășea ideile sale și posedea energia sa, nu reprezenta niciodată decît o mică minoritate în masa răsculaților.

III.

PRECURSORII MARELUI RĂZBOIU AL ȚĂRANILOR DELA 1476 LA 1517

La vreo 50 de ani de la reprimarea mișcării hussite, apă-
rură primele simptome ale spiritului revoluționar la țărani.

Prima revoltă țărănească izbucni în 1476, în episco-
patul Würtzberg, regiune sărăcită de războiul hussiților,
de relele guvernări, impozite numeroase, taxe, certuri, ostili-
tăți continue, războaie, incendii, întemnițări, etc. și expusă
în continuu exploatării nerușinate a episcopilor, preoților și
nobililor. Un tânăr păstor și muzicant, Hans Böhme din
Niklashausen, numit și Pauker (țambalagiu) și Pfeiferhäns-
lein (micul Ion cu fluerul) intră subit în scenă ca profet, la
Taubergrund. El povestea că i-a apărut fecioara Maria și că
i-a poruncit să-și ardă țambalul, să înceteze de a se mai da
dansului și altor plăceri vinovate și să cheme poporul la po-
căință. Fiecare trebuia să renunțe la păcatele sale și la de-
șărtăciunile acestei lumi, să-și părăsească bijuteriile și po-
doabele și să se ducă în pelerinaj la Maica Domnului din
Niklashausen pentru a implora răscumpărarea greșelilor
sale.

Găsim deja aci, la primul precursor al mișcării, acel
ascetism pe care îl întâlnim în toate răscoalele eyului mediu
cu colorit religios, precum și în timpurile moderne, la înce-
putul fiecărei mișcări proletare. Această rigoare a moravu-

rilor ascetice, această exigență a renunțării la toate bucuriile vieții, reprezenta, pe de o parte, în fața clasei dominante, principiul egalității spartane, și constituia, pe de altă parte o tranziție necesară, fără de care stratul inferior al societății nu se poate pune niciodată în mișcare. Pentru a-și desvolta energia sa revoluționară, pentru a câștiga o conștiință clară a opoziției sale față de toate celelalte clase ale societății, pentru a se constitui el însuși ca clasă, stratul inferior al societății este obligat să înceapă prin a arunca tot ce l-ar putea concilia cu societatea existentă, și să renunțe la rarele plăceri pe cari i le îngăduie nenorocita sa viață și pe care nici oprimarea cea mai aspră nu i le poate smulge. Acest ascetism plebeu și proletar se deosebete prin forma sa fanatică și prin conținutul său, de ascetismul burghez, așa cum îl propovăduiește morala burgheză, luterană și puritaniilor Englezi (contrar „independenților” și sectelor mai revoluționare) și al cărui secret constă în economisirea burgheză. Este de altfel de înțeles că acest ascetism plebeian-proletar își pierde caracterul său revoluționar pe măsură ce dezvoltarea mijloacelor de producție moderne înmulțește la infinit obiectele de plăcere, făcând astfel superfluă egalitatea spartană și situația socială a proletariatului și, prin urmare proletariatul însuși, devin din ce în ce mai revoluționare. Acest ascetism dispare din acel moment, încetul cu încetul din masse și se refugiază la sectari, care se încapățânează să-l predice, fie direct sub forma de sgârcenie burgheză, fie sub forma unui „virtuism” glorios, care în practică ajunge deopotrivă la sgârcenia mic-burgheză. E cu atât mai puțin necesar de a predica proletariatului renunțarea cu cât acesta nu posedă aproape nimic la ce ar putea să renunțe.

Predicile lui Pfeiferhänlein avură un succes considerabil. Toți profetii răscoalei îl imitară, și într'adevăr numai un efort puternic, o renunțare bruscă, la felul obișnuit de viață, putea pune în mișcare acea masă țărănească împărășiată, rărită, obișnuită cu supunerea cea mai oarbă. Pe-

Merinajele lui Niklashausen începură și luară repede o mare extensiune; cu cât poporul venea mai în masă la el, cu atât tânărul rebel își arăta planurile mai deschis. Fecioara din Niklashausen l-a vestit, zicea el, că deacum înaintea oamenii nu mai trebuie să aibă împărat, nici prinți, nici papă, nici alte autorități spirituale sau temporale. Oamenii vor fi deacum înainte frați. Ei își vor câștiga pâinea prin munca mâinilor lor și nici unul nu va avea mai mult decât vecinul său. Toate redevențele, corvezile, vămile, impozitele și alte taxe și prestațiuni vor fi de acum înainte suprimate iar podurile, râurile și livezile vor fi pretutindeni libere.

Poporul primi cu entuziasm noua Evanghelie. Faîma profetului „trimis de Sfânta Fecioară” se întinse cu repeziciune până departe. Din Odenwald, Main, Kocher și Jaxt, chiar din Bavaria, din Suabia și Rhin curgeau numeroase categorii de pelerini. Lumea povestea minunile făcute de dânsul, îngenunchia înaintea lui și-l adora ca pe un sfânt. Oamenii îi smulgeau smocurile căciulei sale ca și cum acestea ar fi fost relicve sau talismane. În zadar interveniră preoții contra lui arătând că istoria sa este o fantasmagorie diabolică, iar minunile sale nu sunt decât înșelătorii infernale. Massa credincioșilor crescuseră formidabil. Secta revoluționarilor începu să se constituie. Predicile duminicale ale păstorului rebel reuniră la Niklashausen adunări de mai mult de patruzeci mii oameni.

Timp de mai multe luni, Pfeiferhänlein predică în fața masselor. Dar intenția lui nu era să se mărginească numai la predici. El întreținea raporturi secrete cu preotul din Niklashausen și cu doi cavaleri Kunz de Thunfeld și fiul acestuia, care s'au raliat la noua învățătură și urmas să fie șefi militari ai răscoalei proiectate. În fine, în Duminică dinaintea Sf. Kilian, părându-i-se că este destul de puternic, dădu semnalul mișcării: „Și acum, spuse dânsul, terminându-și predica, duceți-vă acasă și gândiți-vă la cele ce v'a vestit Maica Domnului; Sâmbăta viitoare, lăsați acasă fe-

meile, copiii și pe bătrâni, iar voi, bărbații, reveniți la Niklashausen în ziua Sf. Margareta, adică Sâmbăta viitoare și aduceți cu voi pe frații și prietenii voștri ori câți ar fi la număr. Să nu veniți însă cu bastonul de pelerin, ci înarmați, într-o mână cu lumânarea, iar în cealaltă cu sabia, sulita sau halebarda. Și Sfânta Fecioară vă va spune ce dorește să faceți”.

Dar înainte de sosirea în masă a țăranilor, cavalerii episcopului l-au ridicat, în timpul nopții pe profetul însușreției și l-au internat în castelul Würtzburg. În ziua fixată se adunară aproape 34.000 țărani, dar știrea ridicării profetului exercită asupra lor un efect demoralizant. Partea cea mai mare se împrăștiară. Cei mai hotărâți grupară un număr de aproape 16.000 de oameni și se duseră cu ei înaintea castelului, sub conducerea lui Kunz von Thunfeld și fiul său Michael. Episcopul îi determină prin promisiuni să se retragă, dar abia începură să se împrăștie că fură asaltați în mod trădător de cavalerii episcopului și o parte din ei fură făcuți prizonieri. Doi fură decapitați, iar Pfeiterhänlein fu ars. Kunz von Thunfeld trebui să fugă și nu obțin permisiunea să intre în țară decât cedându-și averea episcopului. Pelerinajele la Niklashausen continuară încă câțiva timp, dar, în cele din urmă, fură interzise.

După această primă încercare, Germania se potoli pentru multă vreme. Abia la sfârșitul anului 1490 izbucniră noi răscoale țărănești.

Nu ne vom întinde asupra răscoalei țărănești olandeze din 1491—1492, care fu reprimată de ducele Albert de Saxa în bătălia de la Heemskerk; nici asupra răscoalei care izbucni în cursul aceluiaș an la țăranii abației din Kempten, în Suabia de sus, nici asupra răscoalei țăranilor din Friza sub conducerea lui Syaard Sylva, în 1497, care fu reprimată tot de Albert de Saxa. Aceste răscoale sau au izbucnit de parte de câmpul de bătălie al veritabilului războiu al țăranilor sau n’au fost decât simple lupte duse de țăranii liberi.

cari rezistau la încercările făcute în vederea supunerii lor feudalismului. Treceți acum la două mari conspirațiuni care au pregătit războiul țărănilor: acelea ale Bundschuh-ului și „Sărmanului Conrad”.

Aceeași ridicare a costului vieții, care provocase în Țările de jos revolta țăranilor, aduse în 1493 constituirea în Alsacia a unei societăți secrete de țărani și plebei, la care aderară elemente din partidul de opoziție burgheză și cu care simpatiza mai mult sau mai puțin, o parte din însăși mica nobilime. Sedii asociației era în regiunea Schlettstaadt, Sulz, Dambach, Rosshelm, Scherweiler, etc. Conjurații cereau jefuirea și exterminarea Evreilor, a căror camătă ruina la acea epocă, ca și acum, pe țăranii alsacieni; introducerea unui an jubiliar, în care toate datoriile să fie anulate, dosărițarea drepturilor de vamă și a celorlalte sarcini fiscale precum și a justiției eclesiastice și imperiale; dreptul de a vota impozitele; reducerea beneficiilor preoților la 50 și 60 guilderi; suprimarea confesiunii și dreptul pentru fiecare comunitate de a-și alege propriul ei tribunal. Planul conspirației era să pună mâna în momentul când vor fi destul de tari, pe fortăreața Schlettstaadt, să confişte casele orașelor și mănăstirilor și să răscoale toată Alsacia. Steagul asociației, care trebuia să fie arborat în momentul răscoalei, purta o opincă de țaran cu curele lungi: Bundschuh-ul, care din acel moment dădu numele și simbolul său tuturor revoltelor țărănești din următorii 20 de ani.

Conjurații se adunară noaptea pe muntele singuratec Hungerberg, intrarea în asociație era însoțită de ceremonii secrete; trădătorii erau amenințați cu pedepsele cele mai îngrozitoare. Cu toate acestea, afacerea fu descoperită tocmai în ajunul datei fixate pentru atacul contra Schlettstaadt-ului, în timpul săptămânii sfinte din anul 1493. Autoritățile interveniră cu repeciziune. Un mare număr de conjurați fură arestați și puși la tortură. Unii fură sfâșiați sau decapitați.

alții fură mutilați la mâini sau la degete și goniți din țară. Un mare număr fugiră în Elveția.

Dar această primă lovitură nu nimici în nici un fel Bundschuh-ul. Din contra, el continuă să subsiste clandestin și numeroșii refugiați, împrăștiați prin Elveția și Germania de Sud, devin tot atâția emisari cari, întâlnind pretutindeni aceeași împilare, aceeași înclinare la revoltă, întinseră asociația pe tot teritoriul Badenului actual. Nu ne putem reține să nu admirăm curajul și perseverența cu care țărani din Germania de Sud conspirară timp de 30 de ani începând din 1493, trecură peste toate greutățile ce proveneau din împrăștierea lor și care se opuneau la constituirea unei vaste organizațiuni centralizate și, după numeroase dizolvări, înfrângerii și executării de șefi, reînodară, de fiecare dată, firele conspirației, până în ziua răscoalei generale.

În 1502 se manifestară, în episcopatul Speyer, care în-globa altă dată și regiunea Bruchsal, simptomele unei mișcări clandestine printre țărani. Bundschuh-ul s'a reorganizat cu un succes într'adevăr considerabil. Aproape 7000 oameni făceau parte din organizația al cărei centru era Untergrombach, între Bruchsal și Weingarten și ale cărei ramificații se întindeau dealungul Rinului, la Sud, până la Main și la Nord până la margraviatul Baden. Programul său conținea punctele următoare: suprimarea dijmelor și redevențelor feudale, a impozitelor și taxelor percepute de prinți, seniori și preoți; desființarea iobăgiei, împărțirea bunurilor mănăstirești și eclesiastice, un singur stăpân: împăratul.

Găsim aci pentru prima oară, la țărani, revendicarea secularizării bunurilor clerului în folosul poporului și aceea a monarhiei una și indivizibilă, două revendicări cari, începând din acel moment, reapăreau în mod regulat în sânul fracțiunii celei mai avansate a țăranilor și plebeilor, până ce Thomas Münzer substituie revendicării împărțirii bunurilor eclesiastice pe aceea a confiscării acestor bunuri în fo-

Iosul comunității, iar revendicării imperiului german unit, pe aceea a Republicii una și indivizibilă.

Noul Bundschuh avea, ca și cel vechiu, locul său secret de adunare, jurământul său de discreție absolută, ceremoniile sale de aderare și stindardul său purtând următoarea inscripție: „Nimic decât dreptatea lui Dumnezeu”. Planul de acțiune era aproape același ca și al Bundschuhului alsacian: se va pune mâna pe Bruchsal, a cărui populație, în majoritate, făcea parte din asociație și se va organiza o armată care va fi apoi trimisă ca centru mobil de adunare în principatele înconjurătoare.

Planul fu trădat de un eclesiastic, căruia unul dintre conjurați i s'a spovedit. Guvernele luară îndată măsuri. Până la ce punct organizația avea ramificații îndepărtate, reese din panica ce a cuprins statele alsaciene și Liga suabă. Se adunară trupe și se procedă la arestări în massă. Împăratul Maximilian, „ultimul cavaler”, dădu ordinele cele mai sângeroase pentru pedepsirea întreprinderii ne mai pomenite a țărănilor. Unde și unde avură loc încercări și rezistență armată, dar bandele țărănești împrăștiate nu rezistară multă vreme. O parte din conjurați fură executați, un mare număr fugiră, dar secretul fu atât de bine păstrat, că cea mai mare parte, chiar dintre șefi, putură să rămână liniștiți, fie în propria lor localitate, fie în regiunile învecinate.

După această nouă înfrângere, o lungă oprire aparentă se produce în luptele de clasă. Dar munca se continua în secret. În Suabia, se constitui din primii ani ai secolului al XVI-lea, în mod vădit în urma inițiativei membrilor împrăștiați ai Bundschuh-ului, o nouă asociație numită „Sărmanul Conrad”. În Pădurea Neagră, Bundschuh-ul continua să subsiste într'un anumit număr de mici localități, până ce după zece ani, un șef țaran, energic, reuși să întrunească din nou, într'o singură asociație mare, diferitele fire ale mișcării. Cele două conspirațiuni apărură la lumină zilei una după alta, în timpul anilor agitați dela 1513—1515, în cursul cărora

țărani elvețieni, unguri și sloveni făcură mai multe răscoale importante.

Reorganizatorul Bundschuh-ului din Renania de Sus era Joss Fritz din Untergrombach, refugiat în Renania în urma conspirației din 1502, vechi soldat și caracter remarcabil din toate punctele de vedere. După fuga sa, el a stat în diferite localități situate între lacul Bodensee și Pădurea Neagră și s'a stabilit, în cele din urmă, la Lehen, lângă Freiburg în Breisgau, unde chiar a devenit pădurar! În ce măsură a reușit să reorganizeze de acolo asociațiunea, și cu ce dibăcie știa să întrebuițeze în acest scop oamenii cei mai dăruți, ne arată, cu amănuntele cele mai interesante, actele de instrucție. Grație talentului său diplomatic și perseverenței sale, neobosite, acest maestru conspirator reuși să facă să intre în asociație un număr de necrezut de oameni, aparținând categoriilor sociale celor mai diferite: cavaleri, preoți, burghezi, plebei și țărani. Pare aproape sigur că în conspirație erau mai multe grade, mai mult sau mai puțin delimitate. Toate elementele utilizabile fură întrebuițate cu o prudență și abilitate extraordinare. Pe lângă emisarii cei mai inițiați care parcurgeau țărilor sub deghizările cele mai diferite, fură întrebuițați în misiuni subalterne, vagabonzii și cerșetorii. Joss era în legătură cu regii cerșetorilor și ținea în mână sa, prin intermediul lor, întreaga armată nenumărată a vagabonzilor. Acești regi ai cerșetorilor, au jucat un rol considerabil în conspirația sa. Ei erau figuri extrem de originale. Unul parcurgea țara cu o fetiță, așa zisă infirmă, pentru care cerșea. Purta mai mult de 8 insigne la pălăria sa, cei 14 salvatori, Sf. Otilia, Maica Domnului, etc. și avea o barbă lungă roșcovană și un baston mare noduros, cu un pumnal și un bold. Un altul, care cerșea pentru Sf. Valentin, vindea aromate și vermifug, purta o robă de culoarea focului, o bonefă roșie, și copilul din Trient, o spadă într'o parte și mai multe cuțite precum și un pumnal la cingătoare. Alții își expuneau rănile pe care le întrețineau în chip artificial

și purtau alte costume fantastice de acelaș gen. Ei erau în număr de cel puțin 10 și trebuiau, pentru 2000 de florini, să răscolească deodată Alsacia, margraviatul Baden și Breisgau și să se adune cu cel puțin 2000 din ai lor, în ziua hramului Savernei, la Rosen, sub comanda lui Georg Schneider, un fost căpitan de mercenari, pentru a pune mâna pe oraș. Intre adevărații membrii ai asociației s'a stabilit, din stațiune în stațiune, un serviciu de ștafete. Joss Fritz și principalul său emisar Stoffel din Freiburg călăreau încontinuu dintr'un loc în altul, și treceau în revistă, în timpul nopții, pe noii recruți. Actele insurecției dădeau probe suficiente asupra extinderii asociației în Rinul de Sus și în Pădurea Neagră. Ele conțin numele și semnalmentele unui număr incalculabil de aderenți provenind din localitățile cele mai diferite ale regiunii. Cea mai mare parte sunt meșteșugari, apoi vin țărani și hangiii, câțiva nobili, preoți (între alții, acela din Lefien) și soldați licențiați. După felul acestui amestec, ne dăm seamă de caracterul mai complex pe care Bundschuh-ul l-a luat sub conducerea lui Joss Fritz. Elementul plebeu al orașelor începea să se facă simțit din ce în ce mai mult. Ramificațiile conspirației se întindeau asupra întregii Alsacii, teritoriul Badenului actual și până în Württemberg și pe Main. Din timp în timp se țineau mari adunări pe munții îndepărtați, pe Kniebis, etc., unde se discutau afacerile asociațiunii. Intrevederile șefilor, la care asistau, în mod frecvent, membrii localității precum și delegații localităților îndepărtate, aveau loc pe Hartmatte, lângă Lehen; în cursul acestor întrevederi fură adoptate cele 10 articole ale asociației: un singur stăpân, împăratul, și (după unii) papa; restrângerea justiției eclesiastice la afacerile pur clericale; suprimarea tuturor redevențelor plătite până la concurența valorii capitalului, reducerea la 5 procente a dobânzii; libertatea vânatului, pescuitului, păscutului și strângerii lemnelor, stabilirea unui beneficiu fix pentru preoți, confiscarea bunurilor eclesiastice și a giuvaerelor mănăstirilor în folosul

vistieriei de războiu a asociației, suprimarea tuturor impozitelor și taxelor nedrepte, pace veșnică pentru toată creștinătatea; luptă contra tuturor inamicilor asociației; stabilirea unui impozit special în folosul organizației; dobândirea unui oraș întărit, Freiburg, unde va fi stabilit sediul asociației; începerea negocierilor cu împăratul, de îndată ce trupele asociației vor fi adunate și cu Suedia, în caz de refuz din partea împăratului. Acestea sunt punctele asupra cărora căzură de acord. Ne dăm seama după cele ce preced cum, pe deoparte, revendicările țăranilor și plebeilor au luat un caracter din ce în ce mai net și ferm și cum, pe de altă parte, a trebuit să se facă în aceeași măsură, concesiuni moderaților și celor ce șovăiau.

Răscoala trebuia să izbucnească spre toamna anului 1513. Nu lipsea decât steagul asociației și Fritz se duse la Heilbronn pentru a-l da să-l picteze. Pe lângă tot felul de embleme și imagini, el purta Bundschuh-ul, cu inscripția următoare: „Doamne sprijină dreptatea ta divină”. Dar în timpul absenței sale, o încercare prematură pentru a pune mâna pe Freiburg prin surpriză fu organizată și descoperită înaintea momentului fixat pentru atac. Câteva indiscrețiuni în propagandă puseseră Consiliul din Freiburg și pe margravul de Baden pe urmele conspirației; trădarea a doi conjurați completă seria descoperirilor. Imediat margravul, consiliul din Freiburg și guvernul imperial își trimiseră la Ensisheim jandarmii și soldații. Un număr de membri ai Bundschuh-ului fură arestați, puși la tortură și executați. Cu toate acestea, și de data aceasta, partea cea mai mare reușiră să fugă împreună cu Joss Fritz. Guvernele elvețiene urmărind de dată aceasta pe refugiați foarte energic și chiar executară pe câțiva. Dar ele nu putură să împiedice mai mult decât vecinii lor ca partea cea mai mare din refugiați, să rămână constant în apropierea localităților lor și chiar să se reîntoarcă încetul cu încetul. Represiunea cea mai brutală a fost exercitată de guvernul alsacian asupra Ensisheim-ului.

Din ordinul lui, mulți conspiratori fură decapitați, sfâșiați sau trași pe roată. Joss Fritz însuși stătea mai tot timpul pe malul elvețian al Rinului, dar adeseori se ducea în Pădurea Neagră, fără a putea fi însă prins.

Faptul că Elvețienii s'au unit de data aceasta cu guvernele vecine contra aderenților Bundschuh-ului se explică prin răscoala țărănească ce a izbucnit în anul următor, 1514, la Berna, Solothurn și Lucerna și care avu de rezultat o epurare a guvernelor aristocratice și a patriciatului. Pe lângă aceasta, țărani izbutiră să obțină un anumit număr de privilegii. Dacă aceste răscoale locale au reușit, aceasta se explica prin faptul că în Elveția concentrarea era încă mai slabă decât în Germania. În 1525, deasemenea, țărani o scoaseră ușor la capăt cu seniorii lor locali, dar ei sucombară înaintea armatelor bine organizate ale prinților; or 'ocmai astfel de armate nu existau în Elveția.

Concomitent cu Bundschuh-ul, în Baden și, fără nici o îndoială, în legătură directă cu el, s'a constituit în Württemberg, o nouă conspirație. Originile sale se urcă la anul 1503 și cum numele de Bundschuh era foarte periculos după distrugerea asociației la Untergrombach, ea luă denumirea de „Sărmanul Conrad”. Sediul său principal era la Remstal, la poalele munților Hohenstaufen. Existența sa nu mai era de mult timp, cel puțin în sânul populației, un secret. Impilarea nemiloasă a țăranilor de către guvernul ducelui Ulrich, precum și o serie de ani de foamete, care contribuiră în mare parte la provocarea răscoalelor din 1513 și 1514, i-au sporit considerabil numărul aderenților. Nouile impozite pe vin, carne și pâine, precum și un impozit asupra capitalului, de un pfening pe an de fiecare gulden, provocară răscoala. Trebuia mai întâi, să se pună mâna pe orașul Schorndorf, unde se adunaseră șefii conspirației, în casa cuțitarului Kaspar Pregizer. Răscoala izbucni în primăvara anului 1514. 3000 de țărani, după unii, 5000 după alții, merseră împotriva orașului, dar făgăduielile binevoitoare ale funcționarilor du-

celui li decise să se retragă. Ducele Ulrich alergă cu 80 de cavaleri, după ce promisese suprimarea nouilor impozite, și găsi totul liniștit în urma acestei făgăduieli. Promise deasemenea că va convoca un parlament, însărcinat să examineze toate plângerile. Dar șefii răscoalei își dădeau perfect seama că Ulrich nu urmărea decât să câștige timp, până ce va fi recrutat și adunat o armată suficientă pentru a-și călca cuvântul și a preleva impozitele cu forța. De aceea, dela casa lui Kaspar Preziger, „cancelaria Sărmanului Conrad”, lansară convocări în vederea unui congres al asociației, pe care-l sprijiniră emisarii trimiși în toate părțile. Succesul primei răscoale la Remstal, a avut ca rezultat să desvolte pretutindeni mișcarea în sânul poporului. De aceea, mesagiile și trimișii asociației întâlniră pretutindeni o primire favorabilă. Congresul, la care participară numeroși delegați veniți din toate părțile Württembergului, se reuni la 28 Mai la Untertürkheim. Se hotărî să se continue fără răgaz agitația și să se dea la prima ocazie la Remstal, semnul mișcării, pentru a întinde de acolo, răscoala în toată țara. În timp ce Bantelhans din Dettingen, un fost soldat și Singerhans din Würtlingen, un țaran fruntaș, aduceau asociației adeziunea Suabei de Sus, răscoala izbucnea deja din toate părțile. Singerhans fu atacat și făcut prizonier, dar orașele Backnang, Winnenden, Markgroeningen, căzură în mâinile țaranilor, aliați cu plebeii și insurecția se întinse asupra întregului ținut, dela Weinsberg, la Blaubeuren și, de acolo, până la frontiera Badenului. Ulrich trebui să cedeze. Convocând Landtagul pentru 25 Iunie, scrisă în acelaș timp prinților vecini și orașelor libere, cerându-le ajutorul contra răscoalei, care punea în pericol pe toți prinții și autoritățile Imperiului și avea o asemănare stranie cu Bundschuh-ul.

Între timp, Landtagul, adică reprezentanții orașelor și un mare număr de reprezentanți ai țaranilor care au cerut deopotrivă locuri în Landtag se întruniră începând dela 18 Iunie la Stuttgart. Prelații nu sosiseră încă. În ce-i privește

pe cavaleri, ei nici nu fură convocați. Opoziția orășenească din Stuttgart, precum și două bande de țărani așezate cu tabăra în chip amenințător la Leonsberg și Remstal, sprijiniră cererile țăranilor. Se decise primirea reprezentanților acestora și destituirea și pedepsirea celor trei consilieri ai ducelui: Lamparter, Thumb și Lorcher. Se mai decise să se adauge ducelui un consiliu de patru cavaleri, patru burghezi și patru țărani, să i se acorde o listă civilă fixă și să se confie în profitul casei Statului, bunurile mănăstirilor și abațiilor.

Ducele Ulrich răspunse la aceste decizii revoluționare, printr'o lovitură de forță. La 21 Iunie se duse, cu cavalerii și consilierii săi, la Tübingen, unde-l urmăriră prelații, ordonând deasemenea și burghezilor să vină acolo, ceea ce făcură, și continuă acolo ședințele Landstagului fără țărani. Burghezii dominați de teroarea militară trădară pe aliații lor, țărani. La 8 Iulie fu încheiat acordul dela Tübingen, conform căruia țara luă asupra sa aproape un milion datorii ducale, și se impuse ducelui anumite restricții, pe care de altfel nu le respectă, plătind pe țărani cu câteva promisiuni vagi, de ordin general, dar edictând în același timp o lege foarte precisă contra revoltei și organizațiilor secrete. De reprezentarea țăranilor în Landtag n'a mai fost, firește, vorba. Țăranii strigară că e trădare, dar cum ducele, de când cu transferarea datoriilor sale asupra statelor, avea din nou credit, adună în grabă trupe, cărora li se alătură cele trimise de vecinii săi, în deosebi electorul Palatinatului. Astfel că până la sfârșitul lunei Iulie, acordul dela Tübingen a fost acceptat de toată lumea și noul jurământ de credință fu depus. Numai la Remstal, „Sărmanul Conrad" opuse o oarecare rezistență. Ducele, care veni aci din nou, își pierdu viața și o tabără de țărani se constituie pe Kappelberg. Dar cum afacerea dura mai mult, cea mai mare parte a insurgenților se împrăștiară din cauză că nu aveau cu ce să trăiască, și puțin după aceea, restul se îndepărta și el deasemenea după ce semnă un acord echivoc cu câțiva membri

ai Landtagului. Ulrich, a cărui armată s'a reîntărit între timp cu trupe puse la dispoziția sa de orașele care, acum când revendicările lor erau satisfăcute, se reîntorceau cu furie contra țăranilor, se aruncă, cu tot acordul, asupra Remstalului, ale cărui orașe și sate fură jefuite. 1600 țărani fură făcuți prizonieri, dintre care 16 fură îndată decapitați, iar ceilalți condamnați, în cea mai mare parte, la amenzi considerabile în folosul lui Ulrich. Un mare număr fură menținuți multă vreme în închisoare. Se edictă legi foarte severe pentru a se împiedica reconstituirea organizațiilor secrete și a tuturor organizațiilor țăărănești, iar nobilimea suabă constituie o Ligă specială în vederea reprimării oricărei încercări de răscoală. Cu toate acestea, principalii șefi ai „Sărmănului Conrad” au reușit să fugă în Elveția, de unde se reîntoarseră, în cea mai mare parte, după câțiva ani în țara lor.

Concomitent cu răscoala țăranilor din Württemberg se manifestau simptomele unor noi urziri insurecționare în Breisgau și în margraviatul Baden. La Bühl, se făcu o încercare de răscoală în luna Iunie, dar ea fu imediat reprimată de margravul Filip. Șeful mișcării, Gugel Bastian, fu arestat și decapitat la Freiburg.

În acelaș an, 1514, tot în primăvară, izbucni o nouă răscoală țăărănească în Ungaria. O cruciadă fu predicată împotriva Turcilor și, ca deobicei, se promise libertate iobagilor și dijmașilor care acceptau să se angajeze printre cruciați. Aproape 60.000 țărani se adunară și fură puși sub comanda Săcuiului George Doja, care se distinsese în cursul ultimelor campanii contra Turcilor și primise, în schimbul serviciilor sale, noblețea. Dar cavalerii și magnații unguri vedeau cu ochi răi această cruciadă, care amenința să-i lipsescă de proprietatea lor: iobagii. Ei urmăriră bandele de țărani și obligară pe iobagii lor, prin acte de violență și de cruzime, să rămână la dânsii. Când știrea ajunse la armata cruciaților, furia țăranilor impilați izbucni. Doi dintre cei

mai pătimiși predicatori ai cruciadei, Laurentin și Barnabas, ațâțară prin discursurile lor înfăcărate ura contra nobilimei înarmată. Doja împărțăși indignarea trupelor sale față de trădarea nobilimei. Armata cruciatelor se transformă într'o armată revoluționară și el se puse în fruntea acestei noi mișcări.

Iși așeză tabăra cu țărani săi la Rakos, lângă Pesta. Ostilitățile fură deschise prin încăerări cu oamenii partidului nobilimei în satele înconjurătoare și în foburgurile Pestei. În curând se ajunse la hărțueli, iar, în cele din urmă, la vechernii siciliene pentru toți nobilii cari căzură în mâinile țăranilor și la incendierea castelelor din împrejurimi. Curtea amenința, dar în zadar. Când prima sentință a justiției populare fu executată sub zidurile Capitalei, Doja se apucă de alte operații. Impărți armata în cinci coloane dintre care două fură trimise în munții Ungariei de Sus, pentru a răscula toată țara și a nimici pe nobili. A treia, sub comanda lui Ambros Szaleves, un burghez din Pesta, rămase pe Rakos ca să supravegheze capitala. A patra și a cincea, fură conduse de Doja și de fratele său Grigore contra Seghedinului.

Între timp, nobilimea se adună la Pesta și chemă într'ajutor pe voevodul Transilvaniei, Ioan Zapolya. Nobilimea, aliată cu burghezii din Budapesta, lovi și nimici corpul ce-și avea tabăra pe Rakos, după ce Szaleves, cu elementele burgheze ale armatei țărănești trecuse la inamic. Un număr însemnat de prizonieri fură executați în modul cel mai barbar, alții fură trimiși acasă cu nasul și urechile tăiate !

Doja eșuă înaintea Szeghedinului și porni asupra Cenadului pe care-l cucerii, după ce bătut o armată a nobilimii comandată de Stefan Batory și episcopul Csakyi și săvârși asupra prizonierilor, printre care se aflau și episcopul și vistiernicul regelui, Teleki, represalii sângeroase pentru cruzimile comise pe Rakos. La Cenad, Doja proclamă republica, desființarea nobilimei, egalitatea generală și suveranitatea

poporului și merse asupra Timișoarei unde se refugiase Batory. Dar în timp ce asedia, timp de două luni, această fortăreață și primea restul unei noi armate comandate de Anton Hosza, cele două armate trimise de el în Ungaria de Sus, fură bătute în mai multe locuri de nobilime, iar Ioan Zapolya se îndreptă contra lui în fruntea armatei transilvane. Țăranii fură surprinși și împrăștiați de Zapolya, iar Doja, luat prizonier, fu ars pe un tron aprins și mâncat de viu de proprii săi partizani, cărora li s'a lăsat viața numai cu această condiție. Țăranii împrăștiați, adunați din nou de Laurentius și Hosza, fură iarăși zdrobiți și toți aceia care cădeau în mâinile inamicilor fură trași în țepă sau spânzurați. Cadavrele țăranilor atârnavă cu miile dealungul drumurilor sau la intrarea satelor incendiate. Aproape 60.000 fură astfel masacrați în cursul luptei sau a represiunii care urmă. Dar nobilimea avu totuși grijă să confirme din nou, în Dieta următoare iobăgia țăranilor ca lege a țării.

Insurecția țărănească în „marca vindică”, adică în Carintia, Carniolia și Styria, care izbucni la aceeaș epocă, fu opera unei conspirațiuni analoage Bundschuh-ului, care se constituise deja din 1503 în această regiune, complet epuizată de nobilime și funcționarii Imperiului, pustiită de foamete și invazia Turcilor. Țăranii sloveni din această regiune, ca și țăranii germani, arborară din nou, începând din anul 1513, stindardul vechilor drepturi — stăra prava — și dacă în acel an s'au lăsat împlânziți, în urma promisiunii formale a Impăratului Maximilian de a restabili vechile drepturi, să se împrăștie, războiul de revanșă al poporului înșelat izbucni cu atât mai furios în primăvara anului 1515. Intocmai ca și în Ungaria castelele și mănăstirile fură prăpădite și nobilii luați prizonieri, judecați și decapitați de țărani. În Styria și Carintia, căpitanul trupelor imperiale Dietrichstein reuși să înăbușe rapid răscoala. În Carniolia, ea nu fu reprimată decât în urma luării orașului Rain (în toamna anului 1516) și a cruzimilor austriace fără

număr ce urmară, demn pendant la atrocitățile comise de nobilimea ungară.

Se înțelege că după o serie de înfrângeri atât de grave și după aceste atrocități în massă săvârșite de nobilime, țărani germani au rămas mult timp liniștiți. Și totuși nici conspirațiunile și nici revoltele locale nu încetară niciodată complet. Incepând din 1516 partea cea mai mare dintre supraviețuitorii Bunschuh-ului și a „Sărmanului Conrad” se reîntoarseră în Suabia și în Renania de Sus și, în 1517, Bunschuh-ul fu complet reconstituit în Pădurea Neagră.

Insuși Joss Fritz, care ținea mereu ascuns în jurul mijlocului său stindardul Bunschuh-ului din 1513, parcurgea din nou Pădurea Neagră și desfășura o mare activitate. Conspirația se reorganiză. Ca și înainte cu patru ani, se ținură din nou adunări pe Kneibis. Dar secretul nu fu păstrat. Guvernele aflară și interveniră energic. Un număr de conjurați fură prinși și executați. Membrii cei mai activi și cei mai înțelepți trebuiră să fugă. Joss Fritz fugi și el, astfel că nu putu fi prins. Se pare că a murit la scurt timp după aceasta, în Elveția, căci începând din acel moment nu s'a mai auzit niciodată vorbindu-se despre el.

IV.

RASCOALA NOBILIMEI

Chiar în epoca în care cea de a patra conspirație a Bundschuh-ului era reprimată în Pădurea Neagră, Luther lansă la Wittenberg semnalul mișcării care trebuia să antreneze în vârtejul ei toate clasele și să sguđuie puternic întreaga țară. Tezele călugărului augustin din Turingia explo-dară ca trăznetul într'un butoiu cu pulbere. Ele dădură momentan aspirațiunilor contradictorii ale cavalerilor ca și ale burghezilor, ale țăranilor ca și ale plebeilor, ale prinților doritori de independență ca și ale clerului inferior, ale sectelor mistice clandestine ca și ale opoziției intelectuale a savanților și satiricilor, o expresie generală comună, în jurul căreia se grupară, cu o repeziciune surprinzătoare. Această alianță subită a tuturor elementelor de opoziție, cu toată durata ei scurtă relevă, în mod brusc, forța imensă a mișcării și o făcu să progreseze cu atât mai repede.

Dar tocmai acest progres rapid al mișcării trebuia să desvolte în curând germenii neînțelegerii pe care-i conținea în ea, și cel puțin, să împartă în două tabere antagoniste diferitele fracțiuni ale opoziției, direct opuse unele altora prin poziția lor socială. Această grupare a masei confuze a opoziției în jurul a doi poli antagoniști se manifestă dela începutul mișcării Reformei: nobilii și burghezii se grupau în jurul lui Luther, țăranii și plebeii, fără a vedea încă în Luther un adversar, continuară să formeze un partid de opo-

ziție revoluționară independent de primul. Singura deosebire fu că mișcarea era acum mult mai generală, mai profundă decât înainte de apariția lui Luther pe scenă, de unde necesitatea unui antagonism extrem de net, a unei lupte directe între cele două fracțiuni ale opoziției. Acest antagonism se manifestă cu repeziciune. Luther și Munzer se combătură public, verbal și în scris, după cum armatele prinților, cavalerilor și orașelor, compuse în majoritate din elemente luterane, sau cel puțin înclinând spre lutheranism, distrugeau bandele de țărani și de plebei.

În ce măsură erau opuse interesele și aspirațiunile diferitelor elemente care au aderat la Reformă, ne arată, chiar înaintea Reformei, încercarea făcută de nobilime pentru a realiza revendicările sale față de prinți și de cler.

Am văzut mai sus care era situația nobilimei germane la începutul secolului al XVI-lea. Ea era pe punctul de a-și pierde independența în folosul prinților seculari și eclesiasfici, a căror putere creștea din zi în zi. Ea vedea, în același timp, pe măsură ce decădea, declinul puterii Imperiului, și descompunerea lui într'un mare număr de principate independente. Declinul său trebuia să concorde pentru ea cu declinul Germaniei ca națiune. La aceasta se adăuga faptul că nobilimea și îndeosebi nobilimea Imperiului, era clasa care, atât prin profesiunea ei militară cât și prin poziția ei socială, reprezenta, în fața prinților, Imperiul și puterea imperială. Ea constituia clasa cea mai națională și cu cât puterea imperiului era mai tare, cu atât erau mai slabi și mai puțin numeroși prinții, cu atât mai unită era Germania, și cu atât mai puternică era nobilimea. De aci nemulțumirea generală a cavalerimii cauzată de slăbiciunea politică a Germaniei, neputința exterioară a Imperiului, care creștea pe măsură ce casa imperială dobânda, prin moștenire, o provincie după alta, prin intrigile puterilor străine în interiorul imperiului și toate comploturile organizate contra puterii imperiale de prinții germani aliați cu străinătatea. De

aceea revendicările nobilimei tindeau înainte de toate, la o reformă a imperiului în dauna prinților și a clerului superior. Această încercare de reformă fu întreprinsă de Ulrich von Hutten, reprezentantul nobilimii germane, în colaborare cu Franz von Sickingen, reprezentantul său militar și politic.

Hutten formulase deja într'un mod net și radical reforma Imperiului, cerută în numele nobilimii. El pretindea suprimarea tuturor prinților și a tuturor bunurilor eclesias-tice și stabilirea unei democrații aristocratice, având în fruntea ei un monarh, în genul nenorocitei republici poloneze în zilele sale cele mai bune.

Prin restabilirea dominației nobilimii, clasă militară prin excelență, prin suprimarea prinților, reprezentanții fărâmi-tării precum și prin distrugerea puterii preoților și a domi-nației spirituale a Romei asupra Germaniei, Hutten și Sic-kingen credeau că vor putea reda Imperiului unitatea, inde-pendența și forța sa.

Democrația aristocratică bazată pe iobăgie, așa cum exista în Polonia și, sub o formă puțin diferită, în regatele germane din primele secole ale cuceririi, este una din for-mele sociale, cele mai primitive, care trebuie să evolueze în mod firesc către ierarhia feudală, care reprezintă deja o etapă mult mai ridicată. Această democrație aristocratică era, în consecință, imposibil de restabilit în Germania se-colului al XVI-lea. Era imposibil pentru singurul motiv că Germania cuprindea, în vremea aceea, orașe mari și puter-nice. Dar pe de altă parte, alianța micii nobilimi și a ora-șelor, care aduse în Anglia transformarea monarhiei feudale într'o monarhie constituțională burgheză, era la fel de impo-sibilă. În Germania nobilimea veche s'a menținut, pe când în Anglia ea fusese complet distrusă, cu excepția a 28 de familii, în urma războiului celor Două Roze și înlocuită printr'o nouă nobilime, de origine și tendințe burgheze. În Germania, iobăgia s'a menținut și nobilimea dispunea de ve-

nituri feudale, în timp ce în Anglia, iobăgia a dispărut aproape în întregime și nobilimea era compusă din simpli proprietari funciari burghezi, dispunând de un venit burghez: renta funciară. În fine, centralizarea monarhiei absolute, care exista în Franța dela Ludovic al XI-lea, în urma antagonismului dintre nobilime și burghezie și care s'a desvoltat din ce în ce mai mult, era la fel imposibilă, în Germania, pentru simplul motiv că în Germania, condițiunile centralizării naționale erau inexistente sau numai în germene.

Cu cât Hutten se străduia, în aceste condițiuni, să-și realizeze idealul, cu atât trebuia să facă concesii și cu atât mai nedecise trebuiau să fie contururile reformei Imperiului. Nobilimea singură nu era destul de puternică pentru a realiza această întreprindere, fapt care dovedește slăbiciunea ei crescândă față de prinți. Ea trebuia să-și găsească aliați și singurii aliați posibili erau orașele, țăranii și teoreticienii influenți ai mișcării Reformei. Dar orașele cunoșteau îndeajuns nobilimea pentru a nu avea nicio încredere în ea și a respinge orice alianță cu ea. Țăranii vedeau, pe bună dreptate, în nobilimea care îi exploata și-i maltrata, pe cei mai temuți adversari ai lor. Și teoreticienii Reformei erau sau cu burghezii și prinții, sau cu țăranii. Ce putea într'adevăr, promite ceva pozitiv reforma imperiului, propusă de nobilime burghezilor și țăranilor și al cărei scop principal era întărirea nobilimei? În aceste condițiuni nu exista altă ieșire pentru Hutten decât să spună puțin sau nimic, în scrierile sale de propagandă, asupra situației reciproce viitoare a nobilimei, orașelor și țăranilor insistând asupra răului cauzat de prinți, preoți și de dominația Romei și să încerce să convingă pe burghezi că interesul lor porunca să păstreze, cel puțin, o atitudine de neutralitate în lupta imediată dintre prinți și nobilime. Despre suprimarea iobăgiei și a sarcinilor pe care nobilimea le făcea să apese asupra țăranilor, nu este vorba nicăieri la Hutten.

Poziția nobilimei germane față de țărănime era, în acea vreme, exact aceeași ca și a nobilimei poloneze față de țărani ei în răscoalele dela 1830. Intocmai ca și răscoalele poloneze moderne, mișcarea nu era atunci posibilă în Germania decât printr'o alianță a tuturor partidelor de opoziție și, mai ales, a nobilimei cu țărani. Dar tocmai această alianță era, în ambele cazuri, imposibilă. Nobilimea nu mai era în necesitatea de a renunța la privilegiile sale politice și la drepturile sale feudale în folosul țărănilor și nici țărani revoluționari nu erau dispuși să primească o alianță cu nobilimea, adică cu clasa care-i oprima cel mai mult, pentru scopuri foarte generale și imprecise. La fel ca și în Polonia, în 1830, nobilimea nu mai putea, în Germania din 1522, să câștige pe țărani. Numai abolirea completă a iobăgiei, renunțarea la toate privilegiile nobilimei ar fi putut uni pe țărani cu nobilimea. Dar aceasta, ca și toate clasele privilegiate, nu aveau nici cea mai mică poftă să renunțe de bună voie la privilegiile sale și la cea mai mare parte a veniturilor sale. De aceea, atunci când izbucni lupta, nobilimea se găsi singură în fața prinților. Era deci de prevăzut că prinții cari de două secole câștigaseră teren în dauna ei, o vor zdrobi și de această dată ușor.

Cursul luptei este cunoscut. Hutten și Sickingen, care era deja cunoscut ca șeful politico-militar al nobilimei din Germania centrală, întemeiară în 1522, la Landau, o ligă a nobilimei renașe, saube și franconiene, pe o durată de 6 ani, cu un scop așa zis defensiv. Sickingen adună o armată, parte cu propriile sale mijloace, parte, cu ajutorul cavalerilor din împrejurimi, recrutând ajutoare în Franconia, Renania de jos, în Țările de jos și în Westfalia și începu, în Septembrie 1522, ostilitățile printr'o sfidare a electorului-episcop de Trier. Dar în timp ce asedia Trier-ul, ajutoarele sale fură tăiate în urma unei acțiuni rapide a prinților. Landgravul de Hessa și electorul Palatinatului alergeră în ajutorul episcopului de Trier și Sickingen fu obligat să se retragă în cas-

telul său din Landstuhl. Cu toate eforturile lui Huntten și a altor amici ai săi, nobilimea aliată, impresionată de acțiunea rapidă și concentrată a prinților, îl părăsi. El însuși fu rănit mortal, predă Landstuhl și muri îndată după aceasta. Hutten trebui să fugă în Elveția și muri, după câteva luni, în insula Ufnau, pe lacul Zürich.

În urma acestei înfrângeri și a morții celor doi șefi ai săi, puterea nobilimei, ca clasă independentă de prinți, fu sfărâmată. Începând din această epocă, nobilimea nu mai acționează decât în serviciul și sub conducerea prinților. Războiul țăranilor, care izbucni imediat după aceasta, o obligă și mai mult să se pună direct sau indirect sub protecția prinților și arată, în același timp, că nobilimea germană prefera să continue a exploata pe țărani, sub domnia prinților, decât să răstoarne pe prinți și pe preoți, cu ajutorul unei alianțe deschise cu țăranii emancipați.

V.

RAZBOIUL ȚĂRANILOR SUABI ȘI FRANCONIENI

Din momentul în care declarația de război a lui Luther contra ierarhiei catolice puse în mișcare toate elementele opoziției din Germania, nu a trecut an în care țărani să nu se răscoale, prezentând doleanțele lor. Dela 1518 până la 1523 răscoalele țărănești se succedară rapid în Pădurea Neagră și în Suabia de Sus. Incepând din primăvara anului 1524, aceste răscoale luară un caracter sistematic. În luna Aprilie a acestui an, țărani abajiei Marchthal refuzară corvezile și prestațiunile feudale. În luna Mai țărani din Sf. Blasier refuzară să plătească redevențele feudale. În Iunie, țărani din Steinheim lângă Memmingen, declarară că nu mai vor să plătească dijmele și celelalte taxe de acest fel. În Iulie și în August țărani din Thürgau se răscurară și fură potoliți, fie grație intervenției celor din Zürich, fie prin brutalitatea guvernului feudal, care execută un număr din ei. Însfârșit în landgraviatul Stühlingen izbucni o insurecție violentă, care poate fi considerată ca adevăratul început al războiului țăranilor.

Țărani din Stühlingen refuzară în mod brusc orice prestațiunea landgravului, se adunară în bande puternice și merșeră. la 24 Octombrie 1524, sub conducerea lui Hans Müller din Bulgenbach asupra Waldschut-ului, unde întemeiară, în colaborare cu burghezii, o confrerie evanghelică. Burghezii aderară cu atât mai bucuros la această con-

frererie cu cât erau atunci în conflict cu guvernul Austriei de Sus, din cauza persecuțiilor religioase contra lui Thomas Müllner. Se impuse aderenților o cotizație de 3 Kreuzer pe săptămână, cea ce era enorm pentru acea vreme. Au fost trimiși emisari în Alsacia, pe Mosela, în toată Renania de Sus și în Franconia pentru a-i face pretutindeni pe țărani să adere la confrererie și pentru a proclama ca scop al asociației suprimarea dominației feudale, distrugerea tuturor castelurilor și mănăstirilor și suprimarea tuturor seniorilor, afară de împărat. Drapelul asociației fu drapelul tricolor german.

Răscoala se întinse cu repeziciune pe întreg teritoriul Baden-ului de Sus actual. O teroare panică cuprinsese nobilimea Saubiei de Sus, a cărei trupe, aproape toate, se războiau în Italia contra regelui Franței, Francisc I. Nu exista altă ieșire decât tergiversarea cu ajutorul negocierilor, și, între timp adunarea de bani și recrutarea de trupe, până ce vor fi putut fi destul de tari pentru a pedepsi îndrăzneala țăranilor „prin pustiire și incendii, jaf și moarte”.

Incepând dela această epocă începură acele trădări sistematice, acele șiretlicuri și acele continue călcări a cuvântului dat prin care nobilimea și prinții se distinseră în tot cursul războiului țăranilor și cari constituiau arma lor cea mai puternică contra țăranilor împrăștiați și greu de organizat. Liga suabă, care grupa pe prinți, nobilimea și orașele libere ale Germaniei de Sud-Vest, interveni, dar fără a face cea mai mică concesiune țăranilor. Aceștia rămaseră deci în mișcare. Hans Müller din Bulgenbach parcurse, dela 30 Septembrie până la mijlocul lui Octombrie, toată Pădurea Neagră, până la Urach și Furtwangen, spori efectivele bandei sale la 3.500 oameni și ocupă poziții la Eratingen (nu departe de Stühlingen). Nobilimea nu dispunea decât de 1700 de oameni și aceste trupe erau dispersate. Fu deci obligată să accepte un armistițiu care fu încheiat în tabăra dela Eratingen. Se promise țăranilor un acord amiabil, încheiat, fie direct între părțile interesate, fie prin arbitri, și instruirea

plângerilor lor de către tribunalul local din Stockbach. În urma acestei promisiuni trupele nobilimei și ale țăranilor se împrăștiară.

Țăranii căzură de acord asupra a 16 articole ce urmau a fi prezentate aprobării tribunalului din Stockbach. Aceste articole erau foarte moderate. Desființarea dreptului de vânatoare, a corvezilor, a impozitelor apăsătoare și, în general, a privilegiilor feudale, garanții contra arestărilor arbitrate și contra tribunalelor parțiale care condamnau după bunul lor plac; aceasta fu tot ce cerură.

Nobilimea din contră ceru, de îndată ce țăranii se întoarseră acasă, executarea tuturor prestațiilor litigioase până ce tribunalul va fi dat sentința. Natural, țăranii refuzară și trimiseră pe seniori la tribunal. Conflictul izbucni iarăși. Țăranii se adunară din nou; prinții și nobilii își concentrară trupele. De data aceasta, mișcarea se întinse până dincolo de Breisgau, în inima Württembergului. Trupele, sub conducerea lui Georg Truchsess von Waldburg, acest duce de Alba al războiului țăranilor, se mulțumiră să-i observe, împrăștiară câteva mici bande izolate, însă nu îndrăzniră să atace grosul armatei țăranesti. Georg Truchsess începu convorbiri cu șefii țăranilor și reuși să încheie ici colo câteva acorduri.

La sfârșitul lunii Decembrie începură discuțiunile înaintea tribunalului, format numai din nobili. Li se citi, drept răspuns, un act imperial de numire. Negocierile se prelungiră. Intre timp, nobilimea, prinții și Liga suabă, se pregătiră. Arhiducele Ferdinand, care pe lângă domeniile ereditare austriace, domnea și în Württemberg, Pădurea Neagră din Baden și în sudul Alsaciei, porunci să se procedeze cu cea mai mare severitate la reprimarea țăranilor rebeli. Trebuiau să fie prinși, puși la tortură și omorâți fără milă, bunurile lor incendiate și pustiite și femeile și copiii lor gonși din țară. Vedem cum respectau prinții și seniorii armistițiul și ceea ce înțelegeau prin acord amiabil și cerce-

tarea plângerilor. Arhiducele Ferdinand, căruia casa Welser din Augsburg îi împrumutase bani se pregăti în grabă. Liga suabă prescrie un anumit contingent de bani și de trupe de dat în 3 rate.

Toate aceste răscoale de până acum concordă cu șederea lui Thomas Münzer în Oberland, ședere care dură 5 luni. La drept vorbind, nu avea nici o probă directă de influența pe care a exercitat-o asupra nașterii și mersului mișcării, dar această influență a fost constatată indirect. Revoluționarii cei mai hotărâți dintre țărani îi sunt, în cea mai mare parte, discipoli și reprezintă ideile sale. Cele 12 articole, precum și scrisoarea țăranilor oberlandezi îi sunt atribuite de toți contemporanii, cu toate că, cel puțin în ce privește primele, este sigur că nu sunt scrise de dânsul. La întoarcerea sa în Turingia, el adresează un apel extrem de violent țăranilor răsculați.

În acelaș timp, ducele de Ulrich, gonit din Württemberg în 1519, recurgea la intrigă, pentru a reintra în posesiunea domeniului său, cu ajutorul țăranilor. Dela începutul exilului său, el se sforță să utilizeze partidul revoluționar și-i susținu în mod constant. Numele său este amestecat în cea mai mare parte a răscoalelor locale, care s'au succedat între 1520 și 1524, în Pădurea Neagră și Württemberg și acum se pregătea, deschis, să coboare din castelul său din Hohentwiel în Württemberg. Totuși, el nu fu decât utilizat de către țărani și n'a avut niciodată vreo influență asupra lor, și, cu atât mai puțin, încrederea lor.

Astfel iarna se scurse fără ca vreuna din cele două părți să întreprindă ceva decisiv. Trupele prinților se ascundeau, răscoala țărănească se întindea. În luna Ianuarie 1525 toată țara situată între Dunăre, Rin și Lech era în plină fierbere și în luna Februarie furtuna izbucni.

În timp ce banda din Pădurea Neagră și Hegau, sub conducerea lui Hans Müller din Bulgenbach conspira cu Ulrich von Württemberg și o parte din această bandă participa

la întreprinderea sa nenorocită asupra Stuttgart-ului (Februarie și Martie 1525), țăranii din Ried, deasupra Ulmului, se răsculară, la 9 Februarie, se adună într'o tabără rezemată pe mlaștini, lângă Baltringen, arborară drapelul roșu și constituiră, sub conducerea lui Ulrich Schmied, banda din Baltringen, puternică dela 10—12 mii oameni.

La 25 Februarie banda din Oberallgau, puternică de 7000 oameni, aflând că trupele mergeau contra țăranilor răsculați din regiune, se adună pe malurile Schusserului. Locuitorii din Kempt, cari fuseseră toată iarna în conflict cu episcopul lor, se adună, la 26 și se uniră cu ei. Orașele Memmingen și Kaufbeuren aderară la mișcare, punând anumite condițiuni. Dar deja aci se manifestă caracterul echivoc al poziției luate de către orașele în luptă. La 7 Martie, cele 12 articole dela Memmingen fură adoptate de către țăranii din Oberallgau.

La cererea țăranilor din Allgau, se formă la Bodensee banda See, sub conducerea lui Eitel Hans. Această bandă se întări rapid. Cartierul său principal era la Bermatingen.

La fel în Allgaul de jos, în regiunile Ocksenhausen și Schellenberg, în Zeil și Waldburg, unde domina Georg Truchsess, țăranii se răsculară din primele zile ale lui Martie. Acest grup din Unterallgau, puternic de 7000 de oameni, își așază tabăra la Würtzbach.

Aceste patru bande adoptară toate articolele dela Memmingen, care erau, dealtfel, mult mai moderate decât acelea dela Hegau și manifestau, în punctele privitoare la atitudinea bandelor țărănești față de nobilime și de guverne, o absență complectă de fermitate.

Energia, acolo unde ea apăru, nu se manifestă decât în cursul războiului, după ce țăranii văzură cum lucrează adversarii lor.

Concomitent cu aceste bande, se constituia o a șasea pe Dunăre. Din întreaga regiune Ulm la Donaurvörth, din văile Illerului, Rothului și Biberului, țăranii se duseră la

Leipheim și stabilirea aci o tabără. 15 localități trimiseră pe toți oamenii lor valizi; 117 se mulțumiră să trimită contingente. Șeful bandei din Leipheim era Ulrich Schön, iar predicatorul său, Iacob Wehe, pastorul din Leipheim.

Astfel că la începutul lui Martie erau în Suabia de sus sub arme 30.000—40.000 de țărani răsculați, repartizați în șase tabere. Caracterul acestor bande țărănești era foarte variat. Partidul revoluționar, partizan al lui Münzer era aci în minoritate, totuși el constituia pretutindeni sâmburele și meterezul principal al taberelor țărănești. Masa țăranilor era întotdeauna gata să încheie un acord cu seniorii lor, cu condiția ca să li se facă concesiuni, pe care sperau să le smulgă prin atitudinea lor amenințătoare. Dealtfel, cum afacerea se târăgăna și armatele prinților se apropiau, ei deveneau deodată oboșiți de războiu și aceia cari mai aveau ceva de pierdut, se întorceau în cea mai mare parte acasă. Pe lângă aceasta, bandele fuseseră întărite cu o masă de vagabonzi, cari făceau disciplina mai slabă, demoralizau pe țărani și plecau tot așa de ușor cum au venit. Aceasta este suficient pentru a explica de ce la început bandele țărănești rămaseră pretutindeni în defensivă, pentru ce se demoralizară în tabere, pentru ce, fără a vorbi de inferioritatea lor tactică și de lipsa de șefi experimentați, ele nu erau capabile în nici un fel să țină piept armatelor prinților.

În timp ce bandele se adunau, ducele Ulrich părăsi Hohentwielul, în fruntea trupelor recrutate și a câtorva țărani din Hegau și pătrunse în Württemberg. Liga Suabă era pierdută, dacă țărani ar fi atacat din cealaltă parte trupele senșalului din Waldburg. Însă atitudinea pur defensivă a bandelor țărănești permise acestuia din urmă să încheie în grabă un armistițiu cu țărani din Baltringen, Allgau și See, de a începe convorbiri și de a fixa în Duminica Judica (2 Aprilie) reglementarea definitivă a afacerii. În acest timp, el putu să meargă asupra ducelui Ulrich, să ocupe Stuttgartul și să-l oblige, la 17 Martie, să părăsească din nou

Württembergul. Apoi se întoarse contra țăranilor; o rebeliune izbucni însă pe neașteptate în armata sa, mercenarii refuzând să meargă contra țăranilor. Dar seneșalul reuși să reprime rebeliunea și merse contra Ulmului, unde se adunau noui întăriri, lăsând la Kirchheim sub Teck o tabără de observație.

Liga suabă, care avea, în sfârșit, mâinile libere și reușise să adună primele sale contingente, aruncă atunci masca și declară că era decisă că „prevină prin forța armelor, cu ajutorul lui Dumnezeu, orice acțiune pe care țăranii ar fi îndrăznit s'o întreprindă din propria lor voință”. Totuși, țăranii respectară scrupulos armistițiul și-și suspendară revendicările — celebrele 12 articole — în vederea negocierilor fixate pentru Dumineca Judica. Ei cereau pentru comunități dreptul de a alege și a revoca pe pastori, suprimarea micii dijme și utilizarea celei mari pentru scopuri de utilitate publică, după plata salariilor preoților, abolirea iobăgiei, a dreptului de vânatoare și de pescuit și a taxei de deces, reducerea corvezilor, impozitelor și drepturilor excesive, restituirea pădurilor, livezilor și a privilegiilor smulse prin violența comunităților și particularilor și suprimarea arbitrarului în justiție și administrație. După cum se vede, partidul moderat, gata la compromisuri, dispunea încă de influență considerabilă printre țărani. Partidul revoluționar își stabilise deja în „Scrisoarea-articol”, programul său. Această scrisoare deschisă către toate comunitățile de țărani le cerea să adereze la „asociația și confrăterea creștină” pentru a combate toate împilările prin bunătațe, dacă aceasta ar fi posibil, și acolo unde nu se poate, prin violență și amenința pe toți recalctranții cu „excomunicarea temporală”, adică cu excluderea din asociație și cu ruperea oricăror relațiuni cu aderenții. Toate castelele, mănăstirile și așezămintele bisericesti, trebuiau lovite și ele cu excomunicarea temporală. Nobilimea, preoții și călugării trebuiau să le părăsească de bună voie și să meargă să locuască în case obișnuite, ca toată lumea și să adere la asociația creștină. In

acest manifest radical, redactat, vizibil, înainte de răscoala din primăvara anului 1525, este vorba, prin urmare, înainte de toate, de revoluția, de victoria completă asupra claselor încă dominante și „excomunicarea temporală” designează numai pe opresori și pe trădătorii care trebuiau doborâți, castelele care trebuiau arse, mănăstirile și așezămintele cari trebuiau confiscate și ale căror comori trebuiau transformate în bani.

Dar înainte ca țărani să fi avut timpul să prezinte cele 12 articole arbitrului, care fuseseră convocați în acest scop, ei primiră știrea ruperii acordului încheiat de Liga suabă și a apropierii trupelor. Ei luară imediat măsurile necesare. O adunare generală a țăranilor din Baltringen, Allgau și Seese reuni la Geisbeuren. Cele 4 bande fură reunite într'una singură și se constituiră cu ele 4 noi coloane. Se decise confiscarea bunurilor eclesiastice, vânzarea giuvaerelor lor în folosul vistieriei de războiu a armatei și incendierea castelurilor. Astfel, alături de cele douăsprezece articole oficiale, „scrisoarea-articol” deveni regula conduitei lor în războiu iar Dumineca Judica, ziua fixată pentru încheerea păcii, data răscoalei generale.

Agitația pretutindeni în creștere, conflictele locale continuu ale țăranilor cu nobilimea, știrea răscoalei în progres de șase luni în Pădurea-Neagră și a extinderii sale până la Dunăre și Lech, ajung, desigur, pentru a explica succesiunea rapidă a răscoalelor țărănești în cele două treimi din Germania. Dar faptul simultaneității tuturor acestora răscoale parțiale dovedește că mișcarea era condusă de oameni care au organizat-o cu ajutorul emisarilor lor anabapțiști sau cu alții. În cursul celei de a doua jumătăți a lunii Martie, izbucniseră deja tulburări în Württemberg, pe Neckarul inferior, în Odenwald și în Franconia de jos și de mijloc, dar pretutindeni, ziua de 2 Aprilie, Dumineca Judica, fusese fixată ca dată a răscoalei generale, pretutindeni lovitura decisivă, însurecția în massă, izbucni în prima săptămâna a lunii Aprilie.

La fel, țărani din Allgau, Hegau și See chemară în tabără. La 1 Aprilie, pe toți oamenii valizi, cu ajutorul clopotului și a adunărilor în massă și deschiseră, în acelaș timp cu cei din Baltringen, ostilitățile contra castelelor și mănăstirilor.

În Franconia, unde mișcarea se grupa în jurul a șase centre principale, insurecția izbucni pretutindeni în primele zile ale lui Aprilie. La Nördlingen, se constituiră în acele zile două tabere de țărani, cu ajutorul cărora partidul revoluționar al orașului, condus de Anton Forner, puse mâna pe putere, făcu să fie ales Forner primar al orașului și hotărî aderența orașului la mișcarea țărănească. În regiunea Anspach, țărani se răsculară pretutindeni dela 1 la 7 Aprilie și răscoala se întinse până în Bavaria. În regiunea Rottenburg, țărani erau sub arme deja dela 22 Martie; în orașul Rottenburg, micii burghezi și plebeii, conduși de Stefan de Menzingen răsturnară, la 27 Martie, domnia patriciatului. Dat fiind însă că acolo resursele principale ale orașului erau formate din prestațiunile țăranilor, noul guvern a avut față de țărani o atitudine foarte șovăitoare și echivocă. În episcopatul Würzburg, țărani și micile orașe se răsculară dela începutul lui Aprilie și în episcopatul Bamberg răscoala generală obligă, după 5 zile, pe episcop să cedeze. În fine, în Nord, la frontiera turingiană, se constitui tabăra puternică dela Bildhauser.

În Odenwald, unde în fruntea partidului revoluționar se aflau Wendel Hipler, un nobil, fost cancelar al contelui de Hohenlohe și Georg Metzler, hangiu la Ballenberg, lângă Krautheim, insurecția izbucni la 26 Martie. Țărani alergară din toate părțile, spre Tauber. Două mii de oameni din tabăra situată înaintea Rottenburg-ului se adăugară acestora. Georg Metzler luă comandă și merse, la 4 Aprilie, după ce sosiră toate întăririle, asupra mănăstirii Schönthal, pe Jaxt, unde întâlniră pe țărani din Neckartal. Aceștia din urmă, conduși de Jäcklein Rohrbach, hangiu la Böckingen, lângă Heilbronn, proclamară în Dumineca Judică, răscoala la

Fleim, Sontheim, etc., în timp ce Wenled Hipler, în fruntea unui număr de conjurați, puse mâna pe Öhringen și câștigă pentru mișcare pe țărani din împrejurimi. La Schöenthal, cele două coloane de țărani, reunite într-o „bandă clară”, adoptară cele 12 articole și organizară incursiuni contra castelurilor și mănăstirilor. Banda clară cuprindea 8000 oameni și avea tunuri și 3000 archebuze. Florian Geyer, un cavaler franconian, se alătură lor și constituie „banda neagră”, un corp de elită, compus îndeosebi din soldații din Rottenburg și Öhringen.

Judecătorul württemberghez din Neckarsulm, contele Ludwig von Helfenstein, deschise ostilitățile. Ordonă să fie executați, fără vreo formă de proces, toți țărani care căzură în mâinile sale. Banda clară merse în întâmpinarea lui. Aceste masacre, precum și știrea sosită între timp, despre înfrângerea bandei dela Leipheim, despre executarea lui Iacob Wehe și despre atrocitățile lui Truchsess îndârjiră pe țărani. Ei atacară pe contele von Helfenstein, care se retrase în Weinsberg. Cetatea fu luată cu asalt de Florian Geyer, orașul ocupat după o lungă luptă și contele Ludwig făcând prizonier cu mai mulți cavaleri. A doua zi, la 17 Aprilie, Jäcklein Rohrbach, asistat de un număr de țărani aleși dintre cei mai hotărâți din bandă, procedară la judecarea prizonierilor și ucise cu lovituri de vergea 14 din ei, în frunte cu contele von Helfenstein. Aceasta era moartea cea mai rușinoasă pe care le-o putea da. Luarea Weinsberg-ului și răzbunarea teribilă exercitată de Jäcklein asupra contelui von Helfenstein nu întârziară să producă efecte asupra nobilimei. Conții de Löwenstein aderară la cauza țărănească, cei de Hohenlohe, care aderaseră deja mai înainte, dar care nu dăduseră încă vreun ajutor, trimiseră de îndată tunurile și pulbera cerute.

Șefii țărani deliberară asupra alegerii lui Goetz von Berlichingen ca șef suprem al trupelor țărănești, dat fiind faptul că el putea să le aducă sprijinul nobilimei. Propunerea

fu adoptată. Dar Florian Geyer, care vedea în această stare de spirit a țăranilor și a șefilor lor începutul reacțiunii, părăsi banda în fruntea „bandei negre”, străbătu cu oamenii săi regiunea Neckarului și aceea a Würtzburgului și distruse, pe unde trecea, toate castelele și cuiburile de proși.

Restul bandei merse mai întâi asupra Heilbronnului. În acest puternic oraș liber, patriciatul avea, ca aproape pretutindeni, contra lui o opoziție burgheză și o opoziție revoluționară. Aceasta din urmă, în înțelegere secretă, cu țăranii, deschise, la 17 Aprilie în timpul tumultului, porțile orașului lui G. Metzler și lui Jäcklein Rohrbach. Țăranii ocupară orașul, care aderă la confrerie, vărsă o sumă de 1200 guldeni de argint și oferi o companie de voluntari. Fură incendiate numai mănăstirile și castelele seniorilor din ordinul german. La 22, țăranii părăsiră orașul, unde lăsară o mică garnizoană. Heilbronn trebui să devină centrul diferitelor bande, care trimiseseră, dealtfel, aci delegați pentru a delibera în vederea unei acțiuni comune și a elabora revendicările comune. Dar opoziția burgheză și patriciatul, care i se alăturase după sosirea țăranilor, reuși, între timp, să reia puterea și opunându-se la orice acțiune energică, așteptară apropierea armatei prinților pentru a trăda deschis pe țărani.

Aceștia merseră asupra Odenwaldului. La 24 Aprilie, Goetz von Berlichingen care, cu câteva zile mai înainte, își oferise serviciile, mai întâi electorului Palatnatului, apoi țăranilor, apoi din nou electorului, trebui să adere la confreria evanghelică și să ia comanda „bandei clare” (astfel numită în opoziție cu „banda neagră” a lui Florian Geyer). Dar el era în acelaș timp prizonierul țăranilor care-l supraveghea de foarte aproape și-l supuneau controlului consiliului șefilor, fără de care el nu putea face nimic. Goetz și Metzler, se duseră, cu grosul țăranilor care-l supraveghea de foarte aproape și-l supunea controlului consiliului șefilor, fără de care el nu putea face nimic. Goetz și Metzler, se du-

seră, cu grosul țăranilor, la Amorbach, trecând prin Buchen. Ei rămaseră aci dela 30 Aprilie la 5 Mai și ridicară toată regiunea Mainz. Nobilimea fu constrânsă pretutindeni să adere la mișcare, pentru a-și salva castelele. Singure mânăstirile fură incendiate și jefuite. Banda se demoraliză din ce în ce mai mult. Elementele cele mai energice au plecat cu Florian Geyer sau cu Jäcklein Rohrbach, căci și acesta din urmă a plecat după luarea Heilbronului, în mod vădit pentru faptul că, executându-l pe contele de Helfenstein, el nu mai putea rămâne multă vreme într'o bandă care se pregătea să încheie un acord cu nobilimea. Această tendință accentuată spre un acord cu nobilimea era deja prin ea însăși un semn de demoralizare. Câtva timp după aceasta, Wendel Hipler propuse o reorganizare a bandei foarte utilă. Trebuia să se angajeze mercenarii care-și ofereau în toate zilele serviciile și să nu se mai împrospețeze bandele ca și până acum lunar prin recrutare de contingente noi și lăsarea la vatră a celor vechi, ci să se păstreze oamenii aflați deja sub arme și deprinși cu luptele. Dar adunarea comunei respinse aceste două propuneri. Țăranii au devenit deja îngâmfați și nu mai vedeau în războiu decât un prilej de pradă, unde nu puteau accepta concurența mercenarilor. Ei voiau să-și păstreze libertatea de a se reîntoarce acasă atunci când și-au umplut buzunarele. La Amorbach, primarul Heilbronului, Hans Berlin, reuși chiar să-i facă pe șefii țăranilor să adopte „declarația celor 12 articole”, document din care au dispărut ultimele puncte ale celor douăsprezece articole și care punea în gura țăranilor un limbaj de rugători umili. Dar de data aceasta, țăranii s'au săturat. Ei respinseră declarația în mijlocul unui mare tumult și declarară că vor să rămână la cele 12 articole primitive.

Intre timp, situația s'a modificat complet în episcopatul Würtzburg. Episcopul, care dela prima răscoală a țăranilor, la începutul lui Aprilie, s'a retras în castelul său înțărît din Frauenberg lângă Würtzburg și chemase în zadar

ajutoare din toate părțile, fu constrâns să cedeze, pentru moment. La 2 Mai, el reuni Landtagul, la care participară și reprezentanții țăranilor. Dar înainte ca să se poată ajunge la vreun acord, s'a pus mâna pe niște scrisori care dovedeau trădarea episcopului. Landtagul se separă imediat și ostilitățile începură între orășenii și țăranii răsculați, pe de o parte și trupele episcopului, pe de altă parte. Episcopul fugi, la 5 Mai, la Heidelberg. A doua zi, Florian Geyer sosi la Würtzburg, în fruntea „bandei negre”, precum și banda franconiană Tauber, compusă din țăranii din Mergentheim, Rottenburg și Anspach. La 7 Mai sosi Goetz von Berlichingen, în fruntea „bandei clare” și asediul Frauenbergului începu.

În regiunile Limpurg, Ellwangen și Hall, se constituî la sfârșitul lui Martie și începutul lui Aprilie, o altă bandă, aceea din Gaildorf sau banda clară ordinară. Ea intră în scenă în mod energetic, ridică toată țara, incendia un număr mare de mănăstiri și castele, între altele castelul Hohenstauffen, obligă pe țăranii să ia armele și constrânse toată nobilimea și chiar cărciumele din Limpurg, să adere la asociațiunea creștină. La începutul lui Mai, făcu o incursiune în Württemberg, dar fu constrâns să se retragă. Particularismul micilor state germane ale epocii nu permitea nici atunci ca și în 1848 o acțiune comună a revoluționarilor aparținând diferitelor regiuni. Țăranii din Gaildorf, reduși la un mic teritoriu, trebuiră, în mod necesar, să se disloce, după ce au învins toată rezistența pe aceste teritoriu. Ei încheiară un acord cu orașul Gmünd și se împrăștiară, după ce lăsară aci un corp de 500 oameni înarmați.

În Palatinat, bandele de țăranii se constituiră către sfârșitul lui Aprilie, pe ambele maluri ale Rinului. Ele distruseră un număr mare de castele și de mănăstiri și, la 1 Mai, puseră mâna pe Neustadt, pe Hardt, după ce țăranii din Bruchrain obligaseră, în ajun, Speierul se încheie un acord. Mareșalul de Saverna nu putu întreprinde nimic contra lor,

cu puținele trupe de care dispunea, și la 10 Mai, electorul fu obligat să încheie un acord cu țărani răsculați, potrivit căruia el se angajă să supună reclamațiile lor unui Landtag pentru a fi satisfăcute.

În Württemberg, în fine, răscoala izbucni de vreme într'un număr de regiuni. În Alpii din Urach, țărani au constituit, în luna Februarie, o ligă contra preoților și seniorilor; la sfârșitul lunii Martie, se răscură țărani din Blaubereu, Urach, Münsingen, Balingen și Rosenfeld. Țărani din Gaildorf la Göppingen, Jäcklein Rohrbach, la Brackenheim, rămășițele bandei din Leipheim, înfrântă de armatele prinților la Pfullingen, pătrunseră în teritoriul Württembergului și răscură întreaga populație. Și în alte regiuni izbucniră turburări serioase. La 5 Aprilie Pfullingen trebui să capituleze înaintea țăranilor. Guvernul arhiducelui austriac era în cea mai mare încurcătură. Nu avea bani și foarte puține trupe. Orașele și castelele erau în starea cea mai rea și nu aveau nici garnizoană, nici munițiuni. Chiar Asperg era aproape fără apărare.

Încercarea guvernului de a aduna contra țăranilor contingentele orașelor aduse înfrângerea sa momentană. La 16 Aprilie contingentul din Bottwar refuză să meargă și, în loc să se ducă la Stuttgart, se duse la Wunnenstein, lângă Bottwar, unde constitui sâmburele unei tabere de țărani și plebei, care se dezvoltă rapid. În aceeași zi, insurecția izbucni la Zabergau. Mănăstirea din Maulbronn fu prădată și un număr de mănăstiri și de castele complet devastate. Din regiunea vecină Bruchrain, alegară întăriri țărănești.

Banda din Wunnenstein fu pusă sub conducerea lui Matern Feuerbacher, consilier de Bottwar, unul din șefii opoziției burgheze, destul de compromis însă pentru a se vedea obligat să facă cauză comună cu țărani. Totuși rămase totdeauna foarte moderat, se opuse aplicării „Scri-soarei-articol” asupra castelelor și se sforță, la orice prilej, de a se interpune între țărani și burghezii moderați. El îm-

pedecă unirea țăranilor din Württemberg cu banda clară și mai târziu îi convinse pe țăranii din Gaildorf să iasă din Württemberg. Fu înlăturat, începând dela 19 Aprilie, din cauza tendințelor sale burgheze, dar a doua zi fu numit din nou comandant al bandei. El era indispensabil și chiar atunci când Jäcklein Rohrbach, pătrunse, la 22, în Württemberg, în fruntea a 200 de oameni hotărâți, trebui să-l lase la postul său, mulțumindu-se să-l supravegheze de-aproape.

La 18 Aprilie, guvernul încercă să negocieze cu țăranii din Wunnenstein. Aceștia cerură ca guvernul să accepte cele 12 articole, ceea ce delegații refuzară. Atunci banda se puse în mișcare. La 20, ea era la Laufen, unde delegații guvernului fură respinși pentru ultima oră. La 20, banda, puternică de 6000 de oameni sosi la Beitingheim și amenință Stuttgartul. Majoritatea consiliului acestui oraș fugi și un comitet de burghezi puse mâna pe putere. Burghezia din acest oraș era, ca pretutindeni, de altfel, divizată în patriciat, opoziția burgheză și plebei revoluționari. Aceștia din urmă deschiseră, la 25 Aprilie, porțile orașului țăranilor, care îl ocupară imediat. Organizarea bandei creștine clare, — așa se numeau acum răsculații din Württemberg — fu, în sfârșit, realizată și solda, repartitia prăzii și aprovizionarea fură aranjate în mod definitiv. O companie de burghezi din Stuttgart, comandată de Theus Gerber, se alătură țăranilor.

La 29 Aprilie, Feuerbacher porni, în fruntea bandei sale contra țăranilor din Gaildorf care pătrunseră în Württemberg, la Schorndorf, ralie întreaga regiune și-i obligă astfel pe țăranii din Gaildorf să se retragă. În modul acesta împiedecă o întărire de temut a elementelor revoluționare ale bandei sale, condusă de Rohrbach, întărire care ar fi rezultat din unirea cu țăranii hotărâți din Gaildorf. La știrea apropierii lui Truchsess, el plecă din Schorndorf contra acestuia din urmă și la 1 Mai își instalează tabăra la Kirchheim unter Teck.

Cu acestea, am descris nașterea și dezvoltarea insurec-

ției în această parte a Germaniei, pe care trebuie s'o considerăm ca terenul primului grup de bande țărănești. Înainte de a trece la alte grupe (Turingia și Hessa, Alsacia, Austria și Alpi), trebuie să urmărim campania lui Truchsess, în cursul căreia, la început singur, apoi sprijinit de un număr de prinți și orașe, nimici primul grup de bande de răsculați.

L-am lăsat pe seneșal la Ulm unde se reîntoarse către sfârșitul lui Martie, după ce a lăsat la Kirchheim sub Teck un corp de observație, comandat de Dietrich Spät. Corpul seneșalului, întărit de trupele Ligii, concentrate la Ulm, număra aproape 10.000 oameni, dintre care 7.200 infanteriști. Aceasta era singura armată cu care se putu întreprinde o ofensivă contra țăranilor. Întăririle nu sosiră la Ulm decât foarte încet, fie din cauza greutatea de recrutare în țările răsculate, fie din cauză că guvernele nu aveau bani și pentru că pretutindeni, puținele trupe de care se dispunea erau mai mult decât indispensabile pentru ocuparea fortărețelor și castelelor. Am văzut deja cât de puține erau trupele de care dispuneau prinții și orașele care nu făceau parte din Liga suabă. Totul depindea, prin urmare, de succesele ce le va obține Georg Truchsess în fruntea armatei Ligii.

Seneșalul se îndreptă mai întâi contra bandei din Baltingen, care începuse, între timp, să devasteze castelele și mănăstirile din împrejurimile Ried-ului. Țăranii care se refugiaseră în Ried la apropierea trupelor Ligii fură gonite din mlaștini printr'o manevră de învăluire, trecură Dunărea și se aruncară în văgăunele și pădurile Alpilor înalți. Seneșalul nu-i urmări acolo unde cavaleria și artileria, care constituiau principala forță a armatei Ligii erau neputincioase contra lor. El se întoarse atunci contra țăranilor din Leipheim care stăteau cu 5000 de oameni la Leipheim, cu 4000 la Mindental și cu 6000 la Illertissen, răsculau întregul ținut, distrugeau mănăstirile și castelele și se pregăteau tocmai să meargă, toate cele trei coloane unite, contra Ulmu-

lui. Se pare că și aici s'a produs o oarecare demoralizare în rândurile țăranilor și a distrus puterea militară a bandei, căci până la 10 Aprilie, Jacob Wehe încercă să negocieze cu seneșalul. Dar acesta din urmă, dispunând de o armată considerabilă, refuză convorbirile, atacă la 4 Aprilie banda principală la Leipheim și o sfărâmă complet. Jakob Wehe și Ulrich Schön, precum și alți doi șefi țărani fură luați prizonieri și, după câteva incursiuni în regiune, întreaga regiune fu supusă. O nouă revoltă a mercenarilor care cereau dreptul de a jefui și o soldă prea mare îl reține pe Truchsess până la 10 Aprilie. Apoi plecă în direcția Sud-Vest contra țăranilor din Baltringen care, între timp îi invadaseră domeniile din Waldburg, Zeil și Wolfegg și-i asediau castelele. Aci găsi deasemenea pe țărani împrăștiați și-i bătu, în zilele de 11 și 12 Aprilie pe rând, în cursul a mai multor lupte, în urma cărora banda din Baltringen fu complet nimicită. Restul, sub conducerea preotului Florian, se retrase și se uni cu banda din See. Seneșalul se îndreptă atunci contra acesteia. Banda din See care, între timp, făcuse incursiuni și constrânse orașele Buchhom (Friedrichshafen) și Wollmatingen să adere la confrerea creștină, ținu, la 14, un consiliu de război la Kloster Salem și hotărî să meargă contra lui Georg Truchsess. Se sună imediat alarma pretutindeni și 10.000 oameni, la care se adăugară și resturile bandei din Baltringen se adunară în tabăra dela Bermatingen. Ei susținură la 15 Aprilie o luptă norocoasă cu seneșalul, care nu voi să-și pună armata în joc angajând o bătălie decisivă și preferă să înceapă negocieri, cu atât mai mult cu cât aflase că țărani din Allgau și Hegau se apropiau. De aceea, încheiă, la 17 Aprilie, la Weingarten, cu țărani din See și Baltringen, un acord în aparență destul de favorabil pentru ei, acord pe care îl acceptară fără șovăire. El reuși să-i facă și pe țărani din Allgau-ul superior și inferior să accepte acest acord și se îndreptă apoi spre Württemberg. Violenia îl salvă pe seneșal dintr'o înfrângere sigură.

Dacă nu ar fi reușit să-i înșele pe țărani slabi, mărginiți, demoralizați deja în cea mai mare parte, precum și pe șefii lor aproape toți incapabili, timizi și coruptibili, ar fi fost încercuit cu mica sa armată, între patru coloane de cel puțin 25.000—30.000 oameni și pierdut iremediabil. Dar mărșinirea adversarilor săi, inevitabilă la masele țărănești, îi permise să scape tocmai în momentul în care țărani puteau, dintr'o singură lovitură, să pună capăt războiului, cel puțin în Suabia și Franconia. Țăranii din See respectară acordul în care jucaseră, bine înțeles, rolul de păcălit, într'un mod atât de scrupulos încât luară, mai târziu armele contra propriilor lor aliați, țărani din Hegau. În ce privește pe cei din Allgau, trădați de șefii lor, aceștia rupseră acordul, dar senșalul era deja în afara pericolului.

Țăranii din Hegau, deși nu au fost cuprinși în acordul dela Weingarten, dădu de îndată o nouă probă de mărginire și de provincialism încăpățânat, care au adus după sine pierderea întregului războiu al țăranilor. După ce senșalul încercase în zadar să negocieze cu ei și plecă în direcția Württembergului, țăranii se luară după dânsul, rămânând mereu în flancurile sale. Dar nu le trecu prin minte să se unească cu banda creștină clară din Württemberg, deoarece țăranii din Württemberg și Neckartal refuzaseră mai înainte să le vină într'ajutor. Pentru acest motiv, atunci când senșalul se îndepărtă de țara lor, ei se reîntoarseră liniștiți și merseră asupra Freiburgului.

Am lăsat pe cei din Württemberg la Kirchheim sub Teck, conduși de Matern Feuerbacher, de unde corpul de observație lăsat de senșal și comandat de Dietrich Spät se retrase pe Urach. După o încercare zadarnică pe Urach, Feuerbacher se întoarse către Nürtingen și scrisse tuturor bandelor de răsculați care se aflau în împrejurimi să-i trimită întăriri în vederea bătăliei decisive. Primi, într'adevăr, întăriri considerabile din țara de jos a Württembergului, precum și din Grau. Țăranii din Grau, care se grupaseră în

jurul rămșiștelor bandei din Leipheim, refugiați în Württemberg și care au răscolat toată valea de sus a Neckarului și Nagoldului până la Böbligen și Leonberg, alergară în două coloane puternice și se uniră la Nürtingen, în ziua de 5 Mai, cu țărani comandați de Feuerbacher. La Bötlingen, Georg Truchsess se ciocni cu bandele unite. Numărul, importanța artileriei și forța poziției lor îl surprinse. El începu imediat, după metoda sa obișnuită, să angajeze negocieri cu țărani și încheie cu dânșii un armistițiu. Nici nu-i potoli bine că îi și atacă în ziua de 12 Mai, în timpul armistițiului și îi constrânse să dea o bătălie decisivă. Țărani se apărară mult timp voinicește, până ce, în fine, Bötlingen fu predat senșalului în urma trădării burgheziei orașului. Aripa stângă a țărănilor, privată astfel de punctul său de sprijin, fu respinsă și învăluită. Incepând din acel moment, soarta bătăliei era decisă. Tulburarea pătrunse în rândurile țărănilor nedisciplinați, tulburare care se transformă într'o fugă groaznică. Toți aceia care n'au fost masacrați sau făcuți prizonieri de către cavalerii Ligii, aruncară armele și se întoarseră acasă. Banda creștină clară și, cu ea, întreaga răscoală din Württemberg, era complect bătută. Theus Gerber reuși să fugă la Esslingen, Feuerbacher fugi în Elveția, Jäcklein Rohrhah fu făcut prizonier și transportat, în lanțuri, la Neckargartach, unde Georg Truchsess puse să-l lege de un stâlp, în jurul căruia îngrămădiră lemne și îl arseră cu flacără înceată, în timp ce dânșul, chefuind cu cavalerii săi, se delecta la acest spectacol cavaleresc. Din Neckargartach senșalul sursinu operațiile electorului palatin printr'o incursiune în Krachgau. Electorul palatin, care, între timp, reușise să aducă trupe, rupse imediat acordul încheiat cu țărani, de îndată ce află despre succesele obținute de senșal, atacă prin surpriză, în ziua de 23 Mai, Bruchrainul, luă și incendia Molch după o rezistență îndârjită, devastă câteva sate și ocupă Bruchsal. În acelaș timp, senșalul cuceri Eppingen și făcu prizonier pe șeful

insurecției locale, Anton Eisenhut, pe care electorul îl execută imediat, împreună cu o duzină de alți șefi țărani Bruchrain și Kraichgau, fură constrânse să verse o contribuție de război de 40.000 guldeni.

Cele două armate, aceea a seneșalului, redusă la 6.000 de oameni în urma pierderilor suferite și aceea a electorului, puternică de 6.500 oameni, se uniră și merseră întru întâmpinarea țăranilor din Odenwald.

Știrea despre înfrângerea țăranilor la Bötlingen înapăimântă pe răsculați. Orașele libere, cari au cunoscut mâna apăsătoare a țăranilor, respiră ușurate. Heilbronn fu primul oraș care făcu demersuri în vederea unei reconcilieri cu Liga suabă. Heilbronnul era sediul cancelariei țăranilor și a delegațiilor diferitelor bande răsculate, însărcinate să elaboreze revendicările ce urmau a fi prezentate Împăratului și Imperiului, în numele tuturor țăranilor răsculați. Aceste negocieri, cari trebuiau să elaboreze un drept general, valabil pentru toată Germania, arătară încă odată că nici o clasă și cu atât mai mult aceia a țăranilor nu era destul de dezvoltată pentru a transforma complet, conform intereselor sale, instituțiunile germane. Se văzu imediat că trebuia să se câștige, în acest scop, nobilimea și mai ales burghezia. De aceea Wendel Hipler primi însărcinarea să conducă negocierile. Wendel Hipler era, incontestabil, dintre toți șefii mișcării, acela care înțelegea cel mai bine raporturile existente. Acesta nu era nici un revoluționar cu vederi largi ca Münzer, nici un reprezentant al țăranilor ca și Metzler sau Rohrbach. Vasta sa experiență și cunoștințele sale practice asupra poziției diferitelor clase îl împiedicară să reprezinte pe una sau pe alta din aceste clase, cu excluderea tuturor celorlalte. După cum Münzer, în calitate de reprezentant al clasei așezate complet în afara societății oficiale: primele elemente ale proletariatului, presimți comunismul, la fel Wendel Hipler, reprezentantul, pentru a spune astfel, al mediei tuturor elementelor progresive ale națiunii, presimți socie-

tatea burgheză modernă. Principiile pe care le apăra, revendicările pe care le puneă, nu erau desigur ceea ce era posibil de obținut imediat, ci rezultatul necesar, puțin idealizat al descompunerii societății feudale și țărani, dornici de a face proiecte de legi valabile pentru tot imperiul, trebuiau, în mod necesar, să le admită. În modul acesta, centralizarea cerută de către țărani luă aci la Heilbronn o formă mai pozitivă, foarte deosebită totuși de ceea ce își închipuiau țărani. Se ceru astfel unificarea monetei, a greutăților și măsurilor, suprimarea vămile interioare, pe scurt, reforme care era mai mult în interesul burgheziei orașelor decât al țărănilor. Se făcu nobilei concesiuni care se apropiau considerabil de răscumpărările moderne și care tindeau la transformarea proprietății feudale în proprietate burgheză. Într'un cuvânt, din momentul în care revendicările țărănilor fură grupate sub forma unei „reforme a Imperiului”, ale trebuia să se supună nu revendicărilor momentane, ci intereselor generale ale burgheziei orașelor.

În timp ce la Heilbronn se discuta reforma Imperiului, Hans Berlin, autorul „**Declarației celor 12 articole**” porni în întâmpinarea senșalului, pentru a negocia cu el, în numele patriciatului și a burgheziei, predarea orașului. Mișcările reacționare care izbucniră în acel moment în oraș, sprijiniră trădarea și Wendel Hipler trebui să fugă cu țărani. El se duse la Weinsberg, unde se strădui să adune rămășițele țărănilor din Württemberg și ceea ce măi rămase din banda Gaildorf. Dar apropierea electorului Palatinatului și a senșalului îl obligă să fugă mai departe și în modul acesta trebui să se ducă la Würzburg pentru a pune în mișcare banda clară. În acest timp, trupele Ligii și ale electorului supuseră regiunea Neckarului, obligară pe țărani să depună din nou jurământ seniorilor lor, incendiară un număr mare de sate și masacrară sau spânzurară pe toți țărani fugari pe care-i putură prinde. Drept represalii pentru executarea contelui de Helfenstein, Weinsbergul fu incendiat.

Bandele reunite înaintea Würzburgului, asediară, între timp, Frauenbergul și, la 15 Mai, înainte chiar ca breșa să fie deschisă, încercară un atac puternic, dar zadarnic. 400 din cei mai valoroși războinici, aparținând în cea mai mare parte bandei lui Florian Geyer rămaseră morți sau răniți în tranșee. După 2 zile, sosi Wendel Hipler și convocă un consiliu de războiu. El propuse să nu se lase decât 4.000 de oameni înaintea Frauenbergului și, cu grosul bandei, format din 20.000 de oameni, să stabilească la Krautheim-pe-Jaxt, chiar sub ochii lui Truchsess o tabără, unde să se concentreze toate întăririle. Planul era excelent, căci numai printr'o concentrare a tuturor forțelor și a superiorității lor numerice asupra adversarului se va putea, de acum înainte, spera în înfrângerea armatei prinților, puternică de 13.000 de oameni. Dar demoralizarea și descurajarea făcuseră deja ravagii printre țărani, pentru a mai permite vreo acțiune energetică. Se pare că Götz von Berlichingen, care se va demasca în curând ca trădător, ar fi contribuit de asemenea să rețină bandele astfel ca planul lui Hipler nu a fost executat. În loc deci de a se concentra, bandele continuară, ca totdeauna, să se împrăștie. Abia la 23 Mai, banda clară se puse în mișcare, după ce Franconienii promisera că o vor urma cât mai repede posibil. La 26 Mai, trupele margravului, cu tabăra la Würzburg, fură rechemate la știrea că acesta din urmă a deschis ostilitățile contra țărănilor. Restul armatei asediatorilor, împreună cu „banda neagră” a lui Florian Geyer luă poziție lângă Heindingsfeld, nu departe de Würzburg.

Banda clară sosi la 24 Mai la Krautheim, într'o stare puțin strălucită. Un mare număr de țărani aflară aci că satele lor au prestat, între timp, jurământ senesalului și profitară de acest prilej pentru a se întoarce acasă. Banda își continuă drumul pe Neckarsulm și începu în ziua de 28 negocieri cu senesalul. În același timp se trimise emisari Franconienilor, Alsacienilor și țărănilor din Pădurea Neagră și

Hegau pentru a le cere să trimită rapid întăriri. Dela Neckarsulm, Götz reveni la Öhringen. Banda se topea văzând cu ochii. Götz von Berlichingen dispăru în timpul marșului. El se întoarse acasă după ce a negociat cu senesalul prin intermediul vechiului său camarad de luptă Dietrich Spät, trecerea sa la cauza prinților. La Öhringen, în urma unor știri false privitoare la apropierea inamicului, o teroare panică cuprinse masa țăranilor descurajați și părăsiți. Banda se împrăstie într'o desordine completă și numai cu mare greutate Metzler și Wendel Hipler putură aduna 2.000 de oameni pe care-i trimiseră la Krautheim. Intre timp sosiră întăriri franconiene, puternice de 5.000 de oameni, dar printr'un marș oblic peste Löwenstein, în direcția Öhringen, ordonat în mod vădit de Götz, într'un scop de trădare, nu putură întâlni banda clară și se înapoiară la Neckarsulm. Acest orașel, ocupat de câteva companii ale „bandei clare”, fu asediat de senesal. Franconienii sosiră noaptea și văzură focurile de tabără ale trupelor Ligii, dar șefii lor nu îndrăsniră să atace și se retraseră la Krautheim, unde găsiră, în sfârșit, restul bandei clare. Văzând că nu sosesc ajutoare, Neckarsulm se predă, în ziua de 29 trupelor Ligii. Senesalul execută imediat 300 țărani și pleacă întru întâmpinarea bandei clare, incendiind, jefuind și masacrând totul pe unde trecea. În toată valea Neckarului, Kocherului și Jaxtului trecerea sa fu marcată de grămezi de dărămături și cadavrele țăranilor spânzurați de arbori.

La Krautheim, armata Ligii se ciocni cu țăranii cari fură constrânși, printr'o mișcare de flanc a senesalului să se retragă, la Königshofen pe Tauber. Acolo ocupară poziție în 8.000 și 32 tunuri. Senesalul se apropie de dânsa adăpostindu-se în dosul colinelor și pădurilor, trimise coloane de învăluire, și-i atacă la 2 Iulie, cu atâta superioritate de forță și energie încât, cu toată rezistența încăpățanată a mai multor coloane, care continuă până noaptea, țăranii fură complet bătuți și împrăștiați. Acolo ca și în altă parte, ca-

valeria Ligii, „moartea țărănilor”, a contribuit în mod principal la nimicirea armatei răsculaților, aruncându-se asupra țărănilor sdruncinați de salvele de artilerie și archebuze și atacurile cu lancea, împrăștiindu-i complet și masacrându-i unii după alții. Soarta celor 3.000 de burghezi din Königshofen care se aflau în armata țărănească ne arată în ce mod ducea senșalul războiul. Ei fură omoriți cu toții în cursul bătăliei, cu excepția a 15 și din aceștia, 4 fură decapitați mai târziu.

După ce scăpă astfel de țărăni din Odenwald, Neckartal și Franconia de jos, senșalul supuse toată regiunea prin incursiuni, incendierea satelor și nenumărate execuții și merse apoi asupra Würzburgului. Pe drum află că a doua bană franconiană, sub conducerea lui Florian și Gregor de Burg-Bernsheim se afla la Sulzdorf și se îndreptă imediat întru întâmpinarea sa.

Florian Geyer, care în urma atacului său contra Frauenbergului, s'a ocupat în mod principal să negocieze cu prinții și orașele, îndeosebi cu orașul Rottemburg și margravul Casimir de Anspach în vederea adevizunii lor la cauza țărănilor, fu brusc rechemat de știrea înfrângerii țărănilor la Königshofen. El se alătură cu banda sa aceleia din Anspach, condusă de Gregor de Burg-Bernsheim. Această bandă s'a reconstituit nu de mult. Margravul Casimir, acest veritabil Hohenzollern, reușise să împiedice ca răscoala țărănilor să isbucnească pe teritoriul său, fie făcând promisiuni țărănilor, fie concentrându-și trupele. El observă o neutralitate completă față de bandele țărănești, atât timp cât ele nu atraseră nici un țaran din Anspach. Se sfortă îndeosebi să dirijeze furia țărănilor către domeniile eclesiastice, din confiscarea cărora speră să se îmbogățească. În acelaș timp, nu încetă să-și continue pregătirile militare, așteptând evenimentele. Indată ce află de știrea despre bătălia dela Bötlingen, deschise imediat ostilitățile contra țărănilor săi revoltați, ie jefui și incendie satele și făcu să fie spânzurați

și masacrați un mare număr dintre ei. Țăranii rezistară totuși și-l bătură complet, sub comanda lui Gregor de Burg-Bernsheim, în ziua de 29 Mai la Windsheim. În timpul urmăririi acestuia, primiră o cerere de ajutor din partea țăranilor din Odenwald, amenințați de trupele Ligii și se duseră, la Heidingsfeld și de acolo, cu Florian Geyer, din nou, la Würzburg (2 Iunie). Totdeauna fără știri dela banda din Odenwald, ei lăsară aci un corp de 5.000 de oameni și cu restul de 4.000 de oameni — ceilalți se împrăștiară — merse să se întâlnească cu țăranii din Odenwald. Deveniți încrezători în urma știrilor false privitoare la bătălia dela Königshofen, fură surprinși la Sulzdorf de seneșal și bătuți complet. Acolo, ca și în altă parte, cavalerii și mercenarii seneșalului se dădură la un masacru îngrozitor. Florian Geyer adună resturile „bandei negre”, vreo 6.000 de oameni, și se refugie în satul Ingolstadt. Două sute de oameni ocupară cimitirul și biserica și 400 castelul. Trupele Palatinului îi urmăriră. O coloană de 1.200 de oameni pusă mâna pe oraș și dădu foc bisericii. Tot ce n'a pierit în flăcări fu nimic. Apoi, trupele palatine deschiseră o breșă în zidurile dărăpanate ale castelului și încercară asaltul. Respinși de două ori de țăranii care rezistau înapoia zidului interior, dărâmară zidul și încercară un al treilea asalt care, de data aceasta reuși. Jumătate din oamenii lui Geyer fură omorâți; acesta reuși să scape cu 200 de supraviețuitori. Dar a doua zi (Lunea Rusaliilor) refugiul său fu descoperit. Palatinii înconjurară pădurea unde se ascunse și masacrară toată banda. În timpul acestor două zile, nu făcură decât 17 prizonieri. Florian Geyer reuși încă odată să scape cu câțiva din oamenii săi cei mai hotărâți. Ei se duseră la Gaildorf, care se adunaseră din nou, în număr de 7.000 de oameni. Dar când ajunse acolo, îi găsi aproape în întregime împrăștiați în urma unor știri dezastruoase care soseau din toate părțile. El încercă încă odată să adune pe țărani în păduri, dar fu sur-

prins în ziua de 9 Iunie la Hall de trupele Ligii și căzu luptând.

Seneșalul care, imediat după victoria dela Königshofen, informase despre aceasta pe asediații din Frauenberg, porni asupra Würzburgului. Consiliul acestui oraș încheie un acord secret cu el, astfel că armata Ligii putu, în noaptea de 7 Iunie, să împresoare orașul, cu cei 5.000 de țărani care se aflau în el și să pătrundă a doua zi dimineața, fără nici o împotrivire, în Würzburg, ale cărui porți fură deschise de Consiliu. Datorită acestei trădări, ultima bandă franconiană fu dezarmată și toți șefii săi fură luați prizonieri. Seneșalul decapită imediat 81. La Würzburg sosiră unul după altul, diferiți prinți franconieni, Episcopul de Würzburg, acela de Bramberg și margravul de Brandenburg-Anspah. Seniorii își împărțiră rolurile. Seneșalul porni cu episcopul de Bramberg, care rupse îndată acordul încheiat cu țărani și-și dădu țara pe mâinile hoardelor de incendiatori și asasini ai armatelor Ligii. Margravul Casimir își devastă propria lui țară. Teitingen fu incendiat. Numeroase orașe, fură jefuite și incendiate. Pe lângă aceasta, margravul procedă în fiecare sat la judecăți sângeroase. La Neustadt pe Aisch ordonă decapitarea a 18 rebeli și în marca Burgel, 43. De acolo se duse la Rottenburg unde patriciatul făcuse deja o contra revoluție și arestase pe Stephan de Menzingen. Micii burghezi și plebeii din Rottenburg trebuiră să se căiască că au avut o atitudine atât de echivocă față de țărani, refuzându-le până în ultimul moment orice ajutor, că au contribuit dintr'un spirit de egoism strâmt la strivirea industriei rurale în beneficiul breslelor orășenești și că n'au renunțat decât forțat la veniturile municipale provenite din sarcinile feudale care apăsau asupra țăranilor din împrejurimi. Margravul decapită 16 și, în primul rând, firește, pe Menzingen. Episcopul de Würzburg parcurse în acel mod teritoriul său, pe care-l jefui, devastă și incendia. În marșul său victorios, el execută 256

rebeli și la reîntoarcerea sa în Würzburg, își încoronă opera decapitând încă 13 cetățeni.

În regiunea Mainz, guvernatorul-episcop Wilhelm de Strassburg restabili ordinea fără a întâmpina vre-o rezistență. El nu execută decât 4 persoane. Rheingau, care de-a-semenea se răsculase, dar unde țăraniile se reîntoarseră după aceea acasă, fu atacat de Frohen von Hutten, vărul lui Ulrich și „pacificat” complet prin executarea a 12 instigatori. Frankfurtul, unde izbucniseră mișcări revoluționare importante fusese menținut în liniște, mai întâi grație concesiunilor făcute de Consiliu, iar mai târziu, grație sosirii trupelor recrutate de orașe. În Palatinatul renan, în urma rușii de către elector a acordului pe care-l semnase, 8.000 de oameni se adunară din nou și incendiară mănăstirile și castelele. Episcopul de Trier, chemă în ajutorul său pe mareșalul de Saverna și-i bătu începând dela 23 Mai, la Pfedersheim. O întreagă serie de acte de cruzime (numai la Pfedersheim fură executați 82 de țărani) și luarea Weissenburgului puseră capăt, la 7 Iulie, răscoalei.

Din toate bandele țărănești nu mai rămase de învinse decât două, aceea din Hegau și Pădurea Neagră precum și aceea din Allgau. Arhiducele Ferdinand recurse la intrigi față de ambele bande. După cum margravul Casimir și alți prinți au căutat să utilizeze insurecția pentru confiscarea domeniilor și principatelor eclesiastice, tot așa arhiducele Ferdinand s'a sforțat s'o utilizeze pentru a mări domeniile Casei de Austria. El începuse negocieri cu Walter Bach, șeful țăraniilor din Allgau și cu Hans Müller din Bulgenbach, care comanda bandele din Hegau, cu scopul de a-i face pe țărani să se declare partizani ai anexării la Austria. Dar cu toate că arhii au fost coruptibili, le-a fost imposibil să obțină dela țărani din Allgau mai mult decât acceptarea armistițiului cu arhiducele și observarea neutralității față de Austria.

În cursul retragerii lor din Württemberg, țăraniile din Hegau distruseră un mare număr de castele și primară întâ-

irii din teritoriile margraviatului de Baden. La 13 Mai, ei
 merseră asupra Freiburgului pe care-l bombardară începând
 dela 18 și în care pătrunseră în ziua de 23, cu drapelul des-
 fășurate, după capitularea orașului. De acolo porniră asupra
 Stockbachului și Radolfzellului și luptară mult timp fără re-
 zultat contra garnizoanelor acestor orașe. Acestea, precum
 și nobilimea și orașele din împrejurimi chemară în ajutorul
 lor pe țărani din See, sprijinindu-se pe tratatul dela Wein-
 garten și vechii rebeli ai bandeii din See se răsculară, în nu-
 măr de 5.000 contra propriilor lor aliați. Atât de mare era
 îngustimea locală a acestor țărani. Numai 600 refuzară și în-
 cercară să se alătore țărănilor din Hegau, dar fură masa-
 crați. Țăranii din Hegau, la ordinul lui Hans Müller din Bul-
 genbach, care fusese cumpărat, ridicară asediul și se împrăș-
 tiară în cea mai mare parte, după fuga lui Hanz Müller. Cei-
 lalți se retrăsară pe pantele Hiltzingului, unde fură învinși
 în ziua de 16 Iulie și nimiciți de trupele devenite, între timp,
 disponibile. Orașele elvețiene mijlociră pentru obținerea
 unui acord cu țărani din Hegau, acord care nu împiedecă,
 ca Hans Müller de Bulgenbach, cu toată trădarea sa, să fie
 arestat și decapitat la Laufenberg. În Breisgau, Freiburg se
 desprinse la 17 Iulie de asociația țărănească și trimise
 trupe contra revoltaților. Dar și aici din cauza slăbiciunii nu-
 merice a prinților fu semnat un acord în ziua de 11 Septem-
 brie la Offenburg, în care fu înglobat și Sundgau. Cele 8 u-
 niuni din Pădurea Neagră și țărani din Klettgau care nu fu-
 seseră încă dezarmați, fură împinși încă odată la răscoală,
 prin tirania contelui de Sulz și bătuți în Octombrie. La 13
 Noembrie, țărani din Pădurea Neagră fură constrânși să sem-
 neze un acord și la 6 Decembrie Waldschut, ultima cetate a
 răscoalei de pe Rinul de sus, căzu.

După retragerea seneșalului, țărani din Allgau și-au
 reluat campania contra mănăstirilor și castelelor și s'au de-
 dat la represalii energice pentru devastările săvârșite de
 trupele Ligii. Nu li se opuse decât puține trupe, care între-

prinseră atacuri mărunte, fără a putea să-i urmeze în păduri. În Iunie, o mișcare izbucni la Memmingen — care s'a arătat relativ neutru — contra patriciatului, mișcare care nu putu să fie reprimată decât grație vecinătății unor trupe ale Ligii, care veniră la timp în ajutorul patriciatului. Schappeler, predicatorul și șeful mișcării plebeie, fugi la St. Gallen. Țăranii sosiră și se pregătiră să deschidă o breșă în ziduri, când aflară că seneșalul se apropia venind din Würzburg. La 27 Iunie merseră în întâmpinarea sa în două coloane, prin Babenhausen și Obergünzburg. Arhiducele Ferdinand făcu atunci o nouă încercare de a-i câștiga pe țăranii la Casa de Austria. Sprijinindu-se pe armistițiul încheiat cu ei, ordonă seneșalului să oprească ostilitățile contra țăranilor. Dar Liga suabă îi ordonă să-i atace și să se oprească numai masacrele și incendiile. Georg Truhsess era însă destul de inteligent pentru a renunța la cea mai bună armă a sa, chiar dacă i-ar fi fost posibil să-și țină în frâu mercenarii, pe care i-a condus din exces în exces, din Bodensee până la Main. Țăranii, în număr de 23.000, luară pozițiune, sub conducerea lui Iller și Luibas. Seneșalul se așeză în fața lor în fruntea unei armate de 11.000. Pozițiunile celor două armate erau puternice. Cavaleria nu putea să acționeze pe aceste teren și dacă trupele seneșalului erau superioare țăranilor din punct de vedere al organizării, al tehnicii militare și disciplinei, țăranii din Allgau, numărau în rândurile lor un mare număr de soldați oțeliți și țăranii experimentați și dispuneau de o artilerie serioasă și bine servită. La 19 Iulie trupele Ligii deschiseră focul, care continuă și în ziua de 20 de ambele părți, dar fără rezultat. În ziua de 21 Georg de Frundsberg, cu 30.000 de mercenari, se alătură seneșalului. El cunoștea un mare număr de șefi țăranii care au servit sub ordinele sale în campania din Italia și începu tratative cu ei. Trădarea reuși acolo unde forța armelor eșuase. Walter Bach și mai mulți căpitani și comandanți de artilerie se lăsară cumpărați. Aceștia opriră toată rezerva de pulbere a țăranilor

și-i hotărî să facă o încercare de învăluire. Dar abia părăsiră țărani pozițiunile lor solide, că alunecară în cursa pe care senesalul, de acord cu Bach și alți șefi trădători, le-o întinseseră. Ei puteau cu atât mai puțin să se apere, cu cât șefii lor i-au părăsit sub pretextul unei recunoașteri ce aveau făcut și se aflau deja în drum spre Elveția. Două din coloanele țărănești fură astfel complet distruse: a treia abia mai putu să se retragă, în ordine, sub conducerea lui Knopf de Luibas. Ea se stabili din nou pe Kollenberg, lângă Kempten unde Georg Truchsess o înconjură. Dar nici aci nu îndrăsnî s'o atace. Se mulțumi să-i taie toate comunicațiile cu exteriorul și se sforță s'o democalizeze, incendiind aproape 200 de sate din împrejurimi. Foamea și spectacolul locuințelor lor în flacări îi determinară, în cele din urmă pe țărani să se întoarcă acasă (25 Iulie). Mai mult de 20 dintre ei fură imediat executați. Knopf de Luibas, singurul șef al acestei bande care nu și-a trădat drapelul reuși să fugă la Bregenz. Dar acolo fu arestat și spânzurat, după o lungă ședere în închisoare.

Astfel se termină războiul țaranilor suabi și franco-nieni.

VI.

RAZBOIUL ȚĂRANILOR DIN TURINGIA, ALSACIA ȘI AUSTRIA

La izbucnirea primei răscoale din Suabia, Thomas Münzer se reîntoarce în grabă în Turingia și se stabilește, începând de la sfârșitul lui Februarie sau începutul lui Martie, în orașul liber Mühlhausen, unde partidul său era cel mai puternic. El avea în mână firele întregii mișcări și prevedea importanța furtunii care era pe punctul de a izbucni în Germania de Nord. Făcu din Turingia centrul mișcării pentru Germania de Nord. El găsi aci un teren favorabil, Turingia, principalul centru al Reformei, era tulburată în cel mai înalt grad. Mizeria materială a țăranilor, împilați, precum și doctrinele revoluționare, religioase și politice în circulație, au pregătit și pe țăranii din ținuturile vecine : Hessa, Saxa și Harz pentru o răscoală generală. La Mühlhausen, îndeosebi, marea masă a micii burghezii era câștigată pentru ideile extreme ale lui Münzer și era nerăbdătoare să-și valorifice superioritatea numerică asupra patriciatului. Münzer însuși, trebui — pentru a nu anticipa momentul potrivit — să procedeze cu băgare de seamă. Dar discipolul său Pfeiffer, care conduce mișcarea la Mühlhausen, se compromise într'atât încât era în imposibilitate să mai întârzie izbucnirea răscoalei și, la 17 Martie 1525, încă înaintea răscoalei generale din Germania de Sud, Mühlhausen avu revoluția sa. Vechiul Consiliu patrician fu răsturnat și guvernul orașului

încredințat noului „Consiliu etern”, al cărui președinte era Münzer.

Cel mai mare rău ce i se poate întâmpla conducătorului unei mișcări extremiste este să fie constrâns a lua puterea într'o epocă în care mișcarea nu este coaptă pentru dominația clasei pe care o reprezintă și pentru aplicarea măsurilor pe care le pretinde domnia acestei clase. Ceea ce poate face nu depinde de voința sa, ci de stadiul în care a ajuns antagonismul diferitelor clase și de gradul de dezvoltare al condițiilor de existență materială, precum și de starea producției și a transporturilor, care determină, la fiecare moment dat, gradul de dezvoltare al antagonismului de clasă. Ceea ce trebuie să facă, ceea ce propriul său partid cere dela dânsul, nu depinde iarăși de dânsul, dar nici de gradul de dezvoltare al luptei de clasă și al condițiilor sale; el este legat de doctrinele și revendicările sale de până acum, care iarăși nu rezultă din raporturile momentane ale claselor sociale unele față de altele și nici din starea momentană, mai mult sau mai puțin întâmplătoare, a raporturilor de producție și transport, ci din înțelegerea mai mare sau mai mică a tendințelor generale ale dezvoltării sociale și politice. El se găsește astfel în mod necesar într'o dilemă insolubilă: ceea ce poate face, contrazice întreaga sa acțiune de până acum, principiile sale și interesele directe ale partidului său și ceea ce trebuie să facă este irealizabil. Într'un cuvânt, el este nevoit să reprezinte nu partidul său, clasa sa, ci clasa pentru domnia căreia mișcarea este coaptă. El este obligat, în interesul mișcării, să apere interesele unei clase care-i este străină și să hrănească propria sa clasă cu fraze, promisiuni și cu asigurarea că interesele acelei clase străine sunt propriile ei interese. Oricine cade în această situație falsă, este pierdut în mod iremediabil. Am avut recent exemple în această privință. Să ne reamintim poziția pe care au adoptat-o reprezentanții proletariatului în ultimul guvern provizoriu francez, deși ei înșiși nu reprezentau de-

cât o etapă foarte inferioară a dezvoltării proletariatului. Oricine, după experiența guvernului din Februarie — fără a vorbi despre nobilele noastre guverne provizorii germane și despre regențele noastre — mai poate încă specula asupra pozițiilor oficiale, trebuie să fie sau mărginit peste măsură, sau să nu aparțină decât după fraze partidului revoluționar extrem.

Poziția lui Münzer în fruntea „Consiliului etern” din Mühlhausen era totuși mult mai grea decât aceea a oricărui guvern revoluționar modern. Nu numai mișcarea de atunci, ci chiar secolul său, nu erau încă coapte pentru realizarea ideilor pe care el însuși abia începuse să le presimtă în mod confuz. Clasa pe care o reprezenta, departe de a fi complet dezvoltată și coaptă pentru dominația și transformarea întregii societăți, abia atunci se năștea. Transformarea socială pe care o urmărea era așa de puțin fondată în condițiunile materiale ale vremii, încât acestea pregăteau chiar o nouă ordine socială care era tocmai contrariul aceleia pe care visa s'o instaureze. Cu toate acestea el rămase legat de predicele sale de până atunci asupra egalității creștine și asupra comunității evanghelice a bunurilor. El trebuia deci, cel puțin, să încerce să le pună în aplicare. Proclamă comunitatea bunurilor, obligațiunea pentru toți de a munci și desființarea oricărei autorități. În realitate însă, Mühlhausen rămase un oraș liber, republican, cu o constituție oarecum democratică, cu un senat ales pe baza votului universal, supus controlului adunării cetățenilor și cu un sistem de aprovizionare naturală a celor săraci, improvizat în pripă. Transformarea socială care înspăimânta atât de mult pe contemporanii burghezi protestanți, nu a mers, în fapt, niciodată dincolo de o încercare slabă și inconștientă de a instaura, în mod prematur, viitoarea societate burgheză.

Insuși Münzer, părea că a simțit prăpastia ce exista între teoriile sale și realitatea nemijlocită și actuală, prăpastie care putea să-i rămână cu atât mai puțin ascunsă cu

cât concepțiunile sale geniale trebuiau să se reflecteze într'un mod mai schimonosit în capetele tari ale marelui masse a partizanilor săi. El se consacră cu un zel extraordinar extinderii și organizării mișcării. Redacta scrisori și trimitea curieri și emisari în toate părțile. Scrierile și predicile lui respiră un fanatism revoluționar, care uimește, chiar după scrierile sale anterioare. Tânărul humor naiv al primelor sale pamflete revoluționare a dispărut complet. Limbajul senin al gânditorului, care nu-i era străin până atunci, nu mai apare. De acum înainte, Münzer nu mai este decât un profet al revoluției. El ațâță fără încetare ura contra claselor dominante, excită pasiunile cele mai aprinse și nu mai întrebuițează decât expresiunile cele mai violente pe care i le pune în gură delirul religios și național al profeților Vechiului Testament. Ne putem da seama după stilul pe care trebuia să-l întrebuițeze de acum înainte, care era gradul de dezvoltare intelectuală al publicului asupra căruia avea de acționat.

Exemplul Mülhausenului și agitația lui Münzer au avut repercusiuni până departe. În Turingia, Eichsfeld, Harz, în ducatele saxone, în Hessa și Fulda, în Franconia de sus și Vogtland, țărani se răscoală pretutindeni, adunându-se în bande și incendiind castelele și mănăstirile. Münzer era mai mult sau mai puțin recunoscut ca șef al întregii mișcări și Mülhausen a rămas punctul central, în timp ce la Erfurt triumfa o mișcare pur burgheză iar partidul dominant observa, în mod constant, o atitudine echivocă față de țărani.

În Turingia, prinții erau, la început, tot așa de încurcați și neputincioși în fața țăranilor ca și în Franconia și Suabia. Abia în ultimele zile ale lunii Aprilie landgravul de Hessa reuși să adune o armată — același landgrav Filip, despre a cărui pietate istoricii protestanți și burghezi ai Reformei nu găsesc destule cuvinte de laudă și despre ale cărui infamii contra țăranilor vom spune îndată câteva cuvinte. Landgravul Filip supuse cu repeziciune prin câteva expediții scurte și printr'o acțiune energetică, partea cea mai mare a

țării sale, aduse noi întăriri și pătrunse apoi în teritoriul abatelui de Fulda, fostul său suzeran. La 3 Mai bătău la Frauenberg banda țărănească din Fulda, supuse tot ținutul și profită de ocazie, nu numai pentru a scăpa de suveranitatea abatelui Fulda, ci chiar pentru a transforma abația de Fulda într'un teritoriu hessian, rezervând, firește, secularizarea ei pentru mai târziu.

Puse apoi mâna pe Eisenach și Langensalza și porni, după ce se alăturase trupelor ducelui de Saxa, contra centrului principal al răscoalei, Mühlhausen. Münzer își adună forțele, 8.000 de oameni în total, cu câteva tunuri, la Frankenhäusen. Banda turingiană era foarte departe de a avea combativitatea de care făcuseră dovadă o parte din bandele suabe și franconiene în fața senesalului din Waldburg. Ea era prost echipată și puțin disciplinată, număra puțini soldați încercați și nu dispunea de șefi. Münzer însuși nu posedea, în mod vădit, nici cele mai mici cunoștințe militare. Totuși, prinții găsiră oportun să întrebuințeze și aci tactica care i-a permis de atâtea ori lui Georg Truchsess să obțină victoria: sperjurul. La 16 Mai prinții începură tratativele cu țărani, încheiară cu ei un armistițiu și-i asaltară brusc, înainte ca armistițiu să fi expirat.

Münzer stătea cu ai săi pe înălțimea numită și azi Schlachtberg, retransat înapoia unei baricade de care. Descurajarea făcuse ravagii considerabile în rândurile țărănilor. Prinții promiteau o amnistie generală dacă țărani consimțeau să-l predea viu pe Münzer. Acesta convocă un cerc pentru a discuta propunerile prinților. Un cavaler și un preot se pronunță în favoarea capitulării. Münzer dispuse să fie aduși imediat în mijlocul cercului și-i decapită. Acest act de energie teroristă, primit cu entuziasm de elementele revoluționare ale bandei, întări moralul țărănilor; cu toate acestea însă, cea mai mare parte s'ar fi împrăștiat, fără a opune vreo rezistență, dacă nu ar fi remarcat că armata prinților, după ce înconjurase toată înălțimea, înainta în co-

loane strânse, neținând seama de armistițiul. Țăranii se adunară cu repeziciune în dosul carelor. Dar gloanțele și ghiulelele începură să-i lovească pe țăranii desarmați și neexperimentați, iar infanteriștii soseau la baricada de care. După o scurtă rezistență, linia de care fu străpunsă, tunurile țăranilor fură luate și țăranii împrăștiati. Ei fugiră într'o desordine îngrozitoare, pentru a cădea cu atât mai sigur în mâinile coloanelor de acoperire și a cavaleriei, care îi masacră în mare măsură. Din 8000 de țărani, 5000 fură masacrați. Restul intră în Frankenhausen, urmași de-aproape de cavaleria inamică. Orașul fu luat. Münzer, rănit la cap, fu descoperit într'o casă și luat prizonier. La 25 Mai capitulă și Mühlhausen. Pfeiffer, care rămase aci, reuși să fugă, dar fu arestat la Eisenach.

Münzer fu supus torturilor în prezența prinților și decapitat. El merse la locul supliciuului cu acelaș curaj de care a dat dovadă în tot timpul vieții. Avea cel mult 28 ani, când a fost executat. Deasemenea a fost decapitat și Pfeiffer și, odată cu aceștia doi, încă numeroși revoluționari. La Fulda, omul lui Dumnezeu. Pilip de Hessa, începe judecata sa sângeroasă. El și prinții saxoni făcură să fie decapitate 24 de persoane la Eisenach, 41 la Langensalza, 300 după bătălia dela Frankenhausen mai mult de 100 la Mühlhausen, 26 la Germar, 50 la Tungeda, 12 la Sangerhausen, 8 la Leipzig, fără a mai socoti mutilările și alte torturi, jafurile și incendierile satelor și orașelor.

Mühlhausen pierdu calitatea de oraș liber și fu anexat teritoriilor saxone, întocmai ca și abația de Fulda landgraviatului de Hessa.

Prinții porniră acum asupra pădurii turingiene unde țăranii franconieni din tabăra dela Bildhausen se alăturaseră țăranilor din Turingia și incendiară un mare număr de castele. Bătălia începu înaintea localității Meiningen. Țăranii fură bătuți și se retraseră spre oraș. Acesta le închisese brusc porțile și amenința să-i atace pe la spate. Țăranii cu-

prinși de panică, începură tratative cu prinții și se împrăștiară fără a mai aștepta sfârșitul.

Tabăra dela Bildhausen s'a împrăștiat de mult. In acest mod fură nimicite, după distrugerea acestei bande, ultimele rămășițe ale răsculaților din Saxonia, Hessa, Turingia și Franconia de sus.

In Alsacia, răscoala izbucni mai târziu decât pe malul drept al Rinului. Abia pe la mijlocul lui Aprilie, se răscolară țărani episcopului de Strassbrug, apoi cei din Alsacia de sus și Sungau. La 18 Aprilie, o bandă de țărani din Alsacia de jos jefui mănăstirea Altorf. Alte bande de țărani se formară la Ebersheim și Barr precum și în Willertal și Urbistal. Toate aceste bande se uniră pentru o formă marea bandă a Alsaciei de jos, cuceriră orașe și târguri și distruseră mănăstirile. Pretutindeni mobilizează de fiecare trei oameni câte un om. Cele 12 articole ale acestei bande sunt mult mai radicale decât acelea ale țăranilor din Suabia și Franconia.

In timp ce o coloană de țărani din Alsacia de jos se aduna, la începutul lui Mai, la St. Hippolyt și după o încercare zadarnică de a pune mâna pe acest oraș, intra la 10 Mai, în Barken, la 13 în Rappoltweiler, la 14 în Reichenweiler, în urma înțelegerii cu burghezii acestor orașe, o a doua coloană, având în frunte pe Erasmus Gerber, merse asupra Strassburgului pentru a-l cucerii prin surpriză. Încercarea nu reuși. Coloana se întoarse atunci în direcția Vosgilor, distruse mănăstirea Mauersmünster și asediă Saverna, care se predă la 13 Mai. De acolo se îndreptă spre frontiera Lorenei și răscolă partea megieșă a ducatului, fortificând în acelaș timp defileurile din munți. La Herbolzheim, pe Saar și la Neuburg se formară tabere mari; la Saargemünd se retraseră 4000 de țărani germano-loreni. Două coloane de avantgardă, aceea din Kolben, în Vosgi, la Sturzelbrunn și aceea din Kleeburgen, la Weissenburg, acoperiră frontul și flancul drept, în timp ce flancul stâng se sprijinea pe țărani din Alsacia de jos.

Aceștia din urmă, în mișcarea dela 20 Aprilie, au constrâns localitatea Schulz, la 10 Mai, Gebweiler la 12, Semsheim la 15 și împrejurimile să adere la confederația țărănească. Guvernul austriac și orașele libere din împrejurimi se aliară de îndată contra lor, dar nu putu să le opună nici o rezistență serioasă și cu atât mai mult să-i atace. Așa se explică de ce Alsacia întreagă, cu excepția câtorva orașe, era pe la mijlocul lui Mai, în mâinile răsculaților.

Dar armata care trebuia să pedepsească îndrăsneala țăranilor elvețieni începuse să se apropie. Fiancezii fură aceia care restaurară aci dominația feudală. La 6 Mai ducele Anton de Lorena porni în fruntea unei armate de 30.000 oameni, cuprinzând floarea nobilimei franceze, precum și mercenari din Spania, Piemont, Lombardia, Grecia și Albania. La 16 Mai el întâlni la Lutzelstein 400 de țărani, pe care-i bătu cu ușurință, și a doua zi constrânse orașul Saverna, ocupat de țărani, să capituleze. Dar în timp ce trupele lorene intrau în oraș și dezarmau pe țărani capitularea fu violată. Țărani dezarmați fură atacați de mercenari și masacrați în cea mai mare parte. Celelalte coloane din Lorena de jos se împrăștiară și ducele Anton porni întru întâmpinarea bandelor din Alsacia de sus. Aceste bande, care au refuzat să trimită ajutor țăranilor din Alsacia de jos la Saverna, fură atacate la Scherweiler de toate forțele lorene unite. Țăranii se apărară voinicește, dar enorma superioritate numerică a adversarului: 30.000 contra 7.000 și trădarea unui număr de cavaleri, în deosebi aceea a judecătorului din Reichenweiler, făcu bravura inutilă. Ei fură complet bătuți și împrăștiați. Ducele supuse întreaga Alsacie cu cruzimea obișnuită la prinți. Nu-i scăpă decât Sundgau. Guvernul austriac îi determină pe țărani, sub amenințarea că va chema pe duce în țară, să încheie, la începutul lui Iunie, acordul dela Ensisheim. Nu se ținu însă de acord și spânzură în masă pe predicatorii și șefii mișcării. Țăranii făcură o nouă răs-

coală, care se termină prin încorporarea țăranilor din Sundgau în tratatul dela Offenburg (18 Septembrie).

Nu ne mai rămâne acum decât să spunem câteva cuvinte despre războiul țăranilor din Alpii Austriei. Aceste regiuni precum și episcopatul de Salzburg alăturat se aflau dela stăra prava într'o opoziție continuă cu guvernul și nobilimea și învățămintele Reformei au găsit și aci un teren favorabil. Persecuțiile religioase și sporirile arbitrare ale impozitelor provocară răscoala.

Orașul Salzburg, susținut de țărani și de minierii din împrejurimi, era din 1522 în conflict cu episcopul, pe chestiunea privilegiilor sale municipale, precum și pentru chestiuni în legătură cu exercițiul cultului. La sfârșitul anului 1524, episcopul căzu asupra orașului cu două armate de mercenari, pe care le recrutase, îl teroriză cu ajutorul tunurilor castelului și urmări pe predicatorii eretici. În acelaș timp percepă impozite noi și grele, atâfând astfel la extrem populația. În primăvara anului 1525, concomitent cu răscoala țăranilor din Suabia, Franconia și Turingia, țărani și minierii din întreaga regiune se răsculară brusc, se organizară în bande sub comanda căpitanilor Prossler și Weitmoser, eliberară orașul și asediază castelul din Salzburg. Ei întemeiară întocmai ca și țărani din Germania occidentală, o asociație creștină și-și formulară revendicările în 14 articole.

Deasemenea se răsculară, în primăvara anului 1525 și țărani din Styria, Austria de sus, Carintia și Carniolia, unde noi impozite, drepturi de vamă și decrete atinseseră grav poporul în interesele sale vitale. Țărani puseră mâna pe un număr de castele și bătură pe învingătorul stăra pravelor, pe vechiul căpitan Dietrichstein la Gryss. Deși guvernul reuși cu făgădueli, să potolească o parte din răsculați, totuși, cei mai mulți dintre ei rămaseră împreună și se uniră cu răsculații din Salzburg, în așa fel încât întreaga regiune Salzburg și cea mai mare parte din Austria de sus, Styria, Carintia și Carniolia, căzu în mâinile țăranilor și minierilor.

În Tirol, învățăturile Reformei găsiră de asemenea o primire bună. Trimișii lui Münzer, desfășurau aci, mai mult chiar decât în alte regiuni ale Alpilor Austrieci, o activitate încoronată de succes. Ducele Ferdinand urmări și aci pe predicatorii noii învățături și aduse, prin noi reglementări fiscale, atingeri grave privilegiilor populației. Ur-marea a fost, ca pretutindeni, izbucnirea răscoalei în primăvara aceluiaș an 1525. Răsculații, al căror șef suprem, Geismaier era discipolul lui Münzer, singurul șef țaran cu vocații militare însemnate, puseră mâna pe un mare număr de castele și întreprinseră o acțiune foarte energică, mai ales la Sud, în regiunea Etsch contra preoților. Țăranii din Vorarlberg se răscurară și ei, unindu-se cu țărani din Allgau.

Arhiducele amenințat din toate părțile, făcu concesii peste concesii rebelilor, pe care mai înainte voia să-i nimicască prin fier și foc. El convocă dietele țărilor ereditare și încheiă, până la adunarea lor, un armistițiu cu țărani. Între timp, se pregătea din toate puterile pentru a putea, cât se poate de repede, să vorbească un alt limbaj cu „criminalii”.

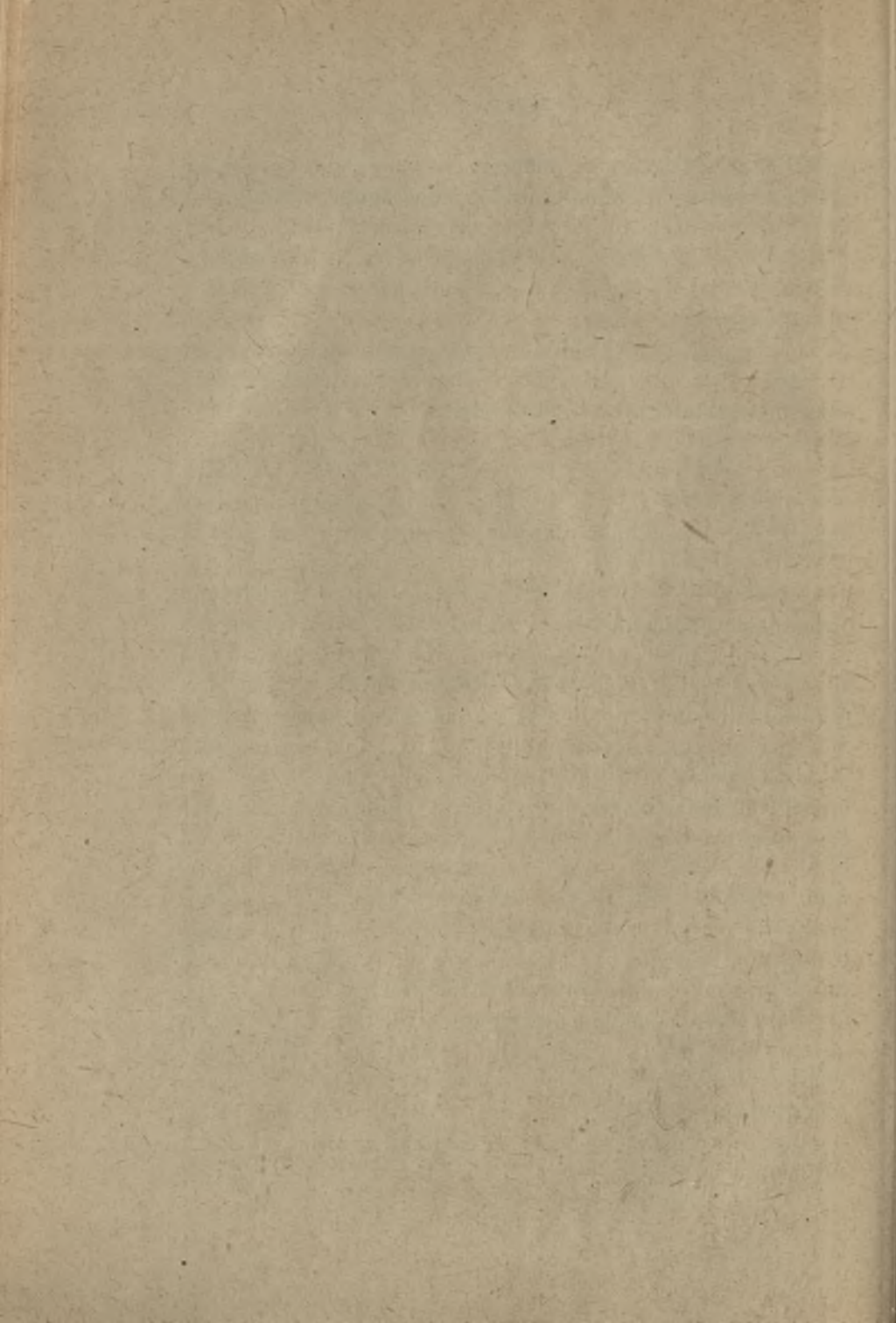
Armistițiul, firește, nu fu respectat multă vreme. Dietrichstein, care era pe punctul de a nu mai avea bani, începu să ridice din ducate contribuțiuni de războiu. Trupele slave și maghiare se dedară la cele mai infame grozăvii contra țăranilor. Din această cauză, cei din Styria se răscurară din nou, asediară în noaptea de 2 și 3 Iulie, pe căpitanul Dietrichstein la Schladming și-i masacră pe toți aceia care nu vorbeau nemțește. Dietrichstein însuși fu făcut prizonier. La 3 dimineața țărani făcură un tribunal, care condamnă la moarte 40 de nobili cehi și croați. Ei fură decapitați pe loc. Rezultatul fu că Arhiducele acceptă imediat toate revendicările stărilor din cele cinci ducate (Austria de sus și de jos, Styria, Carintia și Carniolia).

Revendicările Landtagului fură acceptate de asemenea și în Tirol, acceptare care aduse după sine pacificarea Nor-

dului. Sudul însă, care își menținea vechile sale revendicări față de hotărârile mai moderate ale Lândtagului, rămase sub arme. Abia în Decembrie, Arhiducele reuși să restabilească în această parte ordinea prin violență. El nu uită să execute un mare număr de instigatori și șefi ai răscoalei care căzură în mâinile sale.

În Aprilie, 10.000 soldați bavarezi sub conducerea lui Georg von Frundsberg, merseră asupra Salzburgului. Această forță impunătoare, precum și neînțelegerile ce izbucniră între țărani, îi făcură pe cei din Salzburg să încheie cu episcopul un acord, care fu semnat la 1 Septembrie și la care aderă și arhiducele. Dar cei doi prinți care între timp își întăriseră trupele, călcară îndată acordul și-i siliră astfel pe țărani din Salzburg să se răscoale din nou. Răsculații rezistară întreaga iarnă. În primăvară, Geismaier se uni cu ei și începu o campanie strălucită contra trupelor care se apropiau din toate părțile. Într'o serie de lupte eroice, bătău unele după altele — în Mai și Iunie 1525 — trupele bavareze, austriace, pe ale Ligii suabe, precum și pe mercenarii episcopului de Salzburg și reuși, pentru mult timp, să împiedice fuziunea diferitelor corpuri. Pe lângă aceasta, găsi timp să asedieze orașul Radstadt. În fine, înconjurat de toate părțile de trupe superioare ca număr, fu silit să ridice asediul, reuși să treacă prin liniile inamice și conduse rămășițele armatei sale prin Alpii austrieci, pe teritoriul venețian. Republica venețiană și Elveția oferiră neobositului șef țaran puncte de sprijin pentru noi intrigi. El se strădui timp de un an, să le atragă într'un războiu contra Austriei, care urma să-i dea prilejul să provoace o nouă răscoală țărănească. Dar, în cursul acestor negocieri, căzu sub loviturile unui asasin. Arhiducele Ferdinand și Episcopul de Salzburg nu puteau fi liniștiți atât timp cât Geismaier era încă în viață. Ei plătiră pe un bandit să-l asasineze, și acesta reuși să-l suprimă, în 1527, pe temutul rebel.

VII.

CONSECINȚELE RĂZBOIULUI ȚĂRANILOR

Retragerea lui Geismaier pe teritoriul venețian puse capăt ultimului epilog al războiului țăranilor. Țăranii căzură din nou, pretutindeni, sub dominația stăpânilor lor, eclesiastici, nobili sau patricieni. Acordurile care fuseseră încheiate pe alocuirea cu dâșii, fură rupte. Vechile sarcini fură agravate prin contribuțiunile enorme pe care învingătorii le impuseră învișilor. Cea mai mare încercare revoluționară a poporului german se termină printr'o înfrângere rușinoasă și o împilare momentan îndoită. Totuși, în cursul timpului situația țăranilor nu a fost agravată de eșecul răscoalei. Tot ce nobilimea, prinții și preoții puteau să le smulgă în fiecare an, le-au smuls chiar înainte de războiu. Țăranul german de atunci avea ceva comun cu proletariatul modern, și anume: partea sa la produsul muncii se reducea la minimum-ul mijloacelor de subsistență necesare întreținerii sale și reproducerii clasei sale. În general, nu li se putea lua mai mult. Desigur, un mare număr de țărani înstăriți fură complet ruinați, un mare număr de dijmași fură supuși iobăgiei, comunități întregi fură confiscate de prinți, un mare număr de țărani fură aruncați în rândurile vagabonzilor sau a plebei dela orașe, ca urmare a distrugerii caselor lor, a devastării câmpurilor lor, precum și a desordinei generale. Dar războaiele și devastările erau fenomene zilnice în societatea de atunci. și, în general, situația clasei țărănești era mult prea mizerabilă

pentru a mai putea fi agravată prin mărirea impozitelor. Războaiele religioase, care urmară și, în fine, războiul de 30 de ani, cu devastările și depopulările lui în massă și repetate, lovira pe țărani mult mai aspru decât războiul țăranilor. Îndeosebi războiul de 30 de ani nimici cea mai mare parte a forțelor productive întrebuințate în agricultură și aruncă, astrel, pentru mult timp, — ca urmare a distrugerii unui mare număr de orașe — pe țărani, plebei și burghezii ruinați în cea mai groaznică mizerie, asemănătoare cu aceea a țăranilor irlandezi.

Clasa care suferi cel mai mult urmările războiului fu clerul. Mănăstirile și așezămintele pioase au fost incendiate, obiectele lor prețioase jefuite, vândute în străinătate sau topite; rezervele lor consumate. El a fost acela care a opus pretutindeni cea mai mică rezistență și tocmai asupra lui a căzut mai puternic ura poporului. Celelalte clase, prinții, nobilimea și burghezia orașelor se bucurau chiar, în taină, de nenorocirile a căror victime erau prelații, pe care îi urau. Războiul țăranilor a făcut populară ideea secularizării bunurilor eclesiastice în folosul țăranilor. Prinții seculari și o parte din orașe se pregăteau să realizeze această secularizare în folosul lor și, în curând, — în țările protestante — domeniile prelaților căzură în mâinile prinților și patriciatului orașelor. Dominația prinților eclesiastici fu puternic sdruncinată și prinții seculari reușiră să exploateze în acest sens ura populară. Am văzut cum abatele de Fulda a căzut din rangul de suzeran în acela de vasal al lui Filip de Hessa. La fel, orașul liber Kempten a silit pe prințul — abate să-i vândă, la un preț derizoriu, o întreagă serie de privilegii importante.

Nobilimea a suferit și ea foarte mult. Cea mai mare parte a castelelor sale au fost nimicite, un număr dintre familiile cele mai de vază au fost ruinate și nu mai puteau să-și găsească existența decât intrând în serviciul prinților. Neputința ei față de țărani era constatată: pretutindeni a fost

bătută și silită să capituleze. Numai armatele prinților au salvat-o. Ea își pierdu din ce în ce mai mult importanța ei de clasă imperială și căzu sub dominația prinților.

Orașele nu avură nici ele vreun folos din războiul civil. Dominația patriciatului fu pretutindeni reînviată. Opoziția burgheziei fu pentru mult timp zdrobită. Vechea rutină patriciană continuă să se târască astfel, împiedecând din toate părțile comerțul și industria, până la Revoluția franceză. Orașele fură făcute răspunzătoare de către prinți de succesele momentane pe care le-au avut în mijlocul lor, în cursul luptei, partidul burghez sau plebeian. Orașele care aparțineau deja domeniilor prinților trebuiră să plătească contribuții grele, fură private de privilegiile lor și expuse, fără nicio apărare, arbitrarului lacom al prinților (Frankenhausen, Arnstadt, Schmalkaeden, Würzburg, etc.). Orașele imperiale fură încorporate domeniilor princiare (de ex. Mühlhausen) sau puse sub dependența morală a prinților vecini, cum a fost cazul unui mare număr de orașe ale Imperiului în Franconia.

Cei care au beneficiat, în aceste condițiuni, de războiul țărănilor, fură prinții. Am văzut chiar, la începutul acestei lucrări, cum încetineala dezvoltării industriale, comerciale și agricole a Germaniei, a făcut imposibilă orice centralizare a Germanilor ca națiune, cum nu a permis decât o centralizare locală și provincială și cum, prin urmare, reprezentanții acestei centralizări în lăuntrul împrăștierii, prinții, constituiau singura clasă care trebuia să profite de orice schimbare a relațiilor sociale și politice existente. Gradul de dezvoltare al Germaniei din acea vreme era atât de jos și, de altă parte, atât de deosebit în diferitele provincii, încât, alături de aceste principate seculare puteau să existe și principate eclesiastice, republici orășenești și conți și baroni suverani. Dar ea tindea, în acelaș timp, deși foarte încet și fără vlagă, la o centralizare provincială, adică la subordo-

narea celorlalte clase clasei prinților. De aceea, numai prinții puteau să tragă vreun folos din războiul țăranilor. Ceea ce s'a și întâmplat. Ei au tras un folos nu numai relativ, din faptul că concurenții lor: clerul, nobilimea și orașele, eșiră din războiu slăbite, ci și absolut, în sensul că prada lor a fost mai importantă decât a celorlalte clase. Bunurile ecleziastice, au fost secularizate în folosul lor. O parte a nobilimei ruinate pe jumătate sau în întregime, trebui să se supună, încetul cu încetul, dominației lor. Banii proveniți din contribuțiile de războiu așezate asupra orașelor și satelor, curgeau în casele fiscului lor, care, de altfel, în urma suprimării unui număr de privilegii municipale, dobândi o mai mare libertate de mișcare pentru operațiile sale financiare.

Războiul țăranilor agravă și consolidează starea de divizare a Germaniei, care a fost una din cauzele eșecului său.

Am văzut cum Germania era divizată nu numai într'un număr considerabil de provincii independente, aproape în întregime străine unele de altele, dar și cum națiunea, în fiecare din aceste provincii, era împărțită într'un număr mare de clase și de fracțiuni de clasă. Pe lângă prinți și preoți, găsim nobilimea și țărănimea, la țară; patricienii, burghezii și plebeii, în orașe, — toate clase ale căror interese erau complet diferite, dacă nu contradictorii. Deasupra acestor interese complicate, mai erau acelea ale Împăratului și Papei. Am văzut cum aceste interese se divizau, în cele din urmă, greoi, într'un mod confuz și multiform, în trei grupe principale; cum, cu toată această grupare penibilă, fiecare clasă se opunea direcției dezvoltării naționale determinate de condițiunile vremii de atunci, acționa independent, intra astfel în conflict nu numai cu toate elementele conservatoare, ci și cu toate celelalte elemente de opoziție și trebuia, în cele din urmă, să piară, în această luptă. Așa s'a întâmplat cu nobilimea în revolta lui Sickingen, cu țărănimea în războiul țăranilor și cu burghezia în mișcarea timidă a Reformei. Din cauza aceasta, în cea mai mare parte a regiunilor Ger-

maniei, țărani și plebeii nu putură ajunge la o acțiune comună, ci și-au stat unul altuia în cale. Am văzut deasemenea care au fost cauzele care au determinat această împrăștiere a luptei claselor, eșecul complet al mișcării revoluționare și semi-eșecul mișcării burgheze.

Cum împrăștirea locală și provincială și mărginirea locală și provincială care rezultă din aceasta în mod necesar, ruinară mișcarea; cum nici burghezii, nici țărani, nici plebeii, nu reușiră să ducă o acțiune generală coordonată; cum țărani acționară în fiecare provincie independent, refuzară în mod constant să vină în ajutorul țăranilor din regiunile învecinate și fură astfel bătuți succesiv de armate, a căror forță numerică, nu reprezenta adeseori nici a zecea parte din aceea a țăranilor răsculați — iată cele ce rezultă în mod clar din expunerea de până acum. Diferitele armistiții și acorduri, încheiate de către diferite bande cu adversarii lor, reprezintă tot atâtea acte de trădare față de cauza comună și singura grupare posibilă a diferitelor bande nu după solidaritatea mai mare sau mai mică a acțiunii lor proprii, ci după faptul că aveau un adversar comun în fața căruia au sucombat, este dovada cea mai izbitoare despre gradul de particularism al diferitelor provincii.

Și aici apare analogia cu mișcarea din 1848—1850. În 1848 interesele diferitelor clase opuse intrară, la fel în conflict, fiecare acționând pe socoteala sa. Burghezia prea dezvoltată pentru a putea suporta mai mult timp jugul absolutismului feudalo-biurocratic, nu era totuși suficient de tare pentru a subordona imediat propriilor sale interese interesele altor clase ale societății. Proletariatul, mult prea slab pentru a putea sări repede peste baricada burgheziei și să conteze pe o cucerire rapidă a puterii, învățase deja sub absolutism, să cunoască prea bine binefacerile regimului burghez și era, în general, mult prea dezvoltat pentru a putea, chiar pentru un timp foarte scurt, să vadă în emanciparea burgheziei propria sa emancipare. Masa populației, mici burghezi, me-

seriași, țărani, fu părăsită de aliații ei naturali, de burghezie, fiind socotită prea revoluționară și în parte de proletariat, care nu era încă suficient de dezvoltat. Divizată în mai multe fracțiuni, ea nu putu să realizeze nimic și se opuse elementelor de opoziție de dreapta și de stânga. Mărginirea locală, în fine, nu a putut fi mai mare în 1525 la țărani decât a fost în toate clasele care au participat la mișcarea din 1848. Cele o sută de revoluții locale, urmate de tot atâtea reacțiuni, care nu întâmpină mai multă rezistență decât cele dintâi, menținerea micilor state, sunt dovezi care vorbesc destul de clar. Oricine, după cele două revoluții germane din 1525 și 1848 și rezultatele acestora, poate să mai trănănească asupra republicii federative, este bun de azilul de alienați.

Dar cele două revoluții, cea din secolul al șaisprezecilea și cea dela 1848—50, cu toate asemănările lor, se deosebesc totuși esențial una de alta. Revoluția dela 1848 dovedește, dacă nu progresul Germaniei, cel puțin progresul Europei.

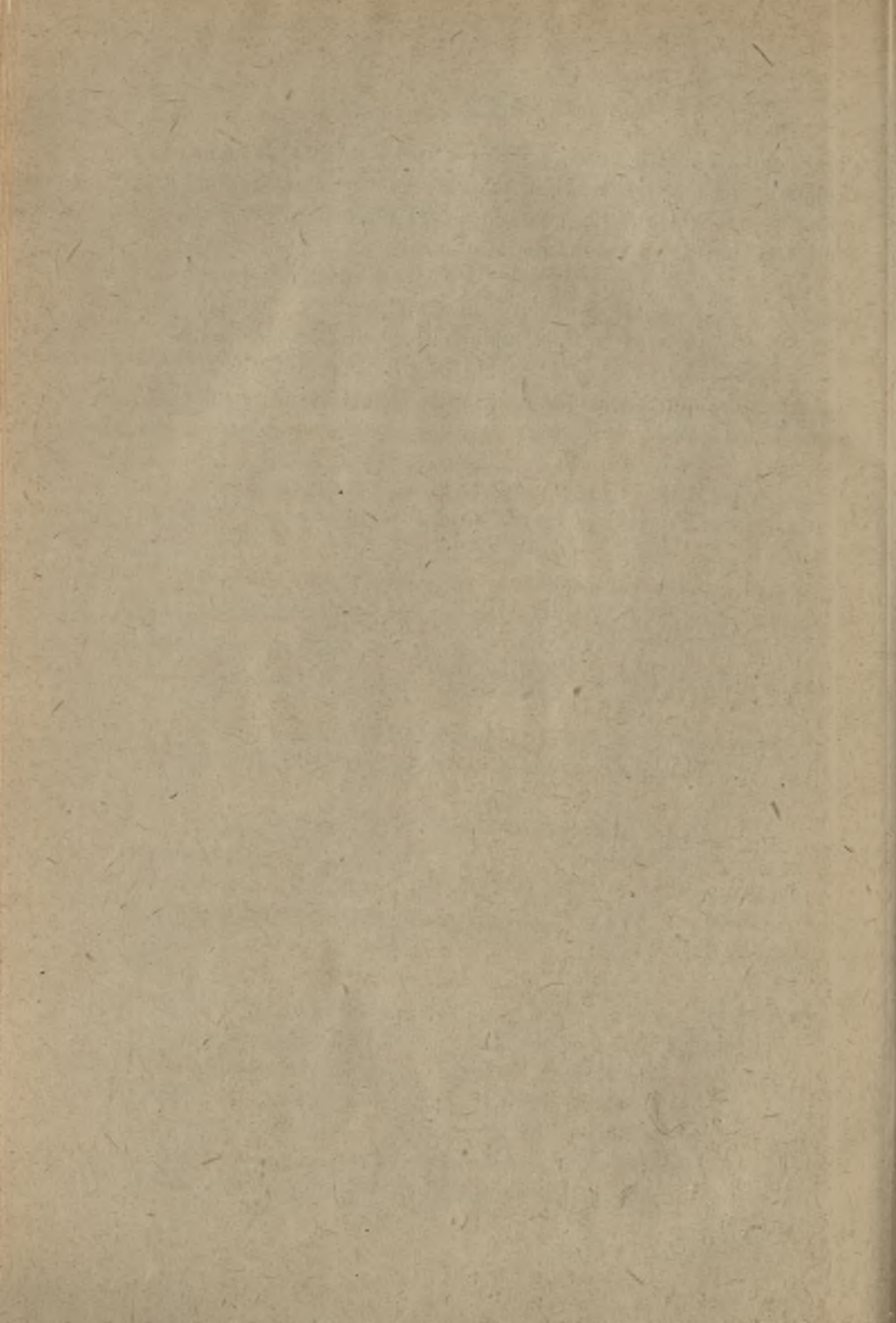
Cine a profitat de revoluția dela 1525? Prinții. Cine a profitat de revoluția din 1848? Marii prinți: Austria și Prusia.

În dosul micilor prinți dela 1525 stăteau micii burghezi de care primii erau legați prin plata impozitelor. În dosul marilor prinți din 1850, în dosul Austriei și Prusiei, stau marii burghezi moderni, care i-au pus rapid la jugul lor cu ajutorul datoriei de stat. Și în dosul marilor burghezi, stă proletariatul.

Revoluția din 1525 a fost o afacere locală germană, Englezii, Francezii, Cehii, Ungurii și-a făcut războiul lor fărâncesc înaintea Germaniei. Dacă Germania era divizată, Europa era și mai mult. Revoluția din 1848 n'a fost o afacere locală germană, ci o parte din marea mișcare europeană. Cauzele acestei revoluții nu trebuiesc căutate numai în cadrul strâmt al unei țări, nici chiar al unui continent. Se poate

chiar spune că țările care au fost câmpul de bătălie al acestei revoluții sunt tocmai acelea care au participat cel mai puțin la apariția ei. Ele nu sunt decât materii prime, mai mult sau mai puțin inconștiente și pasive, care sunt transformate în cursul unei mișcări la care participă întreaga lume, o mișcare care, de sigur în condițiunile sociale actuale, poate să ne apară exclusiv o forță străină, cu toate că nu este, la urma urmelor, decât propria noastră mișcare. De aceea revoluția dela 1848—1850 nu poate să se termine ca cea dela 1525.

APENDICE

CELE 12 ARTICOLE ALE ȚĂRANILOR

Titlu

Dreptele reclamații ale tuturor țăranilor și ale celor supuși autorităților spirituale și temporale, cărora cred că trebuie să li se plângă.

Salutarea

Cetitorului creștin, pace și îndurare dela Dumnezeu prin Christos.

Apologia

Un mare număr de răi creștini iau azi răscoala țăranilor drept pretext pentru a blesăma împotriva Evangheliei și pentru a zice: „Iată roadele noii învățături: refuzuri complete de supunere, rebeliuni, insurecție generală. Se adună frupe numeroase; se vrea reformarea puterilor eclesiastice și temporale, neliniștirea și poate chiar nimicirea lor”.

Articolii următori vor fi răspunsul nostru tuturor acestor detractori păcătoși și răi, căci aceștia șterg, în primul rând, rușinea cu care s'a încercat să se acopere Cuvântul lui Dumnezeu și scuză nesupunerea, mai mult, revolta țăranilor.

Evanghelia, într'adevăr, nu poate fi făcută răspunzătoare de răscoală, căci ea este Cuvântul lui Christos, Mesia cel făgăduit, a cărui cuvânt și viață nu ne învață decât iu-

birea, pacea, răbdarea, înțelegerea într'atât încât aceia care cred în acest Christos sunt însuflețiți de duhul iubirii și al păcii. Cum se poate deci ca atunci când toate articolele țărănilor (este ușor să ne dăm seama de aceasta) cer să ascultăm Evanghelia și să trăim după poruncile ei; cum se poate deci ca răii creștini s'o numească o cauză de revoltă și nesupunere?

Dacă unii răi creștini, dușmani ai Evangheliei se revoltă contra anumitor cereri, nu trebuie să facem răspunzătoare Evanghelia ci pe diavol care trezește în credincioși neîncrederea și ura, căutând prin acest mijloc să suprimă, să distrugă Cuvântul lui Dumnezeu, care nu învață decât iubirea, pacea și înțelegerea.

Ca o consecință clară și netă a tuturor celor ce preced, rezultă, în cele din urmă, că țărăniile care, în articolele lor, cer Evanghelia ca doctrină și regulă de viață nu pot fi numiți nesupuși și revoltați.

Dacă Dumnezeu vrea să împlinească rugămintea țărănilor care nu cer decât să trăiască după cuvântul său, cine vrea să se amestece în împlinirea dreptății sale (Isaia LX) cine ar îndrăzni să nu se supună Majestății sale? El a ascultat rugăcina fiilor lui Izrail care strigau către el (Rom. VII) și i-a slobozit din mâinile lui Faraon; nu poate el oare mântui și acum pe credincioșii săi? Da, el îi va mântui în scurt timp, suntem siguri de aceasta.

Cetitorule creștin, cetește cu atenție articolele următoare și apoi judecă:

ART. 1. — Dorința noastră este, mai întâi, ca, începând de astăzi, fiecare comună să aibă dreptul și puterea să-și aleagă singură păstorul (I. Tiun. XIII) și să-l revoace dacă purtarea sa merită dojană.

Păstorul astfel ales trebuie să predice deslușit și fără înconjur Sf. Evanghelie, fără nici o adăugare omenească (Fapte, XIV) și să ne facă să cunoaștem credința cea adevărată. Căci dacă Dumnezeu ne dă un motiv de a implora

Indurarea sa este pentrucă vrea să pună și să întipărească în sufletele noastre această credință. Căci dacă nu ne dă harul său, rămânem totdeauna carne și sânge (Deut. XVIII, Exod XXXI, Deut. X, Ioan VI) lucruri nefolositoare în toate punctele, după cum dovedește Scriptura. Numai prin credință adevărată putem ajunge la Dumnezeu și numai prin îndurarea sa vom obține mântuirea.

Pentru aceasta, pastorul a cărui model ne-a fost dat de Evanghelie, ne este de prima necesitate.

ART. 2. — Ne învoim să plătim dijma grâului, dijma pe care Vechiul Testament a orânduit-o și pe care Noul Testament a desființat-o, dar într'un chip convenabil, adică dând-o lui Dumnezeu.

Credem deci că este drept ca această dijma să fie predată pastorului care vestește clar Cuvântul lui Dumnezeu, și, în acest scop, siușbașii comunelor noastre vor fi însărcinați s'o ridice și să dea o parte pastorului care o va folosi pentru întreținerea sa și a familiei sale.

O parte din ceea ce rămâne va fi împărțită săracilor și nevoiașilor din sat. Impărțirea va fi făcută fiecăruia de slujbașii noștri după situația sa.

Dacă mai rămâne ceva, se va păstra ca prevedere pentru caz de foamete, cu scopul de a scuti pe săraci de impozite vexatorii în aceste momente de încercare.

Dacă se află că una sau mai multe comune au vândut această dijma împinse de nevoi, cumpărătorul cinstit care poate arăta actele de cumpărare, nu trebuie să piardă nimic și ne vom sili să aranjăm cu el în mod amiabil și după dreptatea și legea creștină. Dar acela care nu poate aduce aceste dovezi sau care și-a însușit cu forța sau în ascuns, el sau strămoșii săi, această dijma, va fi respins de noi, dijma nefiind autorizată de Scriptură decât pentru întreținerea pastorilor și nevoiașilor.

În ce privește dijma mică, nu voim s'o plătim de loc. Dumnezeu, într'adevăr, a creat animalele ca oamenii să le

folosească după plac. Așa că privim dijma mică ca ceva nedrept, inventat de oameni și declarăm că deacum înainte nu voim s'o mai plătim.

(Texte invocate: Ps. LIX, Gen. XIV, Deut. XXV, I Tim. V, Matei X, I Cor. XX, Luca XL, Matei V, Gen. I).

ART. 3. — Am fost priviți până acum ca servi de care trebuie să se aibă milă și totuși Christos ne-a mântuit și răscumpărat prin sângele său prețios, vărsat pentru toți, pentru cioban ca și pentru cel mai mare senior, fără nici o excepție.

Ne-am născut liberi, după învățătura pe care ne-o dă cuvântul Sf. Scripturi, să fim deci liberi. Să fim deci liberi, nu pentru că am voi-o în mod absolut și că nu vrem să știm de vreo autoritate. Dumnezeu nu ne învață aceasta.

„Să trăiți după lege și nu după îmboldirile cărnii”. „Iubiți-l pe Dumnezeu, stăpânul vostru, iubiți-l în aproapele vostru, în frații voștri; faceți-le ce vreți să vă facă dânșii vouă, după Cuvântul lui Dumnezeu rostit la Cina cea de taină”.

De aceea vrem să trăim după legea sa, care ne poruncește să ne supunem autorității și ne învață să fim smeriți față de toți, ca în toate lucrurile bune și creștinești să ne supunem de bună voie autorității pe care am ales-o și am stabilit-o, aceea pe care ne-a dat-o Dumnezeu.

Nu ne îndoim deci că ne veți da de bună voie calitatea de oameni liberi ca unor buni și adevărați creștini, iar dacă nu, arătați-ne în Scriptură că suntem slugi.

(Texte invocate: Isaia LIII, I Petru I, Cor. VII; Rom. XIII, Sap. VI, I Petru II, Deut. VI, Matei IV, Luca IV, și VI, Ioan XIII, Rom. XIII, etc.).

ART. 4. — Până acum a domnit obiceiul de a opri pe țărani să vâneze și să prindă paseri sau pește.

Această opreliște ni se pare nedreaptă, puțin frățească, egoistă și contrară Cuvântului lui Dumnezeu.

În unele părți, seniorii refuză să constate pagubele pe care ni le cauzează vânatul lor și trebuie să suferim ca în-

ele noastre pe care Dumnezeu le-a făcut să rodească spre folosul omului, să fie devastate de animalele lipsite de rațiune, ceea ce este culmea nebuniei și a tiraniei omenești, căci atunci când Dumnezeu, stăpânul nostru, l-a făcut pe om, i-a dat întreaga putere asupra animalelor de pe pământ, păsărilor din aer și peștilor din apă.

Fructele sunt deasemenea pentru oameni și orice sărac trebuie să aibe dreptul să le culeagă când este flămând.

Dacă deci cineva are un eleșteu și poate dovedi că l-a cumpărat cum se cuvine, nu voim ca să-i fie luat cu sila, ci trebuie să se poarte cu el creștinește. În ce privește pe acela care nu poate dovedi în chip mulțumitor dreptul său de posesiune, va trebui să înapoieze bunul său comunei, care îl va întrebuința spre folosul tuturor.

(Texte invocate: Gen. I, Tim. IV, Cor. X, Coloseni II).

ART. 5. — În al cincilea rând, trebuie să ne plângem în legătură cu pădurea. Seniorii noștri au luat-o într'adevăr, în stăpânirea lor și când vreun țăran are nevoie de lemne, este nevoit să le cumpere plătind un preț dublu.

Dacă sunt păduri pe care le poseda fără a le fi cumpărat seniorii, eclesiastici sau nu, cerem ca acele păduri să reîntre în posesiunea comunelor, care vor fi libere să lase pe membrii lor să ia, fără plată, lemnele de care au nevoie pentru ars.

La fel, dacă cineva are nevoie de lemne pentru construcție, va putea să le ia fără plată, după ce a înștiințat pe slujbașii aleși de comună ca să aibe grijă de păduri.

Dacă pădurile au fost cumpărate, comuna va trebui să se înțeleagă frățește și creștinește cu posesorii lor. Dacă pădurile cumpărate la o anumită epocă au fost mai târziu revândute, va trebui să se ajungă la o înțelegere, după împrejurări, călăuzindu-se după dragostea frățească și supunându-se îndemnurilor Sf. Scripturi.

ART. 6. — Într'al șaselea rând, trebuie să ne plângem de sarcinile care se înmulțesc și cresc în fiecare zi și cerem

mai multă înțelegere și să nu mai fim împilați atât de aspru, ci să ni se îngăduie să servim ca și părinții noștri, urmând numai Cuvântul lui Dumnezeu. (Romani, X).

ART. 7. — Într'al șaptelea rând declarăm că începând de azi nu mai voim ca seniorii să ne supraîncarce cu lucrări. Când închiriază un lucru vreunui țaran, acesta trebuie să fie posesorul lucrului în chestiune potrivit contractului dintre el și senior. Acesta din urmă nu mai trebuie să-i ceară fără plată vreun serviciu sau altceva, pentruca țaranul, ne mai având sarcini, să se poată bucura de bunul său.

Dacă însă seniorul are nevoie de vreun serviciu, țaranul, după ce a primit despăgubirea cuvenită, trebuie să i-l facă și să-i rămână credincios; aceasta în momentele când acel serviciu nu-i cauzează nici o pagubă (Luca III).

ART. 8. — Ne plângem și îndeosebi aceia dintre noi care au bunuri, că aceste bunuri nu pot suporta împozitele cu care au fost grevate, ceea ce cauzează țaranilor pierderea averii lor.

Pentru aceasta, cerem ca seniorii să examineze zisele bunuri și să fixeze apoi impozitele în mod echitabil, pentruca țaranul să nu mai lucreze în zadar, căci fiecare lucrător este vrednic de leafa sa (Matei X).

ART. 9. — Un al nouălea motiv de plângere, rezultă din marea nedreptate ce ni se face prin faptul că se aduc mereu legi noi, căci cei ce ne pedepsesc astăzi nu se mai inspiră din împrejurările de-acum, ci din ură sau favoare, care dictează pedepsele ce ni se aplică. Noi credem că de-acum înainte trebuie să fim pedepsiți inspirându-se nu din favoare, ci din dreptul scris și din împrejurări. (Isaia X, Efes. VI, Luca III, Ioan XXIV).

ART. 10. — Într'al zecilea rând, ne plângem de faptul că anumiți oameni și-au însușit livezile și câmpurile care aparțin comunei și cerem ca acele câmpuri și livezi să se întoarcă din nou în posesiunea comunei, afară de cazul când au fost cumpărate în mod legitim.

În cazul când cumpărarea nu s'a făcut în mod legal, cele două părți trebuie să se înțeleagă în mod amiabil, inspirându-se din împrejurări (Luca VI).

ART. 11. — Vrem ca obiceiul numit „caz de deces” să dispară în întregime.

Nu mai putem suferi și îngădui ca, în disprețul lui Dumnezeu și al cinstei, să se răpească cu ticăloșie văduvelor și orfanilor ceea ce este al lor, cum s'a întâmplat în multe locuri.

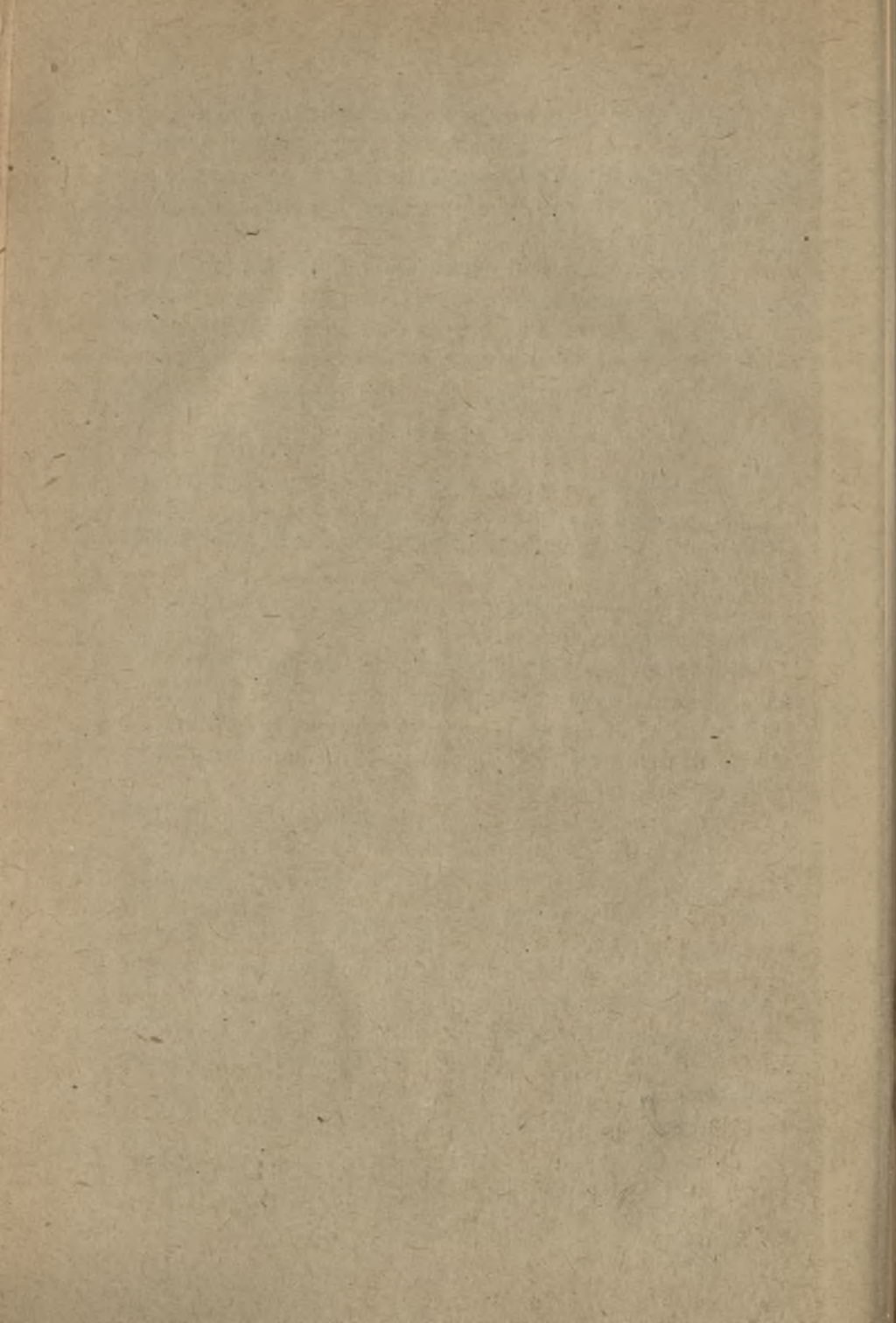
Aceia care aveau datoria să-i ocrotească, i-au despuiat și dacă erau săraci, li s'a răpit și puținul pe care îl aveau. Dumnezeu nu mai vrea să sufere asemenea obiceiuri cari trebuie să dispară cu totul; în ce ne privește, începând de astăzi, declarăm că pentru cazul de deces, nu suntem obligați să dăm nimic din bunurile noastre (Deut. XVIII, Matei VIII, 23, Isaia X).

ART. 12. — **Concluzie.** — Articolul nostru al doispzeciilea cuprinde concluzia noastră.

Dacă unul sau mai multe din articolele prezentate până acum nu sunt conforme Cuvântului lui Dumnezeu, primim bucuros să renunțăm la acelea cari ni se demonstrează că sunt în desacord cu acest cuvânt, dacă demonstrarea ni se face cu ajutorul Scripturii.

Dacă ni se acordă acum unele articole care, mai târziu, vor deveni nedrepte, din momentul în care această nedreptate va fi dovedită cum se cuvine, ele vor fi înlăturate și nu vor mai fi valabile. Dar dacă, de altă parte, se vor găsi în Sf. Scriptură unele texte contra abuzurilor potrivnice voinței lui Dumnezeu, abuzuri care cauzează pagube aproapelui, ne rezervăm dreptul de a formula în legătură cu aceasta noi articole, căci vrem să trăim după învățătura creștină și să ne rugăm lui Dumnezeu, singurul care ne poate arăta drumul.

Pacea lui Christos cu voi cu toți!

NOTE

1. — **Wilhelm Zimmermann**. Istoric și poet german, născut la Stuttgart, în ziua de 2 Ianuarie 1807, dintr'o familie de meșteșugari. Și-a făcut studiile la colegiul din Stuttgart, apoi la universitatea din Tübingen, cu F. Strauss. Pastor, apoi profesor de istorie, de limba germană și de literatură la școala politehnică din Stuttgart. Ales, la 23 Aprilie 1848, membru al Adunării naționale din Frankfurt, s'a raliat extremei stângi. În 1850 i s'a luat catedra pentru participarea sa la revoluția din Martie. În 1854 și-a reluat funcțiunea de pastor la Zabergau. Mort la 22 Septembrie 1888.

Ca istoric, W. Zimmermann este cunoscut pentru cartea sa „**Istoria marelui război al țăranilor**” (1841), reeditată în 1865 și în 1891. Au mai rămas de pe urma lui diferite lucrări de istorie literară și opere poetice: o „**Istorie a Hohenstaufenilor**”, o „**Istorie ilustrată a poporului german**”, o „**Istorie generală a poeziei**”, etc.

„**Istoria marelui război al țăranilor**”, care poate fi considerată ca opera sa principală, este scrisă cu o uimitoare stăpânire a subiectului și o mare obiectivitate. Autorul a utilizat îndeosebi arhivele din Stuttgart. Opera lui Zimmermann rămâne cea mai perfectă expunere a faptelor războiului țărănilor. Obiectivitatea acestei expuneri și „instinctul revoluționar care-l determină pe autor să ia apărarea claselor oprimăte” fac ca această carte să prezinte un interes deosebit. Totuși se simte burghezul radical. Atitudinea negativă a lui W. Zimmermann față de socialism și comunism nu-i permite să aprecieze cum trebuie lupta claselor.

Cartea lui Kautsky „Istoria curentelor sociale” rectifică unele erori și umple câteva lacune ale lucrării lui Engels. Astfel, Thomas Münzer s'a născut nu în 1498 ci în 1490 sau 1493. Pasagiile citate ca provenind dintr'o cuvântare pronunțată de Münzer înaintea prinților saxoni după distrugerea de către popor a capelei Mariei din Mellerbach sunt, în realitate, extrase dintr'o broșură contra lui Luther. Engels citează în această privință pe Zimmermann.

Kautsky, îl corectează pe Zimmermann asupra unei alte chestiuni mai importante. Zimmermann îl înfățișează pe Münzer ca pe un om superior epocii sale. Kautsky demonstrează eroarea acestei aprecieri. „Münzer, zice el, nu era superior discipolilor săi comuniști nici prin darurile sale de filosof, nici prin talentul său de organizator, ci prin energia sa revoluționară și, înainte de toate, prin spiritul său de om de Stat”.

Este necesar să corectăm deasemenea unele amănunte ale istoriei dictaturii lui Münzer la Mühlhausen, relatată de Engels. Münzer nu a fost instalat în fruntea Consiliului din Mühlhausen. Pfeiffer nu a fost discipolul său, ci reprezentantul unei tendințe mic-burgheze (F. Mehring).

2. — **Ludovic XI**, rege al Franței, fiul lui Carol VII (născut în anul 1423), a domnit dela 1461 la 1483. A fondat în Franța, pe ruinele feudalității, monarhia absolută și a întins frontierele țării până în Jura, în Alpi și în Pirinei. Delfin, a participat în tinerețea sa la răscoalele nobilimei contra tatălui său. Pe tron, devine adversarul nobililor. **Liga binelui public** a grupat în contra lui pe feudații mari și mici. Ludovic XI a combătut-o prin forță, viclenie, minciuna diplomatică, înșelătorie și prudență, în locul metodelor grosolane ale politicii feudale. Invins într'un prim războiu, a trebuit să accepte, în 1461, pacea cu feudații; le-a declarat însă războiu din nou în anul 1470, cu sprijinul burgheziei comerciante.

Răscoala din Vestul Franței nu l-a împiedecat să triumfe în această luptă. Pentru a se întări mai bine contra feudaților,

Ludovic XI hotărî reforma armatei, eliberă orașele de serviciul militar și a format, pe baze noi, o armată de 50.000 oameni, a cărei infanterie era, în majoritate, compusă din mercenari elvețieni. În 1481 a anexat Provența și Liège-ul. A reușit să supună întreaga Franță, cu excepția Navarei și a ducatului Bretagne. Monarhia lui Ludovic XI nu s'a întărit în Franța decât datorită sprijinului burgheziei comerciante. Ludovic XI a încurajat comerțul, industria și agricultura. Posta, instituție antică a imperiului roman, a fost restabilită în Franța sub domnia sa.

3. — **Carolina**, cod penal din secolul al XVI-lea, promulgat sub împăratul Carol V (Carol Quintul) în 1532. Germania număra la acea dată mai mult de 300 de state, având fiecare legislația sa penală, caracterizată de cele mai multe ori printr'o mare cruzime. Justiția obținea mărturisiri din partea vinovatului prin tortură. Dreptul roman era în mâinile prinților un instrument de exploatare nemiloasă a masselor. Dezvoltarea circulației monetare și a absolutismului cereau un cod penal unic reformat.

Dela sfârșitul secolului al XV-lea și începutul secolului al XVI-lea s'au făcut, în Germania, încercări de reformă. Reichstagul din Augsburg și Regensburg a adoptat, în fine, în anul 1532, proiectul definitiv al codului numit **Carolina**, după numele împăratului Carol. Acest cod încerca să unească dreptul roman cu dreptul local. **Carolina** n'a fost substituită codurilor locale, ci a fost destinată să lămurească pe prinți și pe cetitori. Modificările aduse instrucției criminale erau de mică importanță. A fost temperată ferocitatea interogațiilor criminale închizitoriale și definite drepturile apărării. Tortura a rămas. Capitolele asupra tăierii urechilor și nasului, supliciuul focului, sfâșierea, constituiau cea mai frumoasă podoabă a noului cod, care a rămas în vigoare până în secolul al XVIII-lea.

4. — **Vaudois-ii** au format în secolul al XII-lea o sectă religioasă în sudul Franței. Cetățile din nordul

Italiai și sudul Franței ofereau la acea epocă un teren deosebit de favorabil dezvoltării mișcărilor reformatoare religioase. Comerțul și industria a cunoscut acolo o dezvoltare prosperă mai curând decât în celelalte țări ale Occidentului. Meșteșugurile erau în floare; burghezia se năștea. Dar, în timp ce orașele din Nordul Italiei, interesate parțial la sistemul de exploatare al Romei, nu aspirară de vreme decât la o oarecare independență spirituală față de biserica catolică, acelea din sudul Franței, tot așa de dezvoltate, dar mai puțin dependente față de Roma, au dat naștere unei mișcări serioase împotriva acestei dominații. Legenda atribue întemeierea sectei **vaudoise** unui bogat negustor din Lyon, Pierre de Vaux sau Valdo. Dar e posibil ca secta să-i fie anterioară. Pierre Valdo, hotărît să urmeze îndemnul Evangheliei, își împărți averea celor săraci, formă o grupă de discipoli și începu în 1176 să predice. În curând cei din Vaud se adunară în Lombardia la curățire (curații, cei săraci cu duhul). Ei se numiră „săracii din Lyon”. Predica lor câștigă Italia, Germania și chiar Boemia. În sudul Franței și în alte ținuturi recrutară adepți printre meșteșugari, în-deosebi printre țesători.

Aderenții sectei **vaudoise** nu se gândiră, la început, să se separe de Biserică. Dar, cetirea liberă a Evangheliei, propaganda laică, disidența asupra tainei transsubstanțierii și caracterul militant al sectei, aduseră puterea temporală și clerul în situațiunea de a persecuta pe eretici. Papa Sixt IV a organizat o cruciadă contra lor în 1477. Aceste persecuțiuni durară până în secolul al XVIII-lea. În 1685 trupele franceze și italiene au masacrat 3000 de aderenți și au capturat 1000. Ei nu obținură drepturi civice și libertatea religioasă în Piemont și Savoya decât în 1848. Secta există și acum în Alpii italieni, la Valnartino și în alte localități. Ea numără vreo 40 de comunități și mai multe mii de aderenți.

Comunismul evanghelic al acestei secte avea în Evul mediu un caracter monahal. „Desăvârșiții” trăiau în comu-

nităte și respectau regula celibatului; discipolii puteau să se căsătorească și să aibe avere. Aderenții acestei secte refuzau serviciul militar și jurământul; cultivau instrucțiunea publică. Comunitățile acestei secte, în sânul cărora dominau elementele țărănești și mic burgheze, dobândeau un caracter burghez democratic; în acelea în care predominau elementele proletare, aderenții deveneau „visători comuniști”.

5. — **Arnold de Brescia** a fost, la mijlocul secolului al XII-lea autorul primei încercări de reformă a Bisericii catolice. Născut între 1100 și 1110 la Brescia (Italia). Elev al teologului francez Abélard, a învățat dela acesta să aibe o atitudine critică față de dogmele credinței și de părinții Bisericii. În 1136 a luat parte, în orașul său natal, la luptele comunei contra seniorului-episcop. Arnold de Brescia voia să readucă clerul la adevăratul creștinism al Evangheliei. Preconiza renunțarea Bisericii la puterea temporală și părăsirea bunurilor sale în favoarea autorității laice. Preoții trebuie să se mulțumească cu dijma și ofrandele benevole. Episcopul de Brescia denunță la Conciliul dela Latran (1139) această erezie. Arnold de Brescia trebui să se refugieze la Paris, unde fu atacat de Bernard de Clairvaux. Reîntorcându-se la Roma în 1146, luă parte la luptele democrației urbane contra papei. Roma era, la acea epocă, centrul spiritual și politic spre care se scurgeau toate bogățiile din toate părțile universului creștin. Papii exploatarea cu abilitate această situație privilegiată a capitalei creștine. Arnold de Brescia îndemna poporul roman să-l dea jos pe papa și să restabilească în puritatea sa antică republica romană. Papa Adrian IV reuși să-l exileze. Făcut prizonier de către împăratul Frederic Barbarossa, Arnold fu predat Romei. Fu spânzurat ca eretic, iar corpul său ars.

6. — **Albigenzii** formară, în secolul al XI-lea și al XII-lea, o sectă religioasă răspândită în sudul Franței. După cum arată numele sectei, centrul lor principal a fost la Albi, în Languedoc. Albigenzii profesau creștinismul apostolic și

se conformau în moravurile lor simplității Evangheliei. Erau numiți „oamenii cei buni”. Papa și conciliile le imputară tăgăduirea doctrinei Trinității, a tainelor, a cuminecătureri și căsătoriei și a misterelor morții și învierii lui Isus. Papii Calixt și Inocențiu al II-lea îi excomunicară, primul la conciliul dela Toulouse, în 1119, al doilea, în 1139. Papa Inocențiu al III-lea organizează contra lor, în 1209, o cruciadă. Războiul dură 20 de ani.

Dărzenia și cruzimea cu care fură combătuți Albigenzii se explică prin faptul că cauza papei era combătută de către seniorii din sudul Franței. Un inchișitor, trimis de papa, fiind omorât în domeniile contelui Raymond IV de Toulouse, care se arăta îngăduitor față de eretici, papa Inocențiu al III-lea hotără să se folosească de acest pretext pentru deposedarea contelui de Toulouse. Lupta se angajă între seniorii din Sud și cei din Nord susținuți de papa. Nordul Franței era ostil Sudului, mai dezvoltat, a cărui prosperitate îl amenința. Cruciada fu condusă de contele Simon de Montfort și trimișii papei. Luarea Béziers-ului de către armata de Nord fu semnalată prin masacrarea a 20.000 de Albigenzi. Ei muriră în număr mare în luptele ulterioare, care se terminară prin devastarea și depopularea Provenței și Languedocului de sus. Pacea nu fu încheiată decât în 1229, erezia fiind nimicită. Consecințele războaielor purtate contra Albigenzilor au fost ruina Sudului și extinderea puterii regelui Franței.

7. — **John Wycliffe** (1320—1384). Reformator englez, a fost unul din ideologii care, înainte de Reforma din secolele XV și XVI au schițat primele linii ale acestei Reforme. Profesând la universitatea din Oxford, Wycliffe se ocupa, înainte de acțiunea sa politică, exclusiv de fizică, logică și filosofie. Secolul al XVI-lea a fost marcat în Anglia prin lupte crâncene contra regalității și papalității. În secolul al XIII-lea, regele Angliei plătea anual papei un tribut de 1000 livre de argint. Parlamentul se plânse, sub Eduard IV (secolul al XIV-lea) că țara plătește papei de cinci ori mai multe im-

pozite decât regelui. Desvoltarea producției mărfurilor și a schimburilor mări puterea de rezistență a Angliei. Războiul de 100 de ani dintre Anglia și Franța agravă și mai mult conflictul cu Roma. Acest războiu (1339—1456) a interesat toate clasele poporului englez. Clasele dominante din Anglia, voiau să cucerească bogățiile Țărilor de Jos și răvneau pe acelea ale nobilimei franceze. Burghezia engleză vedea și ea în războiu o posibilitate de îmbogățire. Sarcinile, provenind din ostilități cădeau îndeosebi asupra țăranilor. Nu-i de mirat deci că papa, devenit aliatul Franței, și-atrase ura generală. Parlamentul desființă în 1366 dijma papală. Erezia, izgonită din Italia și Franța, se întindea în Anglia. Propovăduirea lui Wycliffe deveni populară în toate cercurile. Wycliffe afirma dreptul Statului de a deposeda, în caz de nevoie, Biserica de bunurile sale temporale. Invăța că autoritatea se întemeiază pe serviciile făcute și că deci numai serviciile justifică prelevarea de impozite și taxe din partea clerului. Discutând în 1374 cu reprezentanții curiei romane, Wycliffe arăta abuzurile acesuia, mai ales în ce privește numirea în demnitățile eclesiastice în Anglia. Fu persecutat crâncen de către cler și-l salvă numai intervenția Curții, Universității și a orașelor.

Doctrina lui Wycliffe nu a ieșit niciodată din marginile îngăduite de către clasele dominante. Wycliffe nu predica sărăcia și egalitatea lui Christos decât în folosul clerului. El propunea deposedarea clerului de pământurile sale, ceea ce corespundea intereselor regelui și ale proprietarilor. Wycliffe aplica noțiunile feudale ale timpului său raporturilor dintre om și Dumnezeu. Tot ce are omul, are dela Dumnezeu. Harul dumnezeesc este condițiunea acestei posesiuni de care păcatul strămoșesc îl privează pe om. Astfel, bunurile clerului trebuie să fie ale tuturor. Clerul se supune jurisdicției seculare. Dumnezeu, și nu papa, este judecătorul suprem al conștiinței umane.

Simpatia generală de care s'a bucurat Wycliffe s'a schim-

bat în ură la clasele posedante, după răscoala țărănească din 1381. Universitatea din Oxford condamnă cele douăsprezece teze, în care combătea dogmele transubstanțierii. Wycliffe muri în pace, dar doctrina sa fu crunt persecutată. Conciliul din Constanța decise, în 1415, să-i ardă resturile.

8. — **Ioan Huss.** — Numele lui Ioan Huss a rămas legat de lupta contra clerului catolic din Boemia (Cehoslovacia), unde se desvoltă, în secolul al XV-lea, mișcarea numită hussită. În secolul al XIV-lea și al XV-lea, Biserica catolică își pierdu autoritatea asupra masselor populare. Papa apăru poporului ca un exploatator care-i lipsea de bunurile pământului în numele lui Dumnezeu și al vieții viitoare. În Anglia, Franța, Spania, Biserica deveni națională și se rupse de Roma. Germania făcu excepție dela această mișcare și deveni obiectul lăcomiei romane. Dacă celelalte țări se aflau din acest punct de vedere într'o situație mai favorabilă, dacă au avut scutura jugul țapei, este pentru că capitalismul s'a desvoltat acolo mai mult decât în Germania, pentru că bogăția și puterea burgheziei și a prinților au crescut acolo. Singură Boemia se bucura, în Germania, de o situație particulară, în această privință. Boemia a cunoscut, în secolul al XIV-lea, o desvoltare economică promptă, datorită minelor sale de argint, Biserica, regele, Curtea aveau acolo ca și negustorii și meșteșugarii, venituri frumoase. Papa și împăratul vegheau ca Boemia să nu scape influenței lor. Nemulțumirea creștea în țară, mai ales în sânul micii nobilimi, printre țărani și în rândurile populației orășenești. Belșugul de bani aduse după sine o urcare a prețurilor. Masele populare aparțineau în Boemia naționalității cehe, în timp ce clasele conducătoare, seniorii și clerul superior erau de naționalitate germană, astfel că lupta claselor luă aspectul unei lupte religioase și naționale contra papei și Germanilor. În această situație revoluționară au ajuns în Boemia ideile reformatorului englez Wycliffe. Ioan Huss se făcu apărătorul și propagandistul lor. Născut în 1369, dintr'o familie bogată

de țărani, Ioan Huss profesă la universitatea din Praga, celebră la acea epocă și al cărei rector fu câțva timp. Predică deasemenea și la capela Bethlehem, în care serviciul divin avea loc în limba cehă. Universitatea din Praga ridicându-se contra celor 45 de teze ale lui Wycliffe, Ioan Huss le luă apărarea (1409). În 1412, papa Ioan al XXIII-lea fiind lipsit de bani, deschise la Praga un mare comerț de indulgențe. Huss denunță cu ardoare corupția clerului și ceru încetarea acestui comerț. Se ridică deasemenea contra minunilor, demonstrând într'un tratat că adevărații creștini n'au nevoie de ele și că izvorul credinței adevărate nu este decât în Sf. Scriptură. El afirmă că Biserica nu era decât o adunare de credincioși predestinați mântuirii și-și atrase astfel ura conducătorilor care vedeau în biserică domeniul clerului superior.

Huss fu excomunicat la 6 Iulie 1410, iar cărțile sale arse. Acuzat, în 1414 la conciliul din Constanța de erezie, ceru să fie lămurit de către prinții Bisericii și să i se arate unde învățătura sa se depărtează de Cuvântul lui Dumnezeu; fu însă predat puterii seculare și ars (6 Iulie 1415). Cenușa sa fu aruncată în Rin.

9. — **Hussiții** (Taboriți și Calixtini). — Executarea lui Ioan Huss, fu semnalul revoluției în Boemia. Toate clasele poporului ceh se ridicară contra autorității papei, pentru reforma Bisericii și religiei, contra Germanilor și pentru independența națională. În cursul luptelor naționale și religioase care urmară, masele populare manifestară, în diferite prilejuri, ura lor față de clasele posedante. La început, totuși, toate clasele Boemiei fură unanime. Cuminecarea sub cele două aspecte fu cuvântul de ordine al mișcării. După obiceiul catolic, credincioșii nu primeau, cuminecându-se, decât pâinea, în timp ce oamenii învățați și aceia ai bisericii primeau pâine și vin. Adversarii privilegiilor Bisericii revendicau egalitatea în materie de cuminecătură. „Potirul, laicilor” acesta fu cuvântul de ordine al mișcării. Nobilii aderară la această mișcare în scopul de a-și însuși buăturile Bisericii;

clerul posedea cel puțin un sfert din regat. Marea burghezie văzu deasemenea în războiul hussitilor ocaziunea de a se îmbogăți în paguba Bisericii și a bogatelor cetăți catolice germane (Kuttenberg și înainte de toate, minele sale de argint, Nobilimea și marea burghezie cehă care îmbrățișaseră ideile hussite, formară în mișcarea hussită partidul moderat al **calixtinilor**, dela cuvântul **caliciu**, potir, a căror centru fu Praga). O altă tendință democratică se formă alături de calixtini. Aceasta fu, în primul rând, aceea a țărănilor, dornici de a posedea liber pământul, mai ales după ce nobilii își însușiseră bunurile clerului. Burghezii și proletarii făceau cauză comună cu ruralii. Centrele lor erau în micile orașe ale Boemiei. Acești democrați fură numiți mai târziu, **Țaboriți**, după numele capitalei lor, militare și politice, cetatea comunistă Tabor. Comuniștii se aflau, grație lor, în fruntea mișcării hussite. În urma isgonirii din 1414 a regelui Venceslas de către poporul din Praga, Boemia devine azilul ereticilor din întreaga Europă.

Beggarii și vaudois-ii își găsiră refugiul în Boemia. Comuniștii, după ce s'au întărit în Tabor, începură propaganda, vestind că regatul milenar al lui Christos a sosit, că nu vor mai fi nici stăpâni și nici slugi și că oamenii se vor întoarce la puritatea din Eden. Organizară la Pisek, în diferite orașe și mai ales în Tabor, comunități comuniste. Tabor se află pe Luznitz. La o mică distanță de acest oraș, se află zăcăminte aurifere în exploatare. Comerțul și industria erau deosebit de dezvoltate în această regiune. Comuniștii, întăriți la Tabor, fură susținuți de o mare parte a populației. Una din marile lor adunări ar fi întrunit, după cum se spune, 42.000 oameni. Taboriții se numeau „frați” și „surori” și nu admiteau vreo deosebire între al meu și al tău. „Nu trebuie să existe pe pământ, spuneau dâșii, nici regi, nici seniori, nici supuși; impozitele și dijele trebuiesc desființate”. Nu admiteau nicio constrângere, învățau că toate bunurile aparțin comunității și că proprietatea privată este un

păcat de moarte. Comunismul lor era, un comunism creștin, un comunism de consumație și nu de producție. În fond, fiecare familie lucra pentru sine și nu preda comunității decât prisosul producției sale. Printre Taboriți se aflau extremiști care nu admiteau compromisuri și negau familia. Acești „frați și surori ai spiritului liber” se numeau **adamiți** sau **nicolaiți**, după numele învățătorului lor, țăranul Niklaus. Adamiții fură combătuți de majoritatea Taboriților și de către cavaleri, sub conducerea lui Ziska.

Cetatea comunistă Tabor uimi prin organizarea sa superioară. Comunitate militară, ea fu temută multă vreme de prinții germani. Taboriții formau prima armată permanentă și se serviră primii de artilerie. Atențiunea ce o acordau instrucției, ordinea și disciplina care domneau prin ei, explică de ce au putut să reziste aproape o generație. Cauza principală a căderii Taborului, trebuie căutată în divizarea lussitșilor. Calixtini moderati, îmbogățiți prin despuierea clerului, refuzară să recunoască supremația Taborului. Războiul pe care cetatea comunistă îl purta contra regelui, papei și întregii Europe, era contrar intereselor nobililor. După victoria lor din Tauss, în 1431, Taboriții păzură invincibili. Calixtini însă începură tratative cu inamicul. Ei deciseră convocarea unei adunări de seniori, cavaleri și orase, ca să studieze organizarea Statului. Chiar în Tabor se produse o sciziune unde burghezii și țărani, indiferenți programului comunist, doreau pacea. Comunismul din Tabor nu avea rădăcini adânci, nefiind bazat pe organizația colectivă a producției. Egalitatea în condițiunile de viață nu durase mult timp. Erau, la Tabor, bogați și săraci. Aventurierii de toate naționalitățile se îngrămădeau în armata taborită. De îndată ce nobilimea începu să echipeze trupe pentru a lupta contra Taborului și oferi soldaților ei o soldă superioară aceeaia pe care o oferea cetatea comunistă, trădarea și dezertarea începură să facă ravagii în rândurile Taboriților. Aceste cauze ne explică căderea Taborului. Taboriții încercară la

Ceski-Brod, în ziua de 30 Mai 1434, o crudă înfrângere. Ei pierdură 13.000 de luptători din 18.000. Fură nevoiți să trateze, în 1436, cu regele Sigismund, care le recunoscua autonomia cetății lor. Dar comunitatea comunistă dispăru în curând (1452).

10. — **Secta flagelanților** a apărut în Europa în secolul al XI-lea; se răspândi însă mai ales în secolul al XIII-lea și al XIV-lea. Pornind din Italia, mișcarea câștigă Sudul Franței, Țările de jos, Alsacia și Lorena. Flagelanții învățau că păcatele pot fi răscumpărate printr'o flagerare zeloasă. Unul din primii teoreticieni religioși ai acestei secte, Grigorie VII, învăța că flagelându-se credinciosul îl imită pe Christos, obține coroana de martir, își umilește și pedepsește corpul și-și răscumpără păcatele. Această doctrină se înrudea cu ascetismul care avea o mare răspândire în Evul mediu și care cerea credincioșilor împietrirea și istovirea cărnii prin post, îmbrăcăminte aspră, etc. Flagelarea luă caracterul unei epidemii, a unei psihoze de masse. S'a văzut, în secolul al XIII-lea, în Sudul Italiei, mulțimi de credincioși flagelându-se în străzi cu ajutorul vergilor și curelelor, cerând cerului iertarea păcatelor. Mișcarea a devenit deosebit de amenințătoare după marea ciumă sau „moartea neagră” care a pus-tiit Europa.

Anul 1349 văzu în Germania, Franța și Flandra masse de oameni flagelându-se și martirizându-se, convinși că Christos va pedepsi păcatele oamenilor provocând stărșitul lumii. În Germania se formară societăți de flagelanți. Nu se cerea prozelitilor decât o mică cotizație și participarea la exercițiile de flagelare.

Mișcarea slăbi în secolul al XV-lea, fără a dispărea. Flagelanții se arătară ostili ordinelor mănăstirești și cerură diferite reforme în Biserică. Biserica romană, care nu combătuse mai înainte această mișcare, căci era ostilă, în Italia, împăratului și, în consecință, favorabilă papalității, începu să-i persecute pe flagelanți. Conciliul dela Constanța îi con-

damnă. În secolul al XVI-lea și al XVII-lea, flagelarea a fost la modă la curți. Ea deveni un element de desfrânare. Secta mai există încă pe alocurea în secolul al XIX-lea.

11. — **Secta lollarzilor** a fost larg răspândită printre lucrătorii englezi în secolul al XIV-lea și al XV-lea. Erezia nu se răspânda numai printre clasele conducătoare. Toate clasele își valorificară revendicările lor în mișcarea reformatoare. Astfel se dezvoltă printre țesătorii cei mai săraci din Anglia secta **beggarilor (frați cerșetori)**, a căror nume vine dela verbul **to beg** = a cerși, sau cum erau numiți în Anglia lollarzi (**lollen** înseamnă a cânta, a murmura; lollarzii erau cântăreți la înmormântări). Secta a apărut în Țările de Jos, în Flandra și Brabant, țară unde industria și comerțul se dezvoltaseră de timpuriu. Creșterea oilor și industria lânii erau prospere. Secta beggarilor era, de cele mai multe ori formată din comunități de țesători celibatari grupați în case speciale pe baze comuniste. Beggarii apărură în Anglia aproape în același timp ca și în Flandra. Comitatul Norfolk, centrul industriei engleze de lână, deveni și centrul lollarzilor sau beggarilor englezi. Agitatorii lor, „frații săraci”, răspândiră în țară noua doctrină.

„Preoții săraci” rătăcitori predicau reîntoarcerea la comunitatea bunurilor laicilor și ecleziasticilor, invitând populația să nu mai plătească clerului nici dijmă, nici redevență și sfătuind pe iobagi și pe țărani să refuze orice corvoadă proprietarilor funciari. În 1395 lollarzii cerură, printr'o petiție, Parlamentului, reforma Bisericii engleze, suprimarea bunurilor sale temporale și desființarea celibatului preoților. Petițiunea fu respinsă.

John Ball, „preotul smintit” din Kent, a fost reprezentantul cel mai cunoscut al lollarzilor. Ieșit din ordinul franciscanilor cerșetori, care simpatiza cu această sectă, fu unul din șefii mișcării țărănești din 1381 în Anglia. John Ball predică, mai ales în comitatele Essex și Norfolk, începând din 1356. Predicile sale în piețe și la răspântii avură un mare succes. Propovăduia comunitatea bunurilor și desființarea

nobilimei. Numai atunci, zicea el, oamenii vor fi egali și „nu vor mai fi seniori”. Toți oamenii sunt egali în descendența lor din Adam și Eva. „Când Adam ara și Eva torcea, unde era nobilul?”, întreba John Ball. A fost omorât în timpul represiunii mișcării țărănești din 1381. Mișcarea lollardă dobândi o mare importanță contopindu-se cu mișcarea țărănească și opoziția burgheziei orașelor. Dar, începând din momentul înfrângerii răscoalei din 1381, lollarzii fură persecutați. Fiecare lollard era considerat drept un criminal. Această teroare dură mult timp. Totuși lollarzii se menținură printre lucrători, după cum rezultă din pamfletele dela sfârșitul secolului al XIV-lea și al XV-lea, ca **viziunea lui Petru plugarul și rugăciunea plugarului**. Lollarzii răspândeau biblia tradusă în englezește.

12. — **Chiliastismul** este doctrina reîntoarcerii lui Christos și a domniei sale milenare pe pământ. Domnia lui Christos era înfățișată ca începutul unei ere de mii de ani de fericire pământească. Toate calamitățile și toate privațiunile trebuiau să dispară, o armonie completă se va stabili între omenire și natura reînoită. Visurile despre regatul milenar au fost larg răspândite în cursul Evului mediu, îndeosebi în anii loviți de calamități și revoluții sociale sau politice. În epocile de acalmie, ele nu fură împărtășite decât de secte fără importanță. Visurile chiliastice cuprinseră masele în timpul persecuției creștinilor din secolul al X-lea, când se aștepta, pentru anul 1000, sfârșitul lumii. Se răspândiră însă larg în secolul al XIV-lea și al XVI-lea, în epoca Reformei. Ele au fost alimentate de reîntoarcerea la Evanghelie, excitarea religioasă și agravarea exploatării maseilor. Anabapțiștii, Taboriții și Thomas Münzer și-au plătit tributul lor doctrinei regatului milenar.

Situația socială a Evului mediu era prielnică dezvoltării misticismului, alimentat de ignoranța maseilor. Chiliastismul, credința în miracole și misticismul se răspândiră pentru că masele nu vedeau nicio posibilitate de a-și îmbunătăți si-

tuațiunea lor prin propriile lor mijloace. Numai un miracol putea provoca căderea tuturor exploataților și a tuturor opresorilor. Ele aveau nevoie de minuni și trebuiau să creadă în reînțorcerea lui Christos pentru a nu desnădăjdui. Aceste condițiuni sociale explică difuzarea chiliastismului.

13. — Numele lui **Martin Luther** este legat de istoria revoluției religioase și sociale a secolului al XVI-lea, din Germania, numită Reformă. Totuși, Luther nu fu inițiatorul ei. Invățătura și activitatea sa nu ajung pentru a umple istoria socială a Reformei. El fu reprezentantul coaliției burghezilor și nobililor în mișcarea revoluționară a veacului al XVI-lea.

Capitalul comercial descompune complet, din secolul al XIV-lea până în secolul al XVI-lea, vechea economie naturală a popoarelor Europei și edificiul politic al feudalității. Victoria absolutismului devenise o necesitate economică. Desvoltarea capitalului comercial, obliga, în acelaș timp, pe seniori să intensifice exploatarea țaranului. Eliberând pe țărani de jugul feudal, seniorii sporiră servituțile, substituind corvezilor și tributurilor în natură redevențe în bani. Se începu izgonirea țaranilor de pe pământurile pe care le cultivau și crîginea proletariatului modern se urcă la aceste depozedări de cultivatori. Noul proletariat servi căpitanilor și negustorilor; el se bătu și lucră în manufacturi. Revoluția economică făcu din nobilimea feudală un obstacol în calea desvoltării istorice. Mica nobilime, cavalerimea, adoptă pozițiuni intermediare între țărani și marii seniori. Condamnată la pieire, ea încerca să reziste. Lupta acestor grupări de clase se complică, în Germania, datorită împrejurărilor particulare ale desvoltării economice. La începutul secolului al XVI-lea, Germania era încă o țară puternică grație minelor sale și comerțului său. Dar centrul economic al Europei nu întârzie să se deplaseze din bazinul mediteranean către coastele Atlanticului. Desvoltarea economică a Germaniei și a Europei orientale fu împiedicată. Raporturile sociale și politice

trebuiau să se transforme profund sau să se rupă. Europa, în timp de un secol, pradă unor războaie teribile și revoluții. Germania suferea îndeosebi din cauza exploatării Bisericii romane. Mănăstirile și prinții Bisericii ruinau orașele și satele. Burghezia era nemulțumită de pomenile sgârcite acordate de mănăstiri săracilor, pomeni care erau suficiente pentru a pune un frâu exploatării capitaliste a masselor populare.

Biserica romană practica comerțul cu funcțiuni eclesias-tice și indulgențe. Se putea obține, în schimbul unor sume de bani, iertarea celor mai mari păcate. Prinții bisericii încercau, în modul acesta, să rivalizeze în exploatare, cu proprietarii feudali și negustorii capitaliști. Se impunea lupta contra Bisericii romane. În timp ce țările cele mai înaintate, din punct de vedere economic, ca Anglia și Franța, scuturau relativ ușor jugul papal, Germania trebui să ducă o luptă lungă și dărză.

Toate clasele societății sufereau de pe urma exploatării romane, dar fiecare avea programul ei. Propaganda lui Luther reuși, la început, cavalerimea în luptă cu prinții, clerul inferior și țăranii inamici ai prinților Bisericii și ai seniorilor, orașele în luptă contra aristocrației lor patriciene.

Luther s'a născut la 10 Noembrie 1483, dintr'o familie de țărani. Tatăl său lucra în mină. Luther intră în 1501 la universitatea din Erfurt, unde duse o viață plăcută printre umaniști, care formau în acea vreme mediul cel mai înaintat. La 1505 intră în mănăstire și făcu, ca un bun catolic, un pelerinaj la Roma. În 1509 finu lecții la universitatea din Wittenberg. În 1517, când trimisul papei Leon X, Tetzl, începu comerțul cu indulgențele, Luther a afișat pe porțile bisericii din Wittemberg cele 95 teze ale sale, prin care condamna comerțul cu indulgențe. Protestul ridicat contra bisericii romane era încă timid. Luther nu denunța decât abuzurile. El zicea în teza sa Nr. 21: „Predicatorii indulgențelor se înșală afirmând că iertarea papală îl scapă pe om de pe-

deapsă". În teza a 27-a spunea: „Este absurd să pretinzi că sufletul își ia sborul din purgatoriu din momentul în care banul a căzut în ladă". Luther însuși rămase stupefiat de efectul produs de tezele sale. Dăduse o impulsivă decisivă mișcării care începuse înaintea lui și care îmbrățișa toate clasele societății. Trei grupe sociale intrară în luptă: conservatorii catolici, burghezii reformiști și plebea revoluționară. Reprezentant al tendinței reformiste burgheze, Luther predică, mai întâi, stârpirea răului care făcea ravagii în lume prin fier și foc. El îndemnă la luptă contra prinților Bisericii și contra prinților seculari. Între 1517 și 1522 Luther păru dispus să se înțeleagă cu tendințele democratice, dar dela 1522—1525, el își trăda aliații, pe țărani și mița nobilime. Anabapțiștii din Zwickau și mișcarea țărănească jucară un rol decisiv în schimbarea lui Luther. Răscoala cavaleriei din toamna anului 1522 jucă deasemenea un rol considerabil.

Franz von Sickingen și Ulrich von Hutten au luat conducerea mișcării cavalerilor. Primul a fost șeful militar al acestei mișcări iar cel din urmă, ideologul. Ura lor contra papilor și a prinților, aspirațiunea lor la unitatea Germaniei făcură din ei campionii burgheziei germane. Această mișcare a micii nobilimi sărăcite era totuși, în fond, la acea epocă a dezvoltării capitaliste, o mișcare reacționară. Sickingen și Hutten visau reconstruirea unui stat medieval, în care nobilimea să exercite puterea și să domine pe împărat. Ei nu se gândeau deloc la emanciparea orașelor și a țăranilor, cu toate că trebuiau să ceară sprijinul ambelor clase. În vara anului 1522, Franz von Sickingen porni, în fruntea unei armate, împotriva „cuibului de preoți" din Trier. Fu însă învins de coaliția prinților din Renania și Suabia. Numeroase castele fură distruse și un număr mare de cavaleri pieiră. Luther nu sprijini mișcarea. El o condamnă și se ridică contra ei, cum s'a ridicat și împotriva mișcării țăranilor.

În primele sale scrieri, în care prinții erau numiți „cei

mai mari imbecili și ticăloșii cei mai răi” și în apelurile sale privitoare la războiul țăranilor, Luther luase apărarea revoluționarilor. El scrisese: „Nu țăranii se ridică împotriva voastră, seniori, ci însuși Dumnezeu, care vrea să pedepsească crimele voastre”. El spera, în acel moment, că mișcarea țăranilor îl va ajuta contra Rome. Dar când țăranii, în Aprilie și în Mai, se răscurară în întreaga țară, arzând și distrugând castelele, când apăru în diferite regiuni o mișcare comunistă, Luther luă apărarea prinților contra țăranilor răsculați. El explică răscoala prin lăcomia țăranilor. Scrise că țăranii trebuie „sugrumați ca niște câini turbați” și se lauda, după represiune, că „a masacrat pe toți țăranii, întrucât dăduse ordin să-i omoare pe toți”. „Tot sângele lor este asupra mea”, spunea el.

Din acel moment, alianța între Luther și prinți fu pecetluită. Prinții, îmbogățiți prin pământurile clerului, erau mulțumii. Reforma le-a fost de folos atât lor cât și negustorilor din orașele mari. La dieta din Speier (1526) se proclamă, pentru prima oară, că supușii trebuie să aibă aceeași religie ca și prinții lor. În modul acesta fu salvată situația prinților care se raliaseră pe față lui Luther. E drept că serviciul catolic fu autorizat în 1529 și că confiscarea bunurilor clerului catolic pe teritoriul prinților lutherani fu interzisă. Dar minoritatea lutherană protestă contra acestor hotăriri (de unde numele de **protestanți**). În 1530, prinții protestanți prezentară, la dieta din Augsburg, împăratului Carol al V-lea, crezul lor numai de atunci **Confesiunea da Augsburg**. El se împarte în două părți: prima expune noua doctrină a credinței, iar a doua, denunță abuzurile Bisericii romane și propune reforme.

„Noi respingem — cetim, în confesiunea dela Augsburg — învățătura potrivit căreia iertarea păcatelor se obține nu prin lege, ci prin fapte bune. Numai cuvântul lui Dumnezeu și Sf. Duh conferă grația. Puterea temporală nu trebuie să fie confundată cu aceea a papei. Puterea spiri-

tuală trebuie să predice Evanghelia și să îndeplinească misterele și să nu se amestece în chestiunile puterii temporale”.

Confesiunea dela Augsburg fu departe de a pune capăt luptei: Numai în Septembrie 1555 dieta din Augsburg sancționează prin **pacea religioasă**, zisă **dela Augsburg**, deciziunea din 1526 asupra obligației supușilor de a urma religia prinților lor. S'a subliniat astfel că Germania rămâne divizată și supusă prinților.

Lutheranismul deveni religia țărilor înapoiate din punct de vedere economic. El se întinse în Nordul și Estul Germaniei, în Danemarca și în Suedia. Prinții, episcopii și proprietarii funciari deveniră în aceste țări protectorii Bisericii lutherane. Dar această reformă parțială n'a învins decât grație mișcării revoluționare a țăranilor, cavalerilor și orașelor.

14. — **Joachim de Floris (Calabrezul)**. — Mystic italian din secolul al XII-lea. Doctrina sa despre Evanghelia eternă este cunoscută sub numele de „**ioachinism**”. **Apocalipsul** ne învață, după Ioachim, că lumea trece prin trei epoci sau „secole”: secolul Tatălui, secolul Fiului și secolul Duhului Sfânt. Primul secol este acela al Vechiului Testament; este domnia puterii temporale, a legii exterioare și a cărnii. Al doilea este acela al clerului alb și al unirei intereselor spirituale cu cele carnale. Este secolul lui Ioachim de Calabria. Al treilea, a cărui venire este aproptată, va fi acela al triumfului spiritului asupra cărnii și al monarhismului. Evanghelia eternă va fi legea lumii. Ioachim respinge învățătura răscumpărării oamenilor prin Christos.

El era fiu de orășan. Grovăziile ciumei l-au împins să îmbrace abaua și să fondeze mănăstirea Floris. A lăsat un **Comentariu asupra Apocalipsului** și o **Conciliere a Vechiului și a Noului Testament**. Ioachinismul fu, după câțiva zeci de ani, blestemat de Roma și persecutat în mod crunt.

15. — **Nicolae Storch**, postăvar din Zwickau, unde se

făcu cunoscut prin propaganda sa religioasă și comunistă Thomas Münzer a suferit influența lui. El spunea că Storch cunoștea Biblia „mai bine decât preoții”. O întreagă comunitate, cuprinzând 12 apostoli, se formă în curând în jurul lui Storch. Adepții săi credeau că este inspirat de Dumnezeu. Când la 16 Mai 1521 Consiliul din Zwickau chemă un nou predicator, Nicolae Hausmann de Schneiberg, activitatea lui Storch se ciocni de o puternică opoziție. Fu alungat din oraș și se duse la Wittenberg, unde „profetii din Zwickau” puteau găsi un sprijin din partea lui Karlstadt, unul din vechii tovarăși de luptă ai lui Luther.

Trebuiră însă să se refugieze în sudul Germaniei. Storch se gândea să institue pe pământ împărăția lui Dumnezeu. Revelația divină i-a arătat — spunea dânsul, — adevăratul drum al transformării sociale. În 1522 se stabili în Turingia și deveni unul dintre pionerii și șefii războiului țărănilor. Redactă împreună cu Thomas Münzer, Pfeiler și alții, programul revendicărilor acestei mișcări, tezele fundamentale, care declară că totul e al tuturor, Dumnezeu făcându-l pe om gol pentru a face din el stăpânul a tot ce există pe pământ, în ape și în ceruri. Toate autoritățile spirituale și temporale trebuiesc desființate și reprezentanții lor destituiți sau omorâți! Fiecare om are dreptul de a predica liber legea divină, fiecare om având o voință liberă care îi permite să primească binele și să respingă răul. Storch muri la München în 1525.

16. — **Gheorghe Doja** a fost șeful răscoalei țărănești din secolul al XVI-lea în Ungaria. La această epocă, lupta dintre feudali era departe de a fi terminată în această țară. La moartea lui Matei Corvin (1430) care, sprijinindu-se pe popor, a combătut cu succes pe feudali; aceștia însă îl învinseră și sub Vladislav Jeggellon, destiințară toate reformele lui Matei Corvinul, îndeosebi armata permanentă. Neînțelegerile dintre feudali epuizau Ungaria. În 1514, papa proclamă o nouă cruciadă contra musulmanilor. Gheorghe Doja, care

se arătase celebru în luptele contra Turcilor, fu invitat să pornească în fruntea unei armate în contra acestora. El adună în 20 de zile o armată de 60.000 de oameni. Fu șeful militar al acestei armate, pe care preoții Laurentius și Bana-bas o sprijiniră cu predicile lor. Seniorii nu lăsau bucurăși pe iobagii lor să plece în campanie, întrucât se apropia sezonul secerișului. Cerură reîntoarcerea iobagilor la glie. Doja și cei doi preoți îndemnară atunci poporul să se răscoale. Țăranii se răscolară în întreaga Ungarie.

Situățiunea lor nu era atât de intolerabilă în Ungaria din acea vreme cum era în alte țări. Dar tocmai pentru că erau mai liberi, țăranii unguri își dădeau seama mai bine de greutatea iobăgiei lor. Războaiele neîncetate contra Turcilor ruinară țara și populația descreștea în proporții formidabile. Țăranii le-au putut smulge seniorilor diferite concesiuni. Oțeliți, ei visau o emancipare completă. Clerul inferior dela țară împărțasea adeseori ura poporului contra prinților Bisericii. Impreună cu populația orașelor, el se alătură mișcării țărănești, pe care însă o trădă în curând.

Inspiratorii răscoalei țărănești (1514) predicau că nobilii formau o clasă criminală vinovată de a fi aservit corpul și sufletul țăranului. Doja îi învățase pe țărani să se servească de armele lor; el îi îndemnă la răscoală în întreaga țară. Feudalii se ridicară împotriva lui, sub conducerea lui Ioan Zapolya și reușiră, cu ajutorul orașelor și nobililor, cari la început erau de partea țăranilor, să înecă rebeliunea în sânge. Doja rezistă mult timp cu încăpățănare. El desființă regalitatea și privilegiile și proclamă republica. Fu învins la Timișoara în ciuda simpatiei masselor țărănești. Muri în chinuri groaznice: fu așezat pe un tron de fier încălzit până la incandescență, i se puse în jurul frunții o coroană de fier incandescentă și în mâini un sceptru la fel. Murind, el strigă călăilor săi: „căinilor!”. Peste 60.000 de țărani au murit în cursul luptelor. Seniorii se adunară în dietă și reușiră să im-

pună țărănilor o robie și mai grea. Iobăgăța fu declarată perpetuă.

17. — **Războiul celor Două Roze (1455—1485).** — În data după terminarea războiului de o sută de ani dintre Anglia și Franța (1339—1456), când trupele engleze fură obligate să părăsească Franța, începu un războiu în Anglia între cele două dinastii de Lancaster și York, războiu care a durat 30 de ani. Dinastia de Lancaster, al cărei blazon avea o roză roșie, reprezenta interesele marilor feudali din ducatul Gales și de Nord, unde se aflau domeniile lor. Dinastia de York, al cărei blazon avea o roză albă se sprijinea pe Sud-Estul comercial, pe burghezie, pe țărani și pe Camera deputaților. Acest războiu crud trebuia să hotărască dacă Anglia va fi o monarhie absolută sub casa de York, sau o monarhie feudală sub casa de Lancaster.

Concentrarea proprietății funciare în mâinile unui număr mic de familii nobile s'a făcut din secolul al XIV-lea. Camera lorzilor nu număra în secolul al XV-lea decât o treime din vechii săi membri. Familiile supraviețuitoare își însușeau proprietățile familiilor stinse. La sfârșitul războiului de o sută de ani, trupele au fost licențiate; ele formau bandele feudalilor. Războiul a fost crâncen. La bătălia dela Northampton (1460) York făcu prizonier pe rege și obținu dela Camera lorzilor titlul de Protector al Statului și moștenitor al tronului. Armata rozei roșii îl învinse în curând, dar fiul său Eduard, reintră victorios în Londra. Armata lui Eduard se dădu la represalii nemiloase împotriva nobililor. După lupta dela Townston, au fost executați 42 de cavaleri și doi lorzi. În schimb, Warwick, partizan al casei York menaja în cursul luptelor pe **communeri**, oamenii de jos. Suirea lui Eduard IV pe tron, victoria rozei albe, deschise epoca absolutismului. Eduard IV nu se gândi să se facă ales de Parlamentul englez. El îndepărtă pe toți feudalii, care îi erau rude, dar care îi rezistaseră (amintim lupta sa cu Warwick, „făcătorul

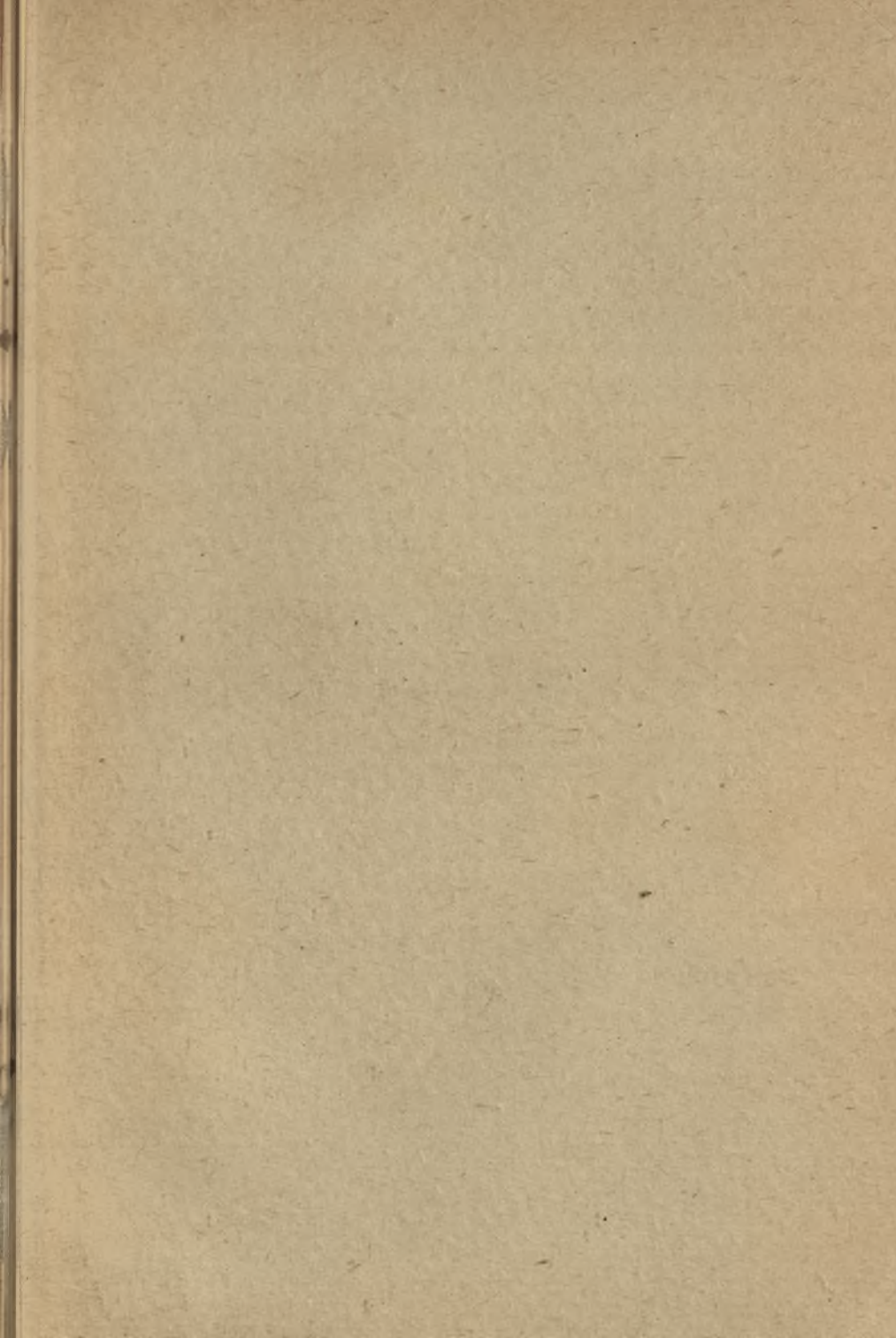

de regi"). El se servi de trupe mercenare contra celor recrutate de feudali și suprimă fără nicio milă pe partizanii casei de Lancaster. Pentru a întări rezultatele victoriei sale, renunță la contribuțiile obligatorii și ceru Parlamentului, cu scopul de a-și asigura sprijinul țăranilor, edicte contra deposedării acestora. Intărirea absolutismului în Anglia fu astfel unul din rezultatele Războiului celor Două-Roze.

Cuprinsul:

	<u>Pag.</u>
Introducerea lui Franz Mehring	3
Prefața autorului	15
Cuvânt înainte	33
I. — Situația economică și structura socială a Germaniei la începutul secolului al XVI-lea	35
II. — Principalele grupări de opoziție și ideologiile lor: Luther și Münzer	51
III. — Precursorii marelui război al țăranilor dela 1476 la 1517	73
IV. — Răscoala nobilimei	91
V. — Războiul țăranilor suabi și franconieni	97
VI. — Războiul țăranilor din Turingia, Alsacia și Austria	127
VII. — Consecințele războiului țăranilor	139
Apendice	147
Cele 12 articole ale țăranilor	149
Note	157

DE ACELAȘ AUTOR:
(In românește)

Originile socialismului științific.

Originea familiei, a statului și a proprietății
private.